

rijksuniversiteit
groningen

faculteit ruimtelijke
wetenschappen

WIJKVERNIEUWING 3.0: COMMUNITY ENTERPRISES

**Een onderzoek naar de bijdrage van community enterprises
aan sociale innovatie in wijkvernieuwingsprocessen**

Pieter Evenhuis (s2060841)

Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Master Sociale Planologie

Begeleider: dr. W.S. Rauws
Augustus 2016

Colofon

Masterprogramma: MSc Sociale Planologie

Titel: Wijkvernieuwing 3.0 : Community enterprises

Ondertitel: Een onderzoek naar de bijdrage van community enterprises aan sociale innovatie in wijkvernieuwingsprocessen

Auteur: P.H. (Pieter) Evenhuis

Studentnummer: s2060841

Contactgegevens: pieterevenhuis@gmail.com

Universiteit: Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit: Ruimtelijke Wetenschappen
Landleven 1 9747 AD Groningen

Begeleider: dr. W. S. (Ward) Rauws

rijksuniversiteit
groningen

faculteit ruimtelijke
wetenschappen

Samenvatting

De stedelijke vernieuwing is in Nederland aan een verandering onderhevig. Financiële crises, bezuinigingen en veranderende opvattingen over eigenaarschap bij de overheid enerzijds en een steeds mondiger wordende burger anderzijds maken dat de rolverdeling in het wijkvernieuwingsproces verandert. De overheid treedt terug, terwijl de burger juist een prominentere rol vraagt. Eén manier waarop deze verandering vorm krijgt is door middel van de community enterprises, die her en der in Nederland opgericht worden.

Een community enterprise is een wijkgerichte organisatie voor en door bewoners en die zich richt op het ontwikkelen van de wijk op zowel het sociale als het fysieke vlak. Community enterprises verschillen van traditionele bewonersorganisaties doordat ze sterk gericht zijn op zelfredzaamheid en minder leunen op subsidies. De activiteiten van community enterprises lopen uiteen van het aanbieden van diensten, het verhuren van fysieke ruimtes tot het organiseren van activiteiten voor bewoners. Community enterprises zorgen voor onderling contact tussen wijkbewoners en geven hen de mogelijkheid om zich actief voor hun buurt in te zetten.

Aan de hand van een casestudie onderzoek, bestaande uit documentanalyse en interviews, wordt in deze studie getracht te achterhalen wat de bijdrage van een community enterprise is aan het wijkvernieuwingsproces, en is daarbij specifiek gericht op het gebied van sociale innovatie. Een sociaal innovatief initiatief voorziet in de behoeftes van bewoners, geeft alle betrokken bewoners mogelijkheden en middelen om in deze behoeftes te kunnen voorzien (empowerment) en verandert daarmee de governance-relaties in een wijk. Op deze manier leidt een sociale innovatie dus tot een verandering van de verdeling van verantwoordelijkheden in een wijk en krijgen bewoners de mogelijkheid om hier invloed op uit te oefenen.

Uit de casestudie naar Wijkbedrijf Selwerd, een community enterprise in de Groningse wijk Selwerd, blijkt dat een community enterprise in potentie een grote bijdrage kan leveren aan het wijkvernieuwingsproces als het gaat om sociale innovaties. Zo voorziet Wijkbedrijf Selwerd in verschillende behoeftes vanuit de wijk en geeft het, met name voor bewoners die langdurig in een uitkering zitten en voor allochtone hoogopgeleide bewoners, een impuls aan de mogelijkheden om mee te doen in de maatschappij. Ook krijgen de bewoners meer zeggenschap over bepaalde budgetten en kunnen zij als ze een initiatief willen starten binnen het wijkbedrijf aanspraak maken op gemeentelijk budget. Hiervoor moet echter wel een aanvraag ingediend worden welke door de gemeente goedgekeurd moet worden. Hier ligt het uiteindelijke beslisrecht bij de gemeente, terwijl community enterprises gericht zijn op zelfbestuur en het vergroten van het eigenaarschap van bewoners. Uit de casestudie blijkt dat de governance relaties in de wijk tussen gemeente en bewoner in kleine mate veranderen. Het wijkbedrijf versterkt ook de banden van bewoners onderling. In de relatie tot andere organisaties is het wijkbedrijf op veel vlakken een aanvulling op het bestaande aanbod.

Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat onderlinge communicatie tussen community enterprise en bewoners en organisaties van groot belang is om optimale effecten in de wijk te kunnen behalen. Ook moet beseft worden dat de impact op de wijk slechts op persoons- of gezinsniveau gemaakt kan worden en dat dit proces tijd kost. Tijd die er vaak niet is, aangezien het snel boeken van resultaten ook belangrijk is voor het winnen van vertrouwen van bewoners en de uiteindelijke mate van succes van een community enterprise. Van betrokken overheden vraagt een community enterprise met name bereidheid om taken uit handen te geven aan bewoners.

Inhoudsopgave

Colofon	iii
Samenvatting	v
Inhoudsopgave	vi
Lijst met figuren en tabellen	ix
1. Inleiding	12
1.1 Aanleiding en probleemstelling	12
1.2 Doelstelling	13
1.3 Onderzoeksvragen	13
1.4 Afbakening	14
1.5 Introductie casestudie: Wijkbedrijf Selwerd	14
2. Theoretisch kader	15
2.1 Veranderingen in de stedelijke vernieuwing	16
2.2 Geschiedenis van burgerbetrokkenheid bij stedelijke vernieuwing	17
2.3 Als burgers participeren - burgerbetrokkenheid	18
2.4 Community enterprises: de heilige graal?	19
2.5 Sociale innovatie in de wijk	23
2.6 Conceptueel model	27
3. Methodologie	29
3.1 Onderzoeksmethode	30
3.2 Literatuurstudie	30
3.3 Casestudie	31
3.4 Documentanalyse	32
3.5 Interviews	32
3.6 Overzicht methoden	33
4. Case: Wijkbedrijf Selwerd	36
4.1 Structuur en opbouw van het hoofdstuk	36
4.2 De wijk Selwerd	36
4.3 Wijkbedrijf Selwerd	39
4.4 Sociale innovatie: voorzien in behoeftes	43

4.5 Sociale innovatie: Empowerment van de bewoners.....	47
4.6 Sociale innovatie: Verandering in governance-relaties.....	52
5. Conclusie.....	57
5.1 Community enterprises: een sociaal innovatieve vorm van wijkvernieuwing?.....	58
5.2 Synthese theorie en empirie	58
5.3 Reflectie conceptueel model.....	59
5.4 Lessen voor de praktijk.....	60
6. Reflectie op het onderzoek	64
6.1 Terugblik op het onderzoek	64
Referenties	67
Artikelen	67
Boeken.....	68
Documenten.....	69
Websites	70
Interviews	71
GIS-data	72
Bijlage I – Interviewguides	73
Bijlage II – Overzicht geanalyseerde documenten	77
Bijlage III – Coderingsoverzicht	79

Lijst met figuren en tabellen

Figuren

<i>Figuur 1: ALMOLIN-model</i>	25
<i>Figuur 2: Conceptueel model</i>	28
<i>Figuur 3: Selwerd, locatie Wijkbedrijf Selwerd en ligging Selwerd t.o.v. stadscentrum</i>	37
<i>Figuur 4: Eengezinswoningen aan de Iepenlaan en portieketagewoningen aan de Bottelroosstraat</i> ...	37
<i>Figuur 5: Het pand van Wijkbedrijf Selwerd</i>	40
<i>Figuur 6: Buurtbode aan deur bewoner Selwerd en wijktoeristenbureau in het wijkbedrijf</i>	41
<i>Figuur 7: Organisatiemodel Wijkbedrijf Selwerd</i>	43
<i>Figuur 8: Opbouw Selwerd</i>	47
<i>Figuur 9: Mogelijk organisatiemodel Wijkbedrijf Selwerd in de toekomst</i>	53
<i>Figuur 10: Conceptueel model op basis van literatuurstudie hoofdstuk 2</i>	59

De afbeelding op de voorkant en de zes titelpagina's zijn gemaakt door en afkomstig van de auteur

Tabellen

<i>Tabel 1: voor- en nadelen van burgerparticipatie</i>	19
<i>Tabel 2: Sterke en zwakke punten van community enterprises</i>	22
<i>Tabel 3: Sociale innovatie - voorwaarden en kenmerken en de uitwerkingen van deze kenmerken</i>	24
<i>Tabel 4: Lijst met geïnterviewde personen</i>	33
<i>Tabel 5: Overzicht verzamelde data en toegepaste analysetechnieken</i>	34
<i>Tabel 6: Woningvoorraad</i>	36
<i>Tabel 7: Bevolkingsopbouw Selwerd</i>	38
<i>Tabel 8: Tevredenheid met de buurt</i>	38
<i>Tabel 9: Behoeftes bewoners afgezet tegen aanbod Wijkbedrijf Selwerd</i>	45
<i>Tabel 10: Sociale innovatie - Empowerment</i>	51
<i>Tabel 11: Sociale innovatie - Governance-relaties</i>	56
<i>Tabel 12: Overzicht uitkomsten onderzoek</i>	61

INGANG

1

INLEIDING

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemstelling

In zijn brief aan Tweede Kamer behandelt de minister voor Wonen en Rijksdienst, minister Blok, in februari 2015 de betrokkenheid van de Rijksoverheid bij de stedelijke vernieuwing. De minister schetst een nieuwe realiteit, een speelveld waar de rol van de van oudsher dominante partijen in de stedelijke vernieuwing verandert. Corporaties, gemeentes en ontwikkelaarspartijen hebben minder financiële middelen ter beschikking om te investeren in de stedelijke vernieuwing en er zijn nieuwe investeerders nodig die samen met de gemeenten op lokaal niveau de woon- en leefkwaliteit waarborgen. Van zorginstellingen, pensioenfondsen, verzekeraars en energiebedrijven wordt verwacht dat ze een grotere rol gaan spelen in de lokale stedelijke vernieuwing. Maar bovenal, zo schetst de minister, is het aan de burgers zelf (Ministerie BZK, 2015).

Een dergelijke ontwikkeling wordt ook geconstateerd door het KEI & NICIS instituut (2012a). Sinds de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog had de overheid een bepalende rol in de stedelijke vernieuwing. De overheid nam zowel het initiatief, de beslissingen en de financiering van de ingrepen in het stedelijk gebied op zich, ondersteund door en in samenwerking met vooral corporaties en private marktpartijen. Dit beeld is de afgelopen jaren aan verandering onderhevig, de verhoudingen tussen de overheid, het maatschappelijk middenveld en de burgers veranderen (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, 2014). De budgetten die vanuit de Rijksoverheid beschikbaar waren voor stedelijke vernieuwing zijn stopgezet (Bolt & Van Kempen, 2013) of verlaagd en ook de corporaties en de private marktpartijen hebben door de economische crisis minder financiële armslag. Tegelijkertijd vraagt de burger een prominentere plaats in de stedelijke vernieuwing (KEI & NICIS, 2012a).

Gerrits et al. (2012) stellen daarnaast dat er, naast de onder druk staande financiën bij overheid en marktpartijen en een burger die een prominentere rol vraagt, ook een ideologische omslag plaatsvindt. Waar de overheid voorheen de 'expert' was, die wist wat goed was voor de burger (De Jong, 2014; De Roo & Voogd, 2007), is de rol die de overheid zichzelf tegenwoordig toedicht – maar ook toegedicht krijgt – meer faciliterend en ondersteunend van aard (Nienhuis, 2014; Oude Vrielink et al., 2013).

Deze veranderingen zorgen ervoor dat er een andere invulling gegeven zal moeten worden aan de stedelijke vernieuwingsopgave. Betaalbaarheid, beschikbaarheid en bereikbaarheid van steden en dorpen blijven punten van aandacht (KEI&NICIS, 2012b), maar er zijn andere verwachtingen bij en van burgers, overheid en marktpartijen. Platform31 (2015) stelt de opgave als volgt:

'Beleid voor stedelijke vernieuwing heeft een andere betekenis dan een jaar of tien geleden, toen enkele grote spelers hele wijken tegelijk op de schop namen. De vraag die velen bezighoudt: wat is het nu wel? Gaat stedelijke vernieuwing over minder rijksbemoedien (aflopen ISV), minder overheidssturing, meer plek voor eigen initiatief, burgerkracht en doe-democratie, meer markt, minder geld bij vele partijen, meer ruimte voor andere, soms onverwachte partijen, minder vastigheden en meer flexibiliteit? Hoe doen we stedelijke vernieuwing op uitnodiging en hoe maken we steden van waarde? De grote vraag is hoe dat nou concreet in de stad uitwerkt. In de huidige praktijk staat de HOE-vraag centraal' (Platform31, 2015).

Eén manier om invulling te geven aan deze opgave is door middel van de *community enterprise*. In de Nederlandse context kunnen zowel buurtbeheerbedrijven, bewonersbedrijven als wijkbedrijven worden omschreven als community enterprises (Wat Werkt in de Wijk, 2016). Een community enterprise is een 'bedrijf' dat door en voor wijkbewoners gerund wordt, waarbij het doel is om de wijk te ontwikkelen op fysiek, sociaal en economisch vlak (LSA, 2015). Bewoners van de wijk ontwikkelen bijvoorbeeld dienstverlening om de wijk mooier en leefbaarder te maken, verdienen geld met deze

dienstverlening en een gedeelte van de gemaakte winst wordt weer in nieuwe projecten voor de wijk gestoken. Door middel van dit verdienmodel kan een community enterprise zichzelf bedruipen, wordt er werk gecreëerd voor de wijkbewoners en kunnen de bewoners invloed uitoefenen op wat er in de wijk gebeurt en hoe deze eruit ziet (KAW, 2015a).

Het concept van deze community enterprises is in de Nederlandse context nog relatief nieuw (Kleinhans et al., 2015), in 2013 opende het eerste bewonersbedrijf van Nederland in de wijk Heechterp-Schieringen in Leeuwarden (Steden in Transitie, 2015). Er zijn veel verschillende initiatieven die de naam buurtbeheerbedrijf, bewoners- of wijkbedrijf dragen maar deze verschillen onderling nogal als het gaat om de opzet, het doel en de activiteiten die het ontplooit. Zo zijn er community enterprises die in opdracht van de overheid tot stand zijn gekomen of in samenwerking met het bedrijfsleven of een stichting. Het komt ook voor dat een community enterprise puur uit eigen initiatief van een groep bewoners uit een wijk tot stand komt.

Deze community enterprises vormen één van de mogelijke elementen in een op actieve burgers ingestoken stedelijke vernieuwingsaanpak. Door middel van community enterprises wordt getracht de energie van burgers voor hun eigen wijk en de nieuwe verhouding tussen burger, overheid en maatschappelijk middenveld in een vorm te gieten die leidt tot een succesvolle invulling van stedelijke vernieuwing.

In de wetenschappelijke literatuur kunnen initiatieven als community enterprises, die veranderingen in verantwoordelijkheden en rollen tussen overheid, markt en burger tot gevolg hebben, onder andere worden geduid middels het begrip sociale innovatie. Er kan van een sociaal innovatief initiatief worden gesproken als het initiatief de bestaande governance-structuur blijvend en op een meer sociaal inclusieve manier verandert en als het de mogelijkheden tot participatie van alle, maar met name de mogelijk achtergestelde, in een wijk gevestigde bewoners bevordert (Moulaert et al., 2005). Dit zorgt voor een betere samenhang in de wijk en idealiter ook tot een betere invulling van het wijkvernieuwingsproces. Een community enterprise wordt in staat geacht zowel werk te creëren voor bewoners, bewoners te verbinden en in te spelen op de lokale behoeftes (Kleinhans et al., 2015) en daarmee lijkt een community enterprise een goed middel om op een sociaal innovatieve manier invulling te geven aan stedelijke vernieuwing.

In dit onderzoek zal daarom onderzocht worden welke bijdrage een community enterprise kan leveren aan het wijkvernieuwingsproces als het gaat om sociale innovatie.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is inzicht te krijgen in de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces, toegespitst op het gebied van sociale innovatie. Gekeken zal worden op welke manieren een community enterprise kan worden omschreven als sociaal innovatief, wat dit dan betekent voor betrokken partijen als de overheid en bewoners, en hoe dit in de praktijk uitwerkt. Dit wordt onderzocht door middel van een literatuurstudie en een casestudieonderzoek naar Wijkbedrijf Selwerd, een community enterprise in de Groningse wijk Selwerd.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt dan ook:

‘Wat is de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces op het gebied van sociale innovatie?’

Om deze vraag te beantwoorden is het van belang de volgende deelvragen te beantwoorden:

1. *Hoe werkt een community enterprise en wat zijn de veronderstelde effecten voor de wijk en het wijkvernieuwingsproces?*
2. *Wat is sociale innovatie, waarom is het van belang voor stedelijke vernieuwing en aan welke kenmerken moet een initiatief voldoen om sociaal innovatief te zijn?*
3. *Hoe kan een community enterprise een geschikt instrument zijn om op een sociaal innovatieve manier een bijdrage te leveren aan stedelijke vernieuwing?*
4. *Welke lessen kunnen professionals trekken uit de ontwikkelingen in Wijkbedrijf Selwerd als het gaat om burgerbetrokkenheid bij wijkvernieuwing?*

1.4 Afbakening

Dit onderzoek richt zich op community enterprises en de mogelijke bijdrage aan het wijkvernieuwingsproces. Onder community enterprise kunnen zowel buurtbeheerbedrijven, bewonersbedrijven en wijkbedrijven gerekend worden, aangezien zij op hoofdlijnen dezelfde doelen nastreven. In het theoretisch kader van dit onderzoek worden deze aanduidingen dan ook afwisselend en door elkaar gebruikt.

1.5 Introductie casestudie: Wijkbedrijf Selwerd

De Gemeente Groningen (2013) is in het kader van het wijkontwikkelingsplan sinds 2013 bezig met het opzetten van een wijkbedrijf in de wijk Selwerd in Groningen. Selwerd is een naoorlogse wijk ten noordwesten van het centrum van Groningen en is één van de aandachtswijken in de stad (O&S Groningen, 2041). In maart 2014 is Wijkbedrijf Selwerd definitief van start gegaan in een voormalig schoolgebouw in de wijk en in februari 2016 vond de officiële opening van het wijkbedrijf plaats. Wijkbedrijf Selwerd is een 'bedrijf' door en voor bewoners, gericht op dienstverlening in de wijk (KAW, 2013). Vanuit het eigen pand is er voor bewoners ruimte om dingen te organiseren, om elkaar te ontmoeten of om te werken aan een eigen onderneming. Daarnaast wordt er vanuit het wijkbedrijf ondersteuning geboden aan wijkbewoners met een hulpvraag, worden taken van de gemeente uitgedaagd middels de Right to Challenge en wordt er geprobeerd in betaald werk te voorzien voor bewoners van Selwerd. Hiermee probeert Wijkbedrijf Selwerd taken die nu door professionals worden uitgevoerd over te nemen en deze vervolgens door de wijkbewoners te laten uitvoeren, omdat zij dit beter of goedkoper kunnen doen. Op deze manier wordt werk gecreëerd voor bewoners en komt de dienstverlening in de wijk beter tot zijn recht.

Op dit moment herbergt het wijkbedrijf een ondernemerssteunpunt voor ZZP'ers, een wereldboerderij, een wijktoeristenbureau, een wijkwerkmakelaar, een kinderopvang en is er voor wijkbewoners de mogelijkheid om te tuinieren in de gezamenlijke moestuintjes. Door zowel de bewoners aan betaald werk in de wijk te helpen of anderszins actief te betrekken bij de activiteiten in het wijkbedrijf moet de binding van bewoners met de wijk vergroot worden. Een deel van het geld dat verdiend wordt met het betaalde werk dat het wijkbedrijf uitvoert gaat naar de wijkbewoner die de klus uitvoert en een klein deel gaat naar Wijkbedrijf Selwerd, om op termijn te kunnen waarborgen dat het wijkbedrijf financieel onafhankelijk wordt van eenmalige subsidies. Middels de Right to Challenge-aanvragen probeert het wijkbedrijf wel aanspraak te maken op structurele gemeentelijke budgetten.

Hoewel Wijkbedrijf Selwerd al sinds 2014 bezig is in de wijk en het wijkbedrijf sinds februari 2016 officieel geopend is, bevindt het wijkbedrijf zich nog steeds in een opstartfase. De initiatiefnemers zijn nog bezig hun lokalen in te richten en hun initiatief van de grond te krijgen en op bestuurlijk vlak is het wijkbedrijf nog niet wat zowel gemeente als betrokken partijen en bewoners voor ogen hebben. Dit dient bij het interpreteren van de resultaten in ogenschouw genomen te worden.

THEORETISCH KADER

2. Theoretisch kader

2.1 Veranderingen in de stedelijke vernieuwing

Stedelijke vernieuwing wordt door Roberts (2000, in Van Meerkerk et al., 2013) omschreven als het oplossen van stedelijke problemen en het verbeteren van de economische-, fysieke-, sociale- of omgevingskwaliteit van een stedelijk gebied. Ook Gregory et al. (2009) omschrijven stedelijke vernieuwing als het tegengaan van economische en sociale problemen in steden door middel van ruimtelijke ingrepen. In de Nederlandse context ligt de focus van stedelijke vernieuwing volgens Musterd en Ostendorf (2008) de afgelopen decennia op drie benaderingen, te weten een nadruk op het fysieke renoveren en vernieuwen van de stedelijke omgeving, een focus op economische problematiek en een focus op sociale problematiek in steden. De nadruk die op de verschillende benaderingen wordt gelegd verschilt per periode en ook de invulling die aan de benaderingen wordt gegeven varieert.

KEI&NICIS (2012b) stellen dat stedelijke vernieuwing van nationaal belang is, aangezien het steden, regio's, dorpen en wijken sterker maakt en ook de concurrentiepositie van Nederland verbetert. Stedelijke vernieuwing is zowel vanuit een economisch-, sociaal-, demografisch- en duurzaamheidsperspectief van belang. Sociale problemen concentreren zich bijvoorbeeld in bepaalde stadswijken, er is een groot aantal naoorlogse wijken – waaronder ook de wijk Selwerd waarin de case Wijkbedrijf Selwerd gevestigd is – dat fysiek toe is aan verbetering en in deze en andere wijken valt er wat betreft energieverbruik nog een enorme slag te maken. Argiolu et al. (2008) stellen dat het met name de vroeg-naoorlogse wijken zijn die nu en de komende jaren aan vernieuwing toe zijn. Vroeg-naoorlogse wijken zouden fysiek slecht van kwaliteit zijn en eentonig, waardoor een bewoner zich moeilijk kan binden aan de woonomgeving. Daarnaast zien Argiolu et al. (2008) een trek van bewoners uit de vroeg-naoorlogse wijken naar nieuwere en beter veronderstelde wijken en hierdoor blijft een bepaalde groep bewoners achter in de vroeg-naoorlogse wijken. De grote dynamiek in de bevolkingssamenstelling, zoals de grote doorloop van bewoners en een toenemend aantal nationaliteiten in deze wijken leidt er toe dat bewoners zich minder identificeren met hun wijk. Van Bergeijk et al. (2008, in Argiolu et al., 2008) stellen dat tevredenheid met de bevolkingssamenstelling van de buurt en het contact met de burens van cruciaal belang zijn voor de leefbaarheid van een wijk. Het is voor stedelijke vernieuwing dus van belang te kijken naar zowel de fysieke als de sociale toestand waarin de betreffende wijken verkeren. Beide aspecten spelen een rol in de mate waarin een wijk als leefbaar wordt ervaren en het doel van community enterprises zoals door het LSA (2015) gesteld is om onder andere op deze beide vlakken een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid van een gebied. In dit onderzoek zal dus zowel gekeken moeten worden naar de sociale en fysieke staat van de wijk en de manier waarop een community enterprise hier invloed op heeft.

Veranderende rollen in de stedelijke vernieuwing

Als het gaat om de besluitvorming in stedelijke vernieuwingsopgaves is van oudsher de overheid de belangrijkste en vaak ook enige partij die initiatief en besluiten neemt. Stedelijke vernieuwing vindt tegenwoordig echter steeds vaker plaats door samenwerking van verschillende actoren, vanuit zowel de overheid, de markt als de maatschappij (Healey, 2006 in Van Meerkerk et al., 2013). Ook Boonstra en Boelens (2011) zien een toenemende groei in het aantal planningsprocessen waarbij, naast de overheid, meerdere actoren een rol spelen. Zoals in de inleiding al benoemd wordt er door overheden gezocht naar nieuwe manieren om deze samenwerking vorm te geven. Steeds vaker wordt hierin de mogelijke rol van de burger onderzocht (Bailey, 2012; Varady et al., 2015). Lange tijd is de potentiële rol van burgerinitiatief in wijken op het gebied van het creëren van banen, ruimtelijke ontwikkeling en sociale cohesie onderbelicht gebleven (Fraisie 2012, in Eizaguirre et al., 2012), maar sinds de economische crisis zijn intrede deed zoeken overheden naar nieuwe manieren om hun publieke taken met minder geld uit te voeren (Bailey, 2012). Dit betekent onder andere dat de mogelijke bijdrage van

burgerinitiatief steeds vaker een plek vindt in beleidsdocumenten (Eizaguirre et al., 2012). Burgers hebben namelijk steeds meer informatie tot hun beschikking door bijvoorbeeld internet en (sociale) media en kunnen zich zo sneller organiseren of kennis en ideeën uitwisselen. Gecombineerd met het feit dat overheden minder geld beschikbaar hebben voor ruimtelijke ingrepen, steeds meer ruimtelijke ontwikkelingen niet alleen maar meer door de overheid worden gepland en gestart zorgt dit ervoor dat overheden niet meer autonoom bezig kunnen zijn met stedelijke vernieuwing. De rol van onder andere de burgermaatschappij neemt op deze manier dus toe (Boonstra & Boelens 2011).

2.2 Geschiedenis van burgerbetrokkenheid bij stedelijke vernieuwing

Het betrekken van de burger bij stedelijke vernieuwingsprocessen is echter niet nieuw. Al sinds de jaren '60 wordt gepoogd burgers te betrekken bij de ruimtelijke besluitvorming. Samenwerking van overheden, burgers en partijen uit het maatschappelijk middenveld stond hierbij centraal (WRR, 2008 in Boonstra & Boelens, 2011).

Het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (2009, in Nienhuis, 2014) onderscheidt drie generaties van burgerbetrokkenheid. De eerste en tweede generatie stonden vooral in het teken van het betrekken van de bewoners door corporaties en gemeenten. Bewoners werden steeds mondiger en dwongen het wettelijk recht op inspraak af in de jaren '70. Burgers konden zo reageren op gemeentelijk beleid (eerste generatie burgerbetrokkenheid). In de jaren '90 werden burgers ook daadwerkelijk betrokken bij het maken van en het invulling geven aan beleidsplannen en –processen, al in een vroeg stadium van het proces (tweede generatie burgerbetrokkenheid). Dit is nog steeds de meest toegepaste vorm van burgerparticipatie in het openbaar bestuur (InAxis, 2007; Kilic, 2008). Door bewoners mee te laten doen met besluitprocessen komt er kennis en informatie in het besluitvormingsproces die voorheen nog onbenut en niet beschikbaar was. Als deze kennis dan terecht komt bij mensen die met deze kennis en informatie beslissingen kunnen en mogen nemen neemt de kwaliteit van besluitvorming toe (Wagenaar, 2007). Daarnaast kan het delen van kennis en het gezamenlijk vaststellen van beleidsdoelen bijdragen aan een efficiëntere besluitvorming (Kokx & Van Kempen, 2009).

Het afgelopen decennium is de derde generatie wijkvernieuwing in opkomst geraakt. Hierbij ligt de nadruk steeds meer op initiatieven van bewoners zelf. Bewoners die alleen of samen met anderen willen werken aan de leefbaarheid in hun straat, buurt of dorp/stad komen centraal te staan. Burgers nemen hier zelf het heft in handen. Uit onderzoek van Oude Vrielink & Van de Wijdeven (2008) blijkt dat bewoners in de door hen onderzochte projecten nieuwe ideeën initiëren en uitvoeren. 'Door bewoners zelf met ideeën te laten komen, die ze met professionele en financiële ondersteuning zelf tot uitvoering brengen, wordt hun kennis van de wijk benut en delen zij in de verantwoordelijkheid voor een leefbare wijk' (Oude Vrielink & Van de Wijdeven 2008, p. 73). In de praktijk komen alle generaties burgerbetrokkenheid naast elkaar voor. Gemeenten geven burgers zowel inspraak en de mogelijkheid tot meebeslissen (eerste en tweede generatie burgerbetrokkenheid) maar proberen ook nieuwe manieren te vinden om burgers zelf met initiatief te laten komen (Van de Wijdeven, 2012) en hiermee wordt gepoogd de verantwoordelijkheid voor een leefbare wijk gedeeld. Juist door deze verantwoordelijkheid te delen kunnen burgers gestimuleerd worden tot het leveren van een actieve bijdrage (Boonstra en Boelens, 2011).

Een belangrijke component bij de derde generatie wijkvernieuwing is dus het partnerschap tussen overheid en burger. Tonkens en Verhoeven (2011) zien in hun onderzoek de afgelopen jaren een kwalitatieve verandering in de verhouding tussen burger en overheid als het gaat om deze derde generatie burgerbetrokkenheid, omdat zowel burger als overheid hetzelfde doel voor ogen hebben, ze hier gezamenlijk aan werken en beiden verantwoordelijkheid nemen. Oude Vrielink et al. (2013) benoemen echter wel het gevaar dat de overheid bij deze coöperatieve vormen van burgerbetrokkenheid vaak inhoudelijk nog wel veel invloed heeft en erg sturend kan optreden. Dit kan

het delen van verantwoordelijkheden zoals hiervoor beschreven en het stimuleren van een actieve bijdrage van burgers in de weg staan. Bovendien kan bij een intensievere samenwerking van de overheid met de burger de stem van de kritische, tegenspuiterende burger genegeerd worden en dit vermindert volgens Oude Vrielink et al. (2013) het democratisch potentieel van de samenleving.

2.3 Als burgers participeren - burgerbetrokkenheid

De partnerschap tussen overheid en burger waar Tonkens en Verhoeven (2011) het over hebben heeft gevolgen voor de rol die de burgers vervullen in het stedelijke vernieuwingsproces. Voor de burger betekent dit namelijk dat deze tegenwoordig steeds meer een co-producerende rol toegedicht krijgt, na een tijd lang meer het 'lijdend voorwerp' van de ruimtelijke ordening te zijn geweest (Nienhuis, 2014). Burgers worden dus, al dan niet uit eigen initiatief, actief betrokken in het stedelijk vernieuwingsproces. De WRR (2012) noemt drie aanleidingen voor burgers om actief te worden in hun wijk. Allereerst kan dit een inhoudelijke aanleiding zijn, zoals ontevredenheid met de kwaliteit van bepaalde aspecten in de wijk of een visie op hoe het beter kan. Ten tweede kan de aanleiding meer procedureel van aard zijn. Burgers zijn het dan niet eens met de manier van besluitvorming. Een derde aanleiding voor burgers om actief te worden is simpelweg wanneer ze gevraagd worden te participeren.

Voor- en nadelen van burgerparticipatie

Boonstra en Boelens (2011) noemen een aantal argumenten die spreken voor actief burgerschap. Allereerst wordt verwacht dat een grotere betrokkenheid van burgers leidt tot meer sociale samenhang (Nienhuis, 2014; Boonstra en Boelens, 2011). Door te participeren leren burgers hun mening en wensen te uiten, ontmoeten burgers elkaar en kunnen minderheden makkelijker integreren door deze nieuw ontstane verbanden. Op deze manier kan het vertrouwen tussen de verschillende bewoners en groepen in een wijk groeien en neemt de kwaliteit van het sociale milieu toe. Daarnaast wordt verwacht dat actieve en betrokken burgers een positieve bijdrage kunnen leveren aan de ruimtelijke kwaliteit van hun woon- en werkomgeving. Bewoners raken meer betrokken bij wat er in hun omgeving gebeurt, ontwikkelen een band met hun omgeving en de mensen die er wonen (WRR, 2005 in Boonstra & Boelens, 2011; Dekker & Van Kempen, 2006). Nienhuis beargumenteert in dezelfde lijn dat burgerparticipatie kan bijdragen aan het creëren van weerbare wijken. Weerbare wijken hebben het 'zelforganiserend vermogen om problemen zelf op te lossen binnen de (on)geschreven maatschappelijke conventies' (Nienhuis 2014, p. 21). Zo kunnen bewoners de collectief ervaren problemen binnen de wijk aanpakken en oplossen.

Ook kunnen ruimtelijke interventies sneller doorgang vinden, doordat burgers – in een eerder stadium – betrokken worden bij de plannen of plannen initiëren, wat het draagvlak vergroot (Nienhuis, 2014). Een derde voordeel volgens Boonstra & Boelens (2011) is dat het ook kostenbesparing op kan leveren en positieve effecten heeft op de economie. Doordat plannen sneller uitgevoerd kunnen worden kost het planproces minder geld en participatie van burgers kan in sommige gevallen ook werkgelegenheid opleveren. Het laatste argument dat Boonstra en Boelens (2011) noemen om actief burgerschap aan te jagen is het al eerder genoemde doel van de overheid om een minder prominente rol te gaan spelen en te stimuleren dat burgers zelf verantwoordelijkheid nemen voor hun omgeving en Nienhuis (2014) stelt dat deze verandering, een vergroot draagvlak en meer empowerment voor de burger, er toe kan leiden dat de veronderstelde kloof tussen overheid en burger verkleind kan worden.

Er zijn echter ook veronderstelde nadelen aan burgerparticipatie. Zo kost het proces vaak veel tijd en geld en is er, mede daardoor, niet altijd een representatieve groep bewoners die participeert (Nienhuis et al., 2011). Ook worden bewoners soms te weinig deskundig geacht om oplossingen aan te reiken voor de problemen die spelen (Nienhuis, 2014), en intensieve burgerparticipatie kan te hoge verwachtingen scheppen bij de burger (Lowndes, Pratchett & Stoker 2001, in Van de Wijdeven, 2012). Daarnaast zijn politici vaak ook huiverig om het besteden van publiek geld over te laten aan burgers,

aangezien de betrokken politici zich wel moeten verantwoorden over wat er met het geld gebeurt (Visitatiecommissie Deetman, 2011).

Boonstra en Boelens (2011) stellen daarnaast dat in veel gevallen het nog steeds de overheid is die het probleem definieert en bepaalt waar de inzet van burgers gewenst is. Problemen worden op deze manier vaak door de bril van de overheid bekeken en deze visie komt niet altijd overeen met die van burgers. Eveneens is de geografische afbakening van een gebied, bijvoorbeeld een wijk, niet hetzelfde als een sociale afbakening van het gebied. De overheid neigt er vaak naar om administratieve grenzen te gebruiken in hun beleidsplannen en visiedocumenten, terwijl sommige problemen zich op een heel andere schaal afspelen. Op deze manier kan er een mismatch ontstaan tussen de visie van de overheden op de problemen en mogelijkheden in een bepaald gebied en de werkelijke situatie in het betreffende gebied. Burgers worden dan gestimuleerd te participeren en daarmee wordt getracht problemen op te lossen die wellicht niet eens spelen in grote delen van het gebied (Boonstra en Boelens, 2011).

De voor- en nadelen van burgerparticipatie, zoals in tabel 1 gepresenteerd, laten zien dat de toegenomen burgerparticipatie in stedelijke vernieuwingsprocessen niet enkel positieve gevolgen heeft. Aangezien de in de literatuur gevonden voor- en nadelen elkaar in sommige gevallen tegen lijken te spreken kan gesteld worden dat per situatie en onderzoek deze voor- en nadelen verschillend voorkomen en verschillende uitwerkingen hebben. Dit onderzoek naar community enterprises en sociale innovatie heeft een sterke link met burgerparticipatie en dat maakt het interessant om te zien welke voor- en nadelen in het empirisch gedeelte van dit onderzoek terugkomen.

Burgerparticipatie - voor en nadelen	
+	-
Versterken sociale samenhang	Tijdrovend en duur
Bijdrage burgers aan kwaliteit leefomgeving	Representativiteit
Binding van burgers met leefomgeving	Te weinig deskundigheid bij burger
Stimuleert probleemoplossend vermogen binnen wijk	Verkeerde verwachtingen bij burger
Versnelling van planproces	Mismatch door gebiedsindeling
Kostenbesparing binnen planproces	

Tabel 1: voor- en nadelen van burgerparticipatie

Community enterprises als burgerparticipatie

Eén manier waarop burgerparticipatie zoals hierboven beschreven de afgelopen jaren in wijkvernieuwing is toegepast is door middel van community enterprises, vaak met als één van de doelen het bevorderen van de sociale samenhang in een wijk zoals benoemd door Nienhuis (2014) en Boonstra en Boelens (2011). Een community enterprise wordt, al dan niet gedeeltelijk, bestiert door burgers en is daarmee één van de manieren waarop actief burgerschap vorm krijgt. Om te kunnen achterhalen wat de invloed is van deze vorm van burgerparticipatie op het wijkvernieuwingproces en als sociale innovatie is het van belang om het concept van de community enterprise verder uit te lichten en te duiden.

2.4 Community enterprises: de heilige graal?

Een community enterprise wordt door Peredo & Chrisman (2006) gedefinieerd als *'a community acting corporately as both entrepreneur and enterprise in pursuit of the common good'* (Peredo & Chrisman 2006, p. 310). Een community enterprise streeft hierin zowel economische als sociale doelen na, in het belang van een gemeenschap. Deze gemeenschap is geografisch afgebakend, zoals een wijk, buurt of dorp (Bailey, 2012; Peredo & Chrisman, 2006). DTA (2012, in Bailey, 2012) omschrijft een community enterprise als volgt: *Community enterprise organisations work for sustainable regeneration in their community through a mix of economic, environmental, cultural and social activities. They are*

independent, not-for-profit organisations, locally accountable and committed to involving local people in the process of regeneration (DTA 2012 p. 3, in Bailey, 2012). Hoewel het doel van de verschillende wijk- en bewonersbedrijven enigszins verschilt, is op hoofdlijnen het doel vaak het ontwikkelen van de betreffende wijk op sociaal, economisch en fysiek vlak (LSA, 2015). De potentiële bijdrage van bewonersbedrijven ligt, volgens Kleinhans et al. (2015), met name in de bijdrage die geleverd kan worden aan het verbeteren van de leefbaarheid in wijken.

Kleinhans et al. (2015) signaleren dat het feit dat bewoners zich organiseren niet nieuw is, maar dat de vorm waarin het nu gebeurt – gecombineerd met de sociale, economische en bestuurlijke context van crises, decentralisaties, bezuinigingen en een zich terugtrekkende overheid – wel nieuw is. In de Britse context wijten Tracey et al. (2005) de grote groei van het aantal community enterprises in het Verenigd Koninkrijk aan de filosofie van de overheid. Deze filosofie, genaamd *The Big Society*, gaat er namelijk vanuit dat lokale gemeenschappen hun eigen problemen en uitdagingen het beste kennen en kunnen benoemen en dat ze zoveel mogelijk de mogelijkheid moeten krijgen om hier zelf duurzame oplossingen voor te vinden. Op deze manier zijn het de lokale gemeenschappen zelf die hun eigen vernieuwing organiseren en uitvoeren (Tracey et al., 2005). In Nederland kan dezelfde omslag in denken gesignaleerd worden (zie voorgaande paragrafen) en dit kan de toename in het aantal community enterprises in Nederland de afgelopen jaren mogelijk in de hand gewerkt hebben.

Een groot aantal van de bewonersbedrijven die in Nederland inmiddels zijn opgestart, komen voort uit een experiment van het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA). Dit samenwerkingsverband helpt bewoners die een bewonersbedrijf willen starten met het opzetten van een dergelijke onderneming en verschaft hen ook een startkapitaal (BewonersBedrijven, 2015). De bewonersbedrijven die de afgelopen jaren in samenwerking met en gedeeltelijk gefinancierd door het LSA tot stand zijn gekomen werken volgens vier principes. Naast het hiervoor genoemde doel om de wijk te verbeteren op fysiek, sociaal en economisch vlak dient een bewonersbedrijf, op termijn, onafhankelijk en zelfvoorzienend te zijn. De eventuele winst die wordt gegenereerd met het ontplooiën van activiteiten binnen de wijk wordt gebruikt om weer nieuwe projecten te starten en vloeit op die manier terug naar de wijk. Daarnaast dient een bewonersbedrijf te draaien op initiatief van bewoners, voor bewoners en door bewoners. Samenwerking met de lokale autoriteiten, bedrijven, instellingen en bewonersverenigingen is het vierde principe (LSA, 2015). Door bijvoorbeeld diensten op het gebied van zorg, het beheer van de openbare ruimte of schoonmaak over te nemen van instanties wordt er én bespaard op deze kosten én werk gecreëerd voor de bewoners. De winst die vervolgens gemaakt wordt kan gestoken worden in nieuwe projecten. Daarnaast krijgen bewoners invloed op wat er gebeurt in de wijk en worden ze meer onafhankelijk en zelf bedruipend (KAW, 2015a).

Een ander kenmerk van community enterprises is volgens Tracey et al (2005) dat alle bewoners van het door de community enterprise vertegenwoordigde gebied niet alleen de mogelijkheid hebben om mee te doen aan de projecten van de community enterprise, maar ook invloed kunnen uitoefenen op de bedrijfsvoering en de koers die beleidsmatig door de community enterprise gevaren wordt. Een belangrijk verschil tussen community enterprises en andere bewonersorganisaties is dus dat community enterprises niet in alles afhankelijk zijn van subsidies van overheid of andere instellingen, maar hun sociale doelstellingen ook behalen door zelf inkomsten te genereren. Het verdiende geld wordt vervolgens weer geïnvesteerd in de community enterprise zelf of in de projecten die uitgevoerd worden om de sociale doelen te halen (Tracey et al., 2005; Somerville & McElwee, 2011).

Ontwikkel- en opstartproces

In het opstarten en ontwikkelen van een bewonersbedrijf onderscheiden Kleinhans et al. (2015) een drietal fasen. Allereerst is er een planfase, waar het project wordt opgestart en het verdienmodel wordt uitgewerkt. Daarna volgt de tweede fase, de doorontwikkeelfase, waarin het bewonersbedrijf

bijvoorbeeld vastgoed of contracten verwerft en verdere plannen ontwikkelt op basis van deze verworven *assets*. De derde en laatste fase is de uitvoeringsfase, waarin bijvoorbeeld het gebouw daadwerkelijk geëxploiteerd en beheerd wordt en er activiteiten en financiering verder worden ontwikkeld. Kleinhans et al. (2015) geven wel aan dat het voorkomt dat bewonersbedrijven al in de uitvoeringsfase zijn beland zonder dat de organisatievorm en het verdienmodel vastliggen. Het beheren en exploiteren van het verworven vastgoed is dan belangrijker. Voor de ontwikkeling van een bewonersbedrijf en het daadwerkelijke opstarten is een voorbereidingstijd van een jaar waarschijnlijk het minimum (Kleinhans et al., 2015).

Uit het onderzoek van Kleinhans et al. (2015) naar Nederlandse bewonersbedrijven blijkt dat het verwerven van assets een noodzaak is voor het ontwikkelen van een verdienmodel. Het verwerven van een gebouw is hierin het meest belangrijk, omdat exploitatie hiervan inkomsten opleveren (Kleinhans et al, 2015; Tracey et al, 2005). Naast het eigendom van een pand komt het ook voor dat bewonersbedrijven eigen grond hebben of subsidies krijgen om activiteiten en diensten te ontwikkelen en uit te voeren. Een gebouw kan ingezet worden door verhuurd te worden aan startende ondernemers, ZZP'ers, (zalen) beschikbaar te stellen voor het houden van evenementen of door het te verhuren als woonruimte. Diensten die de bewonersbedrijven uitvoeren behelzen onder andere het overnemen van taken van corporaties en overheid. Te denken valt hier aan (groen)onderhoud en schoonmaakwerkzaamheden, maar ook aan diensten op het gebied van arbeidsreïntegratie. Daarnaast bieden bewonersbedrijven soms diensten aan die niet tot het takenpakket van een andere instantie behoren. Hierbij valt te denken aan boodschappenservices, taxidiensten en naaiateliers (Kleinhans et al., 2015). Omdat deze zaken, alleen of in combinatie, vaak niet genoeg geld opleveren om een sluitende begroting te kunnen maken leunen de initiatieven vaak ook op subsidies van overheden of instanties en leningen. Een eigen gebouw is dus vaak een cruciale asset voor een community enterprise. Veel community enterprises verwerven dan ook steeds vaker een gebouw. Deze gebouwen worden vaak verhuurd of door overheden 'om niet' overgedragen aan de initiatieven (Kleinhans et al., 2015; Bailey, 2012).

Sterktes en zwaktes van community enterprises

Kleinhans et al. (2015) identificeren een aantal zaken die zowel een stimulans als een bedreiging kunnen vormen voor community enterprises. Zo is enthousiasme bij mensen die het initiatief nemen voor het oprichten van een community enterprise een grote stimulans voor een succesvolle community enterprise, maar leiden de verschillen in de mate van enthousiasme tussen deelnemers vaak weer tot onenigheden en spanningen. Bezuinigingen van gemeentes en andere instanties op bepaalde voorzieningen en faciliteiten hebben ook zowel negatieve als positieve effecten op initiatiefnemers van bewonersbedrijven. Enerzijds is het een negatieve ontwikkeling omdat zo bepaalde voorzieningen en faciliteiten verloren gaan of de kwaliteit ervan vermindert. Anderzijds zijn dit kansen voor bewonersbedrijven, zij kunnen bijvoorbeeld de door gemeenten wegbezuinigde taken overnemen (Kleinhans et al., 2015). Dit is een van de sterke punten van community enterprises. Community enterprises kunnen goed inspelen op behoeftes op lokaal niveau, waardoor zij in kunnen springen als diensten niet naar tevredenheid functioneren of wegvallen. Het is echter wel de vraag of van een community enterprise verwacht kan worden dat er inkomsten gegenereerd worden met diensten die door de overheid of een andere partij wegbezuinigd zijn, aangezien dit vaak niet de meest rendabele diensten zijn. Daarnaast moet een community enterprise bij het uitvoeren van deze diensten wellicht concurreren met het bedrijfsleven en moet het tegelijkertijd haar sociale doelen behalen.

Een ander sterk punt van community enterprises is dat de rol van bewoners zelfstandiger wordt ten opzichte van traditionele bewonersorganisaties. Waar deze traditionele bewonersorganisaties reactief optreden, bijvoorbeeld bij ontwikkelingen in de wijk waar zij het niet mee eens zijn, kunnen community enterprises meer agendavormend bezig zijn. Bewoners kunnen aangeven wat zij willen, wat ze willen bereiken en organiseren en dit vervolgens zelf uit gaan voeren, in plaats van het pas in actie komen als

een plan voor de wijk is vastgesteld door een andere partij. Het maken van deze agenda kan overigens wel problemen opleveren. Somerville en McElwee (2011) stellen dat een gemeenschap intern verdeeld kan zijn, waardoor het antwoord op de vraag wat goed is voor de wijk erg verschillend kan zijn. Mogelijk treden hier zelfs tegengestelde belangen op en dit kan leiden tot weerstand. Het kan ook voorkomen dat een dominante groep in de wijk een dusdanig grote stempel op een community enterprise drukt, dat de visie van deze groep gelijk wordt gesteld aan die van de wijk als geheel.

Wat betreft de betrokkenheid van bewoners kan gesteld worden dat het draaien op de inzet vrijwilligers als een sterk punt van een community enterprise kan worden opgevat (Kleinhans et al., 2015). Door de inzet van vrijwilligers kan veel werk verzet worden zonder hoge kosten te maken, hierdoor kunnen community enterprises veel activiteiten organiseren met een lage kostprijs. Het gebruikmaken van vrijwilligers is tegelijkertijd ook een zwakte van community enterprises, het maakt een initiatief erg afhankelijk. Het is vaak ook lastig om vrijwilligers te werven en ook voor langere tijd aan een initiatief te binden. Vaak is er een klein aantal vrijwilligers dat enorm actief is, en als van deze actieve kern één of meerdere vrijwilligers stoppen kan de continuïteit van het hele initiatief in het geding komen, dit maakt een community enterprise kwetsbaar (Kleinhans et al., 2015). Ook in financieel opzicht zijn community enterprises kwetsbaar, aangezien ze vaak (gedeeltelijk) afhankelijk zijn van subsidies

Als laatste benoemen Kleinhans et al. (2015) dat het imago van een community enterprise medebepalend is voor het mogelijke succes van een initiatief. Om succesvol te worden en een echte rol van betekenis te kunnen spelen in een wijk dient er, door middel van het organiseren van meerdere geslaagde activiteiten, een positieve reputatie opgebouwd te worden, een zogenaamde *track record*. Op deze manier kan de bekendheid van en het draagvlak voor een initiatief toenemen. Er zijn dus zowel sterke als zwakte punten te noemen van community enterprises, en vrijwel elke kwaliteit van een community enterprise is tegelijk ook een mogelijke valkuil, zie ook tabel 2.

Community enterprises - sterke en zwakte punten

+	-
Inspelen op behoeftes op wijkniveau	Dominantie van bepaalde groep bewoners
Rol bewoners zelfstandiger	Tegengestelde belangen
Lage kosten door inzet vrijwilligers	Afhankelijk van vrijwilligers

Tabel 2: Sterke en zwakte punten van community enterprises

Burgerparticipatie binnen de community enterprises: sociale innovatie?

Wil een community enterprise succesvol zijn en haar doelen om een wijk op verschillende vlakken te ontwikkelen behalen, dan speelt de rol en de inzet van burgers daarin een belangrijke rol. Een community enterprise is in veel gevallen opgestart of gedragen door participatie van bewoners. Deze bewoners proberen door hun inzet hun eigen wijk te verbeteren en leefbaarder te maken. Bij het onderzoeken van de effecten op het wijkvernieuwingsproces van deze community enterprises ligt in deze studie de nadruk op de vraag of een community enterprise als sociaal innovatief te bestempelen valt. Want hoewel bewoners kunnen participeren in een community enterprise is het maar de vraag of de mogelijkheid om te participeren er wel voor elke bewoner is, of bewoners de ruimte krijgen van bijvoorbeeld de overheid om over zaken te beslissen waar normaal gesproken een andere partij over beslist en of deze veranderingen in verantwoordelijkheden blijvend zijn. Om dit verder te kunnen onderzoeken in het empirische gedeelte dient het wat abstracte begrip sociale innovatie verder verkend te worden.

2.5 Sociale innovatie in de wijk

Een manier om de hiervoor beschreven community enterprises te duiden en in te kunnen bedden in het wetenschappelijk onderzoek is door middel van de literatuur omtrent sociale innovatie. Sociale innovatie is een multidisciplinair en uitgebreid beschreven begrip in met name de sociale wetenschappen. González en Healey (2005) omschrijven sociale innovatie als *'changes in governance institutions and agency that intend to or have the effect of contributing to improving quality-of-life experiences in a socially inclusive and socially just way'* (González en Healey 2005, p. 2055). Sociale innovatie is gericht op het onderzoeken van initiatieven op lokaal niveau, bijvoorbeeld in wijken en is gefocust op veranderingen in instituties – hetzij wetten en regels, organisaties of collectieve afspraken – en de verdeling van verantwoordelijkheden die bijdragen aan sociale inclusie (Moulaert et al., 2005).

In het ruimtelijk domein is de interesse voor sociale innovatie aan het groeien sinds het eind van de 20^e eeuw. Dit komt voort uit ontevredenheid met de technocratische benadering in ruimtelijke planning en de positieve resultaten die enkele initiatieven behaalden in de ruimtelijke ontwikkeling op lokaal niveau (Moulaert et al., 2005). Sociale innovatie is een alternatieve kijk op de ruimtelijke ontwikkeling, gericht op het voorzien in de behoeftes van wijkbewoners door innovatie op het gebied van de governance-relaties in een wijk. Thema's die Moulaert et al. (2007) met het begrip sociale innovatie proberen te duiden zijn onder andere bottom-up mobilisatie, kleinschalige projecten in wijken en burgerparticipatie. Een community enterprise past ook binnen deze thema's.

Sociale innovatie is een kernbegrip als het gaat om alternatieven voor sectorale en top-down ingrepen van overheden in stedelijke vernieuwingsprocessen. In stedelijke ontwikkeling van wijken is volgens Moulaert et al. (2005) een integrale aanpak vereist. Maar in de verschillende domeinen – zoals huisvesting, onderwijs en economie – die een rol spelen in de stedelijke ontwikkeling van wijken is er sprake van verschillende organisaties, (politieke) verantwoordelijkheden en verschillende ruimtelijke schaalniveaus waarop deze organisaties opereren. Dit kan leiden tot marginalisatie van kwetsbare of zwakkere sociale groepen in een stedelijk gebied of wijk als deze groepen niet worden gehoord, geen invloed hebben op wat er gebeurt in de wijk of een minderheidsstandpunt vertegenwoordigen.

Hier kan sociale innovatie een rol spelen door de onderlinge governance-relaties in de wijk op een innovatieve manier vorm te geven. Eizaguirre et al. (2012) beschrijven dit proces als het vinden van nieuwe manieren voor het managen van een wijk, gebaseerd op consensus tussen zowel overheden, private partijen en vertegenwoordigers van de civil society. Hierbij kan gedacht worden aan interactie en samenwerking tussen de gemeenschap van een wijk en de relevante overheidspartij(en) door bijvoorbeeld inspraak, participatie of een andere vorm van representatieve democratie, om ook de behoeftes van de zwakkere of sociaaleconomisch meer achtergestelde groepen in het stedelijk gebied vast te kunnen stellen en te vervullen (Moulaert et al., 2005).

Totstandkoming sociaal innovatieve initiatieven

Sociale innovaties komen vaak voort uit de civil society, maar er zijn ook initiatieven die als sociaal innovatief beschreven kunnen worden die door de overheid geïnitieerd worden. Initiatieven die gestart zijn door de, doorgaans lokale, overheid zijn echter wel vaak minder succesvol dan burgerinitiatief. Swyngedouw en Moulaert (2010) menen dat deze door de overheid gestarte initiatieven door de betrokken gemeenschappen vaak gezien worden als instrumenten om, onder het mom van samenwerking met de burger, toch de agenda van de overheid door te voeren en daarmee hun legitimiteit als bepalende overheidspartij te tonen.

Er is wel een bepaalde dynamiek tussen burgerinitiatief en overheid volgens Swyngedouw en Moulaert (2010). Vaak zijn initiatieven namelijk wel afhankelijk van de overheden als het gaat om subsidies, vergunningen et cetera. Een bepaalde afstand tot de overheid zou beter zijn voor de efficiëntie van een initiatief, hoewel het ook goed kan zijn om bepaalde samenwerkingsovereenkomsten aan te gaan om zo op medewerking van de overheid te kunnen rekenen en een bepaalde mate van institutionele bescherming te genieten. Dit is echter niet helemaal zonder mogelijke negatieve effecten, beschrijven

Moulaert et al. (2007). Het doel van een sociaal innovatief initiatief is dat het door nieuwe manieren van participatie en bottom-up acties de governance-relaties in een wijk veranderd. Deze initiatieven hebben vaak de potentie om geïnstitutionaliseerd te worden om zo ook een blijvende verandering in de hand te werken. Het gevaar hierbij is echter wel dat tijdens dit institutionaliseringsproces de overheid het initiatief op een dermate sterke manier beïnvloed en overruled dat het sociaal innovatieve karakter van het initiatief afneemt of helemaal verdwijnt (Moulaert et al., 2007).

Moulaert et al. (2005) beschrijven drie condities waaraan voldaan dient te worden, en die het liefst in interactie met elkaar tot stand komen, om te kunnen spreken van een sociaal innovatief initiatief in stedelijke vernieuwing. Zoals in tabel 3 te zien valt, moet een initiatief in behoeftes van de betrokken bewoners voorzien waar niet (meer) in voorzien wordt. Dit kunnen behoeftes zijn die zowel door de markt als door de staat niet (meer) vervuld worden. In de literatuur omtrent sociale innovatie gaat dit vaak over basisbehoeftes die sommige groepen in de samenleving niet vervuld zien maar het kan ook toegepast worden op andere menselijke behoeftes, dit verschilt echter per bestudeerd geval. Naast het voorzien in behoeftes is een andere conditie voor sociale innovatie dat er veranderingen plaatsvinden in de sociale relaties en dat deze veranderingen bijdragen aan het vervullen van de eerdergenoemde behoeftes. Deze relaties hebben vaak betrekking op de manier van governance in een bepaald gebied en Moulaert et al. (2005) stellen dat een sociaal innovatief initiatief de participatie van alle, maar met name achtergestelde groepen, in de betreffende samenleving verhoogt. De laatste conditie waaraan voldaan dient te worden om een initiatief als sociaal innovatief te kunnen bestempelen is dat het initiatief de betrokken bewoners meer 'empowerment' geeft, dat wil zeggen dat de betrokken bewoners de (politieke) mogelijkheden krijgen om door middel van bijvoorbeeld meer participatie in hun onvervulde behoeftes te voorzien. Oosterlynck en Debruyne (2013) benadrukken dit door te stellen dat sociale innovatie gefocust is op de kwaliteit van sociale relaties tussen zowel individuen als groepen. De nadruk ligt dan met name op het creëren van relaties die het mogelijk maken dat groepen in de samenleving met een sociaaleconomische achterstand participeren in de verschillende processen die in een gebied spelen om hun behoeftes meer vervuld te zien worden.

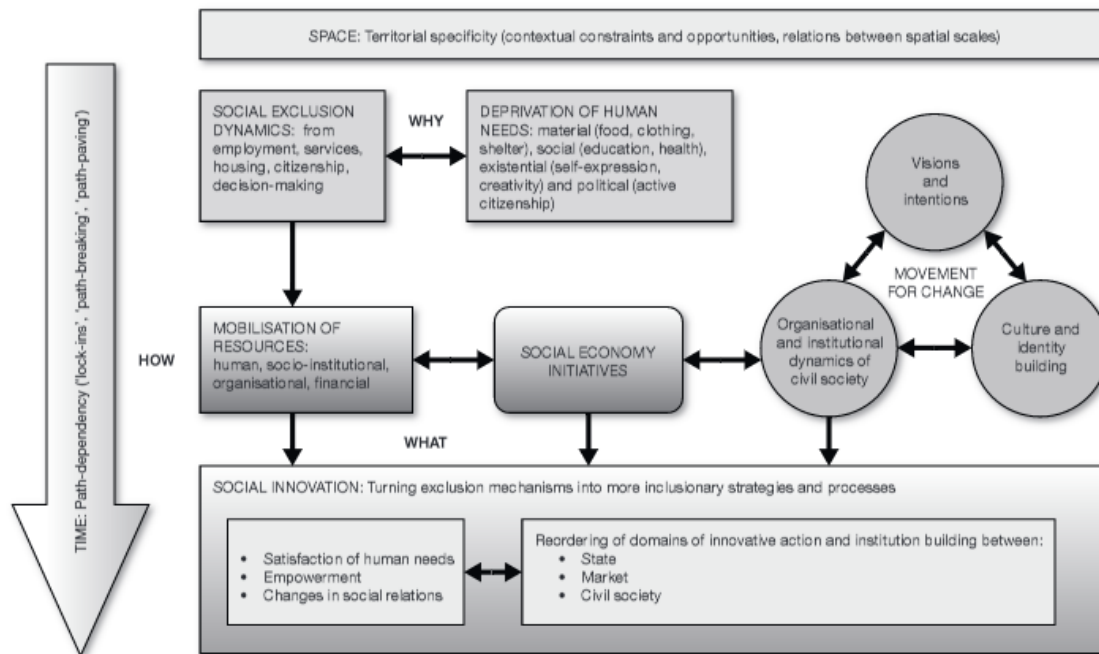
Sociale innovatie	
Voorwaarden/Kenmerken	Uitwerking
Voorzien in behoeftes	Basale behoeftes (onderdak, voedsel) of op het gebied van burgerschap (meer beslisrecht, verbetering leefomgeving)
Verandering governance-relaties	Veranderingen in relaties tussen overheid, burger, marktpartijen
Meer empowerment voor bewoners	Mogelijkheden om meer te participeren, in behoeftes te voorzien

Tabel 3: Sociale innovatie - voorwaarden en kenmerken en de mogelijke uitwerkingen van deze kenmerken

Sociale innovatie in een model

González et al. (2010) hebben een model ontwikkeld om sociaal innovatieve initiatieven empirisch te kunnen analyseren en dat de verschillende dynamieken die een rol spelen bij deze initiatieven aan elkaar relateert, zie figuur 1.

Figuur 1: ALMOLIN-model (González et al., 2010)

Het zogenaamde ALMOLIN-model (*ALternative Model of Local INnovation*) is specifiek gericht op lokale initiatieven, aangezien sociale innovatie gaat over veranderingen in sociale relaties en deze vinden vaak hun oorsprong op lokale schaal. Organisaties, gemeenschappen of groepen die graag een verandering doorgevoerd zouden willen zien worden organiseren zich namelijk vaak op lokale schaal. Moulart et al. (2007) sluiten zich bij deze bewering aan door te stellen dat veranderingen in de manier van governance makkelijker bereikt kunnen worden als de betrokken partijen, bijvoorbeeld wijkbewoners, direct betrokken zijn bij de totstandkoming van beleid. González et al. (2010) benadrukken wel dat processen die zich afspelen op lokale schaal ingebed zijn in en invloed hebben op processen die spelen op grotere schaal en daarom niet geïsoleerd kunnen worden onderzocht. Eizaguirre et al. (2012) onderschrijven dit door te stellen dat hoewel de effecten vaak het best op lokale schaal waargenomen kunnen worden, er vaak ook effecten zijn op andere schaalniveaus.

Het ALMOLIN-model houdt hier tot op zekere hoogte rekening mee doordat bij het analyseren van initiatieven het geheel in een historisch en geografisch perspectief gezet wordt. Padafhankelijkheid, inclusief zijn ruimtelijke component, is cruciaal bij het onderzoeken van een initiatief in zijn omgeving. De instituties waarbinnen en de context waarin een initiatief zich ontwikkelt zijn van belang, aangezien sociale innovatie op de ene plek makkelijker op gang komt dan op de andere plek. Op plekken waar lange tradities zijn van publiek-private samenwerking bijvoorbeeld zal een initiatief eerder tot wasdom komen dan op plekken waar de overheid of de markt de meest dominante partij is en er geen of slechts een summiere traditie is van publiek-private samenwerking. Het ALMOLIN-model is erop gericht om de waarom-, hoe- en wat-vragen die gesteld kunnen worden bij sociaal innovatieve initiatieven te kunnen beantwoorden. Op deze manier kan een initiatief in zijn context geplaatst en geanalyseerd worden (González et al., 2010).

Het model zoals te zien in figuur 1 bestaat uit een aantal componenten die antwoorden geven op de waarom-, hoe- en wat-vragen die bijdragen aan het analyseren van sociaal innovatieve initiatieven. Centraal in het model staat de veronderstelde sociale uitsluiting van bepaalde groepen in een bepaald gebied en de behoeftes die zij niet vervuld zien. González et al. (2010) zien dat sociale innovatie bijna altijd voortkomt uit onvrede over en als reactie op deze vormen en gevoelens van uitsluiting en in slechts enkele gevallen voortkomt uit een situatie waarin weinig of geen uitsluiting is en waar men de situatie alleen maar verder probeert te perfectioneren. Onder sociale uitsluiting kunnen meerdere aanleidingen voor het opstarten van een sociale innovatie worden verstaan. Zowel materiële aanleidingen, zoals armoede en slechte huisvesting kunnen aanleiding zijn om een sociaal innovatief initiatief op te starten. Ook bepaalde, als selectief ervaren renovatie- en wijkvernieuwingsprogramma's kunnen een aanleiding vormen, net als het gevoel dat een gebied er op sociaal of fysiek vlak op achteruit gaat. Slechte bereikbaarheid van bepaalde diensten of het gevoel dat bepaalde rechten geschonden worden zijn weer andere oorzaken die sociale innovatie in de hand kunnen werken. Ook verondersteld falen van de overheid kan een reden zijn, te denken valt hierbij aan maatregelen die invloed hebben op het sociale vangnet, de hoogte van uitkeringen, het verdwijnen van culturele diensten of het privatiseren van publieke ruimtes. Als laatste kunnen ook zaken als een verminderd gemeenschapsgevoel een aanleiding vormen voor sociaal innovatieve initiatieven om van de grond te komen (González et al., 2010). Deze oorzaken komen in veel gevallen overeen met de oorzaken die volgens Kleinhans et al. (2015) ten grondslag liggen aan veel community enterprises.

De oorzaken van deze mogelijke aanleidingen kunnen heel lokaal zijn, maar kunnen ook onderdeel zijn van grotere processen, zoals internationale crises, veranderingen binnen de nationale overheid of binnen het beleid dat lokale overheden voeren. In het model van González et al. (2010) worden deze aanleidingen geschaard onder de 'social exclusion dynamics' en zij kunnen een antwoord geven op de waarom-vraag.

De hoe-vraag van het model behandelt hoe de sociaal innovatieve initiatieven daadwerkelijk van de grond zijn gekomen. Door te beschrijven hoe een initiatief tot stand is gekomen, welke hulpbronnen zijn gebruikt, hoe men het financiële en sociale kapitaal bij elkaar vergaard heeft, welk organisatiemodel gebruikt is kan een sociaal innovatief initiatief geanalyseerd worden. Sommige initiatieven draaien volledig op vrijwilligers, soms van een bepaalde bevolkingsgroep en sommige initiatieven hebben een uitgesproken leider. Bij het ene initiatief is er sprake van een door een overheid of andere organisatie verleende subsidie om het initiatief te ontwikkelen, en in andere initiatieven is een initiatief helemaal zelfbedruipend en onafhankelijk. Ook de dynamiek tussen overheid en de burgermaatschappij is hier interessant. Verschillen in deze karakteristieken bieden handvatten bij de verdere analyse van sociale innovaties. De uitkomst van dergelijke processen is bij een sociaal innovatief initiatief doorgaans een groep mensen die zich verenigd heeft onder een bepaalde visie en met een bepaald doel.

In het ALMOLIN model worden deze hulpbronnen geïnventariseerd met de kopjes 'mobilisation of resources', 'social economy initiatives' en 'movement for change'. Op deze manier is er in het model ook plaats voor analyse van de manier waarop een initiatief tot wasdom komt. González et al. (2010) menen dat het mobiliseren van deze hulpbronnen en het van de grond krijgen van een initiatief niet per se sociaal innovatieve bezigheden zijn, maar stellen dat er pas sprake is van sociale innovatie als deze sociale, financiële en institutionele hulpbronnen leiden tot het vervullen van onvervulde behoeftes, als het empowerment geeft aan groepen die voorheen in mindere mate invloed hadden op besluitvormingsprocessen en als op de lange termijn veranderingen in de manier van governance optreden die bijdragen een grotere sociale inclusie.

Het onderzoeken van de resultaten van een initiatief dat mogelijk als sociale innovatie bestempeld kan worden is gevat in de wat-vraag in het ALMOLIN-model van González et al. (2010). Men kan spreken van sociale innovatie als een initiatief blijvende positieve veranderingen teweegbrengt in de manier

van governance van een bepaald gebied. Dit kan zowel gaan om veranderingen in de relaties tussen verschillende lagen van overheden, tussen verschillende groepen in de burgermaatschappij of veranderingen in de verhouding tussen overheid, civil society en marktpartijen. Sociale innovatie kan volgens Gerometta et al. (2005) alleen standhouden als er links gemaakt worden tussen gedeeltes of groepen in de maatschappij die buitengesloten worden en groepen die wel een functionerend onderdeel van de betreffende sociale en institutionele structuur uitmaken. Als de publieke ruimte ten positieve verandert door participatie van deze achtergestelde of buitengesloten groep kan er gesproken worden van sociale innovatie. Hoe groter de uitsluiting, hoe lastiger het is om een sociaal innovatief initiatief succesvol te laten zijn.

González et al. (2010) benadrukken dat met de analyses die met behulp van het model uit figuur 1 uitgevoerd zijn het nog steeds lastig is om verschillende initiatieven met elkaar te vergelijken. Sociale innovatie is een breed begrip en kan verschillende dingen betekenen voor verschillende plekken. Wel is het mogelijk om middels analyses mogelijk een vinger te kunnen leggen op die kenmerken van initiatieven die bijdragen aan blijvende positieve veranderingen in de governance-structuur van een gebied en besluitvormingsprocessen en sociale relaties binnen een gebied meer democratisch en 'socially inclusive' maken.

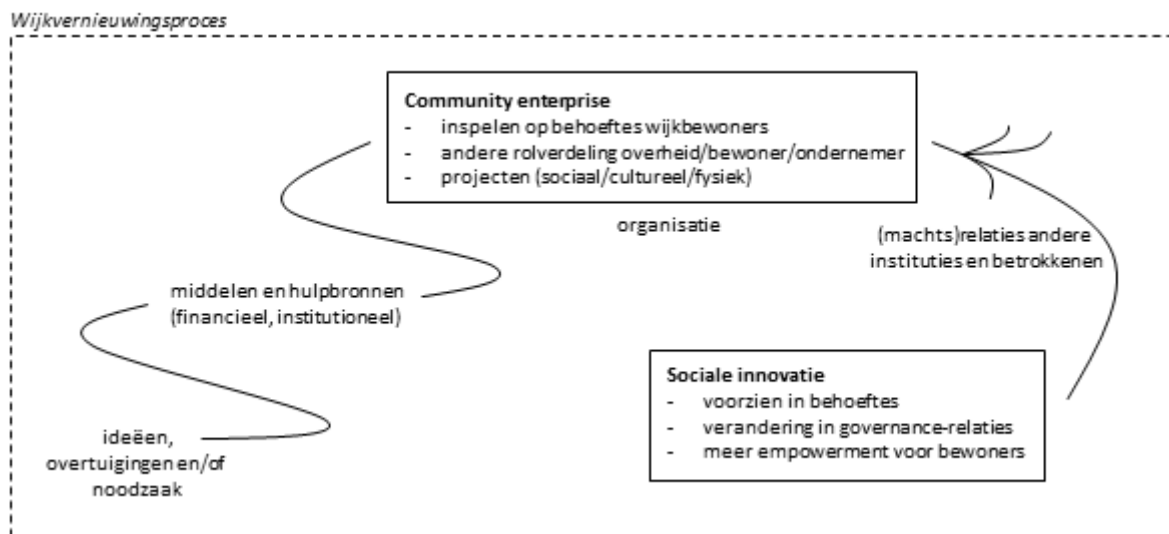
Resumerend kan gesteld worden dat een aantal vragen beantwoord dient te worden om te kunnen bepalen in welke mate een initiatief een sociaal innovatief karakter heeft. González et al. (2010) stellen de vragen als volgt: *'In order to answer this basic question, we must rephrase it according to our early definition of social innovation itself. This problematic thus divides into three questions: 1) Are the initiatives able to provide people with their (alienated) [...] needs? 2) Do they empower the dispossessed? 3) Do they change social and power relationships? These are the questions implicit in our definition of social innovation and which have become benchmarks against which to 'measure' the impact of the initiatives we have studied [..]'* (González et al. 2010, p. 56). Hiertoe is het van belang te onderzoeken waarom een initiatief ontstaat, als reactie waarop en geïnspireerd door welke ideeën, hoe een initiatief zich ontwikkelt, welke hulpbronnen hierbij verzameld en gebruikt worden, hoe de organisatie eruit ziet en hoe de relaties met andere instituties, groepen en betrokkenen is. Ook is het van belang duidelijk te krijgen op welke geografische schaal effecten gegenereerd worden en of het initiatief voor een korte of lange termijn effect heeft.

Sociale innovatie in wijkvernieuwing gaat dus verder dan het traditionele beeld van wijkvernieuwing en enkel het uitvoeren van fysieke interventies in een wijk. Sociale innovatie zorgt voor een transformatie van bestaande relaties en dynamieken binnen een gebied op zo'n manier dat de lokale gemeenschap ge-empowered wordt om gezamenlijk hun behoeftes te identificeren en te vervullen (Oosterlynck en Debruyne, 2013). Ook Moolaert et al. (2005) onderstrepen dit door te stellen dat sociale innovatie in stedelijke vernieuwing vooral draait om procesinnovaties, die bestaande machtsrelaties binnen een wijk veranderen en leiden tot veranderingen in agenda's van de betrokken partijen en bestaande instituties transformeert om een gemeenschap te creëren met meer sociale inclusie.

2.6 Conceptueel model

Hurenkamp et al. (2011) stellen dat burgerinitiatieven en een grotere betrokkenheid van de civil society worden gezien als een mogelijke oplossing voor een aantal maatschappelijke problemen. Allereerst kunnen burgerinitiatieven de kloof tussen overheid en burgers dichten en hebben ze een positieve invloed op processen van sociale cohesie, sociale uitsluiting en ongewenst gedrag (Tonkens, 2006 in Hurenkamp et al., 2011). Dergelijke uitkomsten horen zoals hiervoor beschreven ook bij sociaal innovatieve initiatieven, aangezien sociale innovaties leiden tot een grotere sociale inclusie in een bepaald gebied. Met de specifieke doelen van community enterprises en de door Kleinhans et al. (2005) veronderstelde sterke punten van community enterprises als het gaat om het inspelen op lokale

behoeftes in een wijk in het achterhoofd is het doel van deze studie om te onderzoeken of een community enterprise gekwalificeerd kan worden als sociale innovatie en welke effecten dit heeft op het wijkvernieuwingsproces.

Figuur 2: Conceptueel model

In figuur 2 is het conceptueel model te zien dat is opgesteld op basis van de literatuurstudie in dit hoofdstuk en wat als basis zal dienen voor het empirisch onderzoek vanaf hoofdstuk 3. Centraal in het model staan de begrippen community enterprise en sociale innovatie. Zij zijn gesitueerd binnen het kader van het wijkvernieuwingsproces.

Op basis van de literatuur kan gesteld worden dat een sociaal innovatief initiatief voortkomt uit bepaalde opvattingen over hoe wijkvernieuwing in een bepaald gebied gestalte gegeven moet worden of dat het voortkomt uit een meer noodzakelijke aanleiding zoals armoede of slechte behuizing. Het initiatief kan hierbij zowel vanuit de bewoners komen als van een andere partij, zoals de overheid. Om deze opvatting over wijkvernieuwing in praktijk te kunnen brengen worden middelen en hulpbronnen verzameld en ingeschakeld. Hierbij kan het gaan om zowel financiële middelen zoals subsidies en institutionele middelen zoals het creëren van nieuwe organisaties of het aanpassen van wet- en regelgeving. Ook kan hierbij gedacht worden aan het verwerven van een eigen pand. Hieruit ontstaat een nieuwe organisatie, in dit onderzoek de community enterprise. De kernwaarden en specifieke kwaliteiten van een organisatie als een community enterprise zijn weergegeven in het conceptueel model. De community enterprise heeft vervolgens een rol in het wijkvernieuwingsproces en heeft bepaalde relaties in de wijk met instituties, andere organisaties en bewoners. Door haar activiteiten leidt dit tot veranderingen in de (machts)relaties in de wijk, zowel tussen bewoners, overheid en marktpartijen als binnen deze groepen onderling. Op basis van dit model en de literatuur kan vervolgens gesproken worden van een sociaal innovatief initiatief als aan de drie kernwaarden, zoals in het conceptueel model onder het kopje sociale innovatie zijn opgenomen, wordt voldaan.

3

METHODOLOGIE

3. Methodologie

3.1 Onderzoeksmethode

De doelstelling van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces op het gebied van sociale innovatie. Om de hoofdvraag van dit onderzoek te kunnen beantwoorden, is gekozen voor een onderzoeksopzet bestaande uit literatuurstudie en een casestudie onderzoek. Het casestudie onderzoek is vormgegeven middels zowel interviews als documentanalyses.

Onderzoeksopzet

Er is in dit onderzoek gekozen voor het werken met kwalitatieve data. Er is bewust gekozen voor een kwalitatieve insteek, aangezien een kenmerk van kwalitatief onderzoek is dat het onderwerp dat bestudeerd wordt – in dit geval Wijkbedrijf Selwerd – niet los wordt gezien van zijn context – in dit onderzoek de wijk Selwerd, haar plek binnen de stad en het gemeentelijk beleid – maar dat zij één geheel vormen (Baarda et al., 2005). Ten opzichte van kwantitatieve data is kwalitatieve data doorgaans ook beter bruikbaar om een probleem grondig te bestuderen, met name als het te onderzoeken fenomeen complex is (Muijs, 2011). Aangezien dit onderzoek naar de effecten van een community enterprise als Wijkbedrijf Selwerd zich bezighoudt met de complexe praktijk van stedelijke ontwikkeling is voor een kwalitatief onderzoek gekozen om inzicht te verkrijgen in de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces.

Zowel bij het verrichten van het daadwerkelijke onderzoek als bij het interpreteren van de resultaten is het van belang de context waarin het onderwerp zich bevindt mee te nemen in het onderzoek. De contextualiteit van dit onderzoek heeft ook invloed op de manier van dataverzameling. Het gebruik van meerdere en verschillende dataverzamelmethode heeft volgens Baarda et al. (2005) bij een dergelijk onderzoek de voorkeur, de zogenaamde multimethode-aanpak. Door triangulatie, het combineren van meerdere onderzoeksmethoden binnen een onderzoek, wordt het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken benaderd en dit leidt tot een completer beeld van de situatie (Baarda et al., 2005). Wijkbedrijf Selwerd zal onderzocht worden middels zowel interviews met initiatiefnemers en actieve bewoners binnen het wijkbedrijf en enkele betrokken gemeenteambtenaren. Dit wordt voorafgegaan door literatuuronderzoek naar wijkvernieuwing, burgerparticipatie, community enterprises, sociale innovatie en gaat gepaard met een documentanalyse van relevante beleidsstukken van de gemeente Groningen en stukken van het wijkbedrijf.

Tot de bovenstaande selectie van onderzoeksmethoden is gekomen door de onderzoeksvragen als uitgangspunt te nemen. De te kiezen methoden voor een onderzoek en hun voor- en nadelen hangen volgens Yin (2009) namelijk af van de vraagstelling van het onderzoek. In dit onderzoek is zoals hierboven besproken gekozen voor van casestudie onderzoek, bestaande uit interviews en documentanalyses, aangevuld met een literatuurstudie. Een casestudie onderzoek is *'the preferred method when (a) "how" or "why" questions are being posed, (b) the investigator has little control over events, and (c) the focus is on a contemporary phenomenon within a real-life context'* (Yin 2009, p. 2). Omdat door het in de inleiding geïntroduceerde onderwerp en de daar geponeerde onderzoeksvragen aan de door Yin (2009) gestelde voorwaarden wordt voldaan, is gekozen voor een casestudie onderzoek om de centrale hoofdvraag te beantwoorden.

3.2 Literatuurstudie

'Working with literature is an essential part of the research process', stelt O'Leary (2010, p. 66). Niet alleen is het bij het creëren van nieuwe kennis van belang kennis te nemen van de bestaande theorieën, het is onmogelijk om een bijdrage te leveren aan de bestaande literatuur zonder deze eerst grondig te bestuderen (O'Leary, 2010). Voor dit onderzoek zal een literatuurstudie gedaan worden naar burgerparticipatie in stedelijke vernieuwing, community enterprises en sociale innovatie om een

antwoord te geven op de deelvragen 1 en 2. Hierbij wordt gebruik gemaakt van zowel wetenschappelijke literatuur als beleidsstukken en onderzoeksrapporten. De wetenschappelijke literatuur is gevonden middels verschillende zoekmachines, maar voornamelijk via Web of Science en Google Scholar. Trefwoorden waarop gezocht is zijn onder andere community enterprises, sociale innovatie, stedelijke vernieuwing, burgerparticipatie en urban governance. Bij het zoeken is zowel gebruik gemaakt van Nederlandse als Engelse vertalingen. Via de 'snowballing-' en 'reverse snowballing'-techniek is vervolgens een groot aantal artikelen verzameld, welke gelezen zijn en beoordeeld op bruikbaarheid. Ook zijn een aantal artikelen uit eerder gevolgde colleges, vakken of voorgaande opdrachten bruikbaar gebleken. Op deze manier wordt het onderzoek in de context van de bestaande (wetenschappelijke) literatuur geplaatst (Flowerdew & Martin, 2005).

Het literatuuronderzoek resulteert in het conceptueel model zoals dat in hoofdstuk 2 is gepresenteerd. Het conceptueel model brengt de bestaande literatuur omtrent community enterprises en sociale innovatie samen en integreert het in een samenhangend model (Hay, 2010). Het conceptueel model biedt als het ware een voorlopig model van hoe verwacht wordt dat, op basis van de theorie, community enterprises en sociale innovatie zich tot elkaar verhouden (Maxwell, 2013). Het in de volgende hoofdstukken gepresenteerde empirische gedeelte van dit onderzoek is dan ook gestoeld op het conceptueel model uit hoofdstuk 2.

3.3 Casestudie

Het empirische gedeelte van dit onderzoek is vormgegeven middels een casestudie. Yin (2009) definieert een casestudie als *'an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident'* (Yin 2003, p. 18). Aangezien de hoofdvraag van dit onderzoek *'Wat is de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingproces op het gebied van sociale innovatie?'* is en dit onderzoek dus gericht is op de effecten dat een fenomeen – een community enterprise – sorteert in zijn context – een wijk – is een onderzoeksmethode waarin het onderwerp in zijn context benaderd wordt een must. Een casestudie onderzoek is op basis van de door Yin (2003) gegeven definitie een goede onderzoeksmethode voor dit onderzoek. Ook Baxter (2010, in Hay, 2010) stelt dat een casestudie bij kan dragen aan de kennis van een fenomeen en het beschrijven van de contextafhankelijke nuances en invloeden op de specifieke case. Daarnaast kan een casestudie zowel bijdragen aan specifieke kennis over Wijkbedrijf Selwerd, de case, maar ook aan het genereren van nieuwe of het testen van bestaande theorieën en inzichten, bijvoorbeeld de kennis uit het theoretisch kader van dit onderzoek. Gekeken zal worden of de elementen, die volgens de literatuur en het conceptueel model voorwaarden zijn voor of bijdragen aan de sociaal innovatieve kracht van community enterprises, in de empirische resultaten terug te zien zijn.

Selectie casestudie – Wijkbedrijf Selwerd

Als casestudie voor dit onderzoek is gekozen voor Wijkbedrijf Selwerd. Wijkbedrijf Selwerd is een community enterprise die gericht is op ontwikkeling van de wijk en heeft een plek in het wijkontwikkelingsplan van de gemeente Groningen. Deze case is extra interessant omdat het hier gaat om een door de overheid gestarte en in eerste instantie ook door de overheid gestuurde community enterprise. Omdat dit onderzoek gericht is op sociale innovatie en de daarbij horende verandering in governance-dynamieken in de wijk is gekozen voor Wijkbedrijf Selwerd, aangezien daar heel duidelijk door de gemeente wordt ingezet op het veranderen van deze governance-relaties, terwijl het veranderen van deze relaties iets is wat juist ook vanuit de bewoners gedragen moet worden. Het zijn juist de bewoners die een belangrijke rol hebben en aan moeten grijpen wil de manier van governance in het gebied blijvend veranderen. De keuze voor Wijkbedrijf Selwerd is daarnaast van praktische aard, aangezien de onderzoeker relatief eenvoudig de beschikking kon krijgen over een heel aantal documenten van het Wijkbedrijf en via een stage bij KAW Architecten en Adviseurs al de nodige kennis

had over het opstartproces. Vanwege de beschikbaarheid van veel informatie is daarom gekozen voor één *in-depth* casestudie, om zo het maximale uit de beschikbare data, mogelijkheden en tijd te halen.

ALMOLIN-model

Het door González et al. (2010) beschreven en in hoofdstuk 2 besproken ALMOLIN-model is ontwikkeld om te dienen als leidraad voor de empirische analyse van sociaal innovatieve projecten en het model probeert een raamwerk te bieden waarbinnen sociaal innovatieve initiatieven onderzocht kunnen worden. Er is daarom in dit onderzoek gekozen voor een casestudie, vormgegeven middels het ALMOLIN-model. Het conceptueel model sluit hier bij aan doordat een aantal elementen uit het ALMOLIN-model hierin terugkomen. Het ALMOLIN-model geeft, evenals het conceptueel model, richting aan waar in de interviews naar gevraagd wordt en naar welke informatie er in de documentanalyse gezocht wordt. Concreet betekent dit dat de resultaten in hoofdstuk 4 worden gepresenteerd in de volgorde zoals ook het ALMOLIN-model een empirische analyse vormgeeft. Dus eerst wordt de context geschetst, gevolgd door het hoe en wat van het ontstaan van het initiatief en vervolgens de sociaal innovatieve effecten van de te bestuderen case.

3.4 Documentanalyse

Naast de interviews is er ook een documentanalyse gedaan. Bij documentanalyse worden verschillende door de onderzoeker verzamelde bronnen geanalyseerd en deze kunnen worden ingezet als primaire data voor het onderzoek (O'Leary, 2010). Het kan hierbij gaan om krantenartikelen, beleidsmemo's of andere geschreven bronnen, maar ook om film- of fotomateriaal (Duffy, 2000, in Bell, 2000). Voor de analyse van de documenten is gekozen voor het coderen (via kleurmarkeringen) van de voor het onderzoek relevante informatie. In de documenten is gezocht naar passages, zinnen of woorden die relevant zijn voor het onderzoek, de zogenaamde *noting occurrences*-techniek (O'Leary, 2010). Er is gezocht naar passages en stukken die gelinkt konden worden met de reeds gevonden literatuur in het theoretisch kader van dit onderzoek. Zo werd er bijvoorbeeld gekeken naar passages die raakvlak hadden met een van de kernwaarden van sociale innovatie, empowerment, het voldoen aan behoeftes, verandering in governance-relaties, verantwoordelijkheden en beslisrecht. De passages over onderwerpen die vaak naar voren komen worden vervolgens gebruikt als input voor de resultaten in hoofdstuk 4.

De documenten die voor de documentanalyse gebruikt zijn met name beleidsstukken van de gemeente Groningen, stukken vanuit Wijkbedrijf Selwerd en stukken van adviesbureau KAW, de partij die in opdracht van de gemeente Groningen het wijkbedrijf in Selwerd heeft opgestart. De lijst met geanalyseerde documenten is opgenomen in bijlage 2 en in bijlage 3 is het coderingsoverzicht te vinden.

3.5 Interviews

Het interview als onderzoeksmethode kan ingezet worden om te achterhalen wat personen weten, denken, willen of voelen aangaande een bepaald onderwerp (Baarda et al., 2005). In dit onderzoek is gekozen voor semi-gestructureerde interviews. Het onderzoek naar Wijkbedrijf Selwerd is ervoor gekozen om een aantal onderwerpen uit het theoretisch kader en conceptueel model te bevragen bij de respondenten, hierbij enige ruimte latende voor hun eigen inbreng en de richting die het gesprek op zou gaan (zie ook bijlage 1).

De interviews zijn eind mei en begin juni 2016 afgenomen en vonden, op het interview met de stadsdeelcoördinator van de gemeente Groningen na, allemaal plaats in Wijkbedrijf Selwerd. Het interview met de stadsdeelcoördinator had plaats in het gemeentekantoor aan de Kreupelstraat in Groningen. De gespreksduur varieerde van zo'n 40 minuten tot 1 uur en 45 minuten. In tabel 4 is een overzicht te zien met de geïnterviewde personen voor dit onderzoek.

Naam	Functie	Betrokkenheid bij Wijkbedrijf Selwerd
Theo Adema	Kwartiermaker / bestuurslid	Professional
Marian van Voorn	Procesbegeleider	Professional
Marte Wytsma	Wijkwerkmakelaar	Professional
Peter Wijnsma	Stadsdeelcoördinator Gemeente Groningen	Professional
Haaije Koenders	Initiatiefnemer Ondernemerssteunpunt	Wijkbewoner
Richard Etten	Initiatiefnemer Buurtbode	Wijkbewoner
Marcel Imthorn	Initiatiefnemer Wijktoeristenbureau	Initiatiefnemer (niet in wijk woonachtig)
Douwe Tuinstra	Initiatiefnemer Wereldboerderij / bestuurslid	Wijkbewoner

Tabel 4: Lijst met geïnterviewde personen

De interviews zijn vervolgens getranscribeerd en door middel van coderingen gemarkeerd. Hierdoor werd inzicht verkregen in welke behoeftes er in de wijk speelden en welke aspecten van sociale innovatie in grote of mindere mate voorkomen, afgaande op de interviews met de bij Wijkbedrijf Selwerd betrokken respondenten. Zie bijlage 3 voor het coderingsoverzicht.

3.6 Overzicht methoden

De hoofdvraag van dit onderzoek, zoals opgesteld in hoofdstuk 1, is:

‘Wat is de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuingsproces op het gebied van sociale innovatie?’

De deelvragen die voor het beantwoorden van de hoofdvraag van dit onderzoek onderzocht dienen te worden zijn als volgt opgesteld:

1. *Hoe werkt een community enterprise en wat zijn de veronderstelde effecten voor de wijk en het wijkvernieuingsproces?*
2. *Wat is sociale innovatie, waarom is het van belang voor stedelijke vernieuwing en aan welke kenmerken moet een initiatief voldoen om sociaal innovatief te zijn?*
3. *Hoe kan een community enterprise een geschikt instrument zijn om op een sociaal innovatieve manier een bijdrage te leveren aan stedelijke vernieuwing?*
4. *Welke lessen kunnen planologen trekken uit de ontwikkelingen in Wijkbedrijf Selwerd als het gaat om burgerbetrokkenheid bij wijkvernieuwing?*

Bij het beantwoorden van deze deelvragen is gebruik gemaakt van de methoden zoals deze in dit hoofdstuk beschreven zijn. In het overzicht (zie tabel 5) is te zien hoe het gehele onderzoek is ingedeeld, welke data verzameld wordt en met welke technieken deze data vervolgens geanalyseerd wordt en wat dit uiteindelijk oplevert.

<i>Deel van onderzoek</i>	Theorie	Empirie	Conclusie
<i>Deelvragen</i>	1, 2 Verkenning community enterprises en sociale innovatie	3 Hoe kan een community enterprise sociaal innovatief zijn	4 Synthese theorie en empirie, lessen voor professionals
<i>Verzamelde data</i>	Wetenschappelijke literatuur: stedelijke vernieuwing, burgerparticipatie, community enterprises en sociale innovatie; rapporten onderzoeksinstituten (KEI &) Nicis, InAxis en ministeries	Beleidsstukken gemeente Groningen: wijkontwikkelingsplan, Wijkbedrijf Selwerd en Right to Challenge, stukken Wijkbedrijf Selwerd; 8 interviewtranscripten; stukken Wijkbedrijf Selwerd: gespreksnotities, plannen; cijfers over bevolking en leefbaarheid CBS, Leefbaarometer en O&S Groningen	Conceptueel model (zie hst. 2), resultaten empirisch onderzoek (zie hst. 4)
<i>Analysetechniek</i>	Literatuurstudie (zie § 3.2)	Casestudie (zie § 3.3), documentanalyse (zie § 3.4), semi-gestructureerde interviews (zie § 3.5)	
<i>Analyseproduct</i>	Samenstellen conceptueel model (zie § 2.6)	Coderingen documentanalyse, coderingen interviewtranscripten, case-specifieke informatie (uitgewerkt in hst. 4)	Beantwoording hoofd- en deelvragen, aanbevelingen op basis van onderzoek, suggesties vervolgonderzoek (uitgewerkt in hst. 5)

Tabel 5: Overzicht verzamelde data en toegepaste analysetechnieken

WILDBEDRIJF SELWERD

DOOR DE WINDEN

4

CASESTUDIE

4. Case: Wijkbedrijf Selwerd

4.1 Structuur en opbouw van het hoofdstuk

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het casestudie onderzoek naar Wijkbedrijf Selwerd gepresenteerd. Allereerst zal, in lijn met het ALMOLIN-model, het contextuele kader geschetst worden. In paragraaf 4.2 wordt Selwerd, de wijk waarin het wijkbedrijf gevestigd is, nader verkend om zo de geografische context van Wijkbedrijf Selwerd goed in beeld te krijgen. In paragraaf 4.3 zal vervolgens stilgestaan worden bij Wijkbedrijf Selwerd zelf, waarom er gestart is met het wijkbedrijf, welke activiteiten zij ontplooit en hoe de organisatiestructuur eruit ziet. Deze twee paragrafen geven daarmee deels antwoord op de waarom- en hoe-vragen uit het ALMOLIN-model (zie figuur 1, p. 12). Vervolgens zal in de paragrafen 4.4 tot 4.7 onderzocht worden of aan de drie kernmerken van sociale innovatie, waarmee bepaald kan worden of een initiatief sociaal innovatief is en die benoemd zijn in zowel het conceptueel model als in het ALMOLIN-model van González et al. (2010), voldaan wordt. In deze paragrafen komen met name de hoe- en wat-vraag uit het ALMOLIN-model terug.

Omdat Wijkbedrijf Selwerd nog maar een korte tijd geopend is en het wijkbedrijf op veel gebieden nog in een opstartfase zit, zal in de resultaten ook aandacht zijn voor het beleid van de betrokken partijen en hoe het wijkbedrijf idealiter hoopt te gaan functioneren. De focus blijft echter op hoe dit alles tot nu toe in de praktijk uitwerkt. Bij het interpreteren van de resultaten dient het feit dat Wijkbedrijf Selwerd zich nog wel in deze opstartfase bevindt meegenomen te worden.

4.2 De wijk Selwerd

Selwerd is een wijk gelegen in de stad Groningen, ten noordwesten van het centrum, zie figuur 3. De wijk is gebouwd gedurende de jaren '60 van de vorige eeuw om in te spelen op de verwachte groei in het aantal inwoners van de stad tot 1980. Selwerd is, samen met de wijken Paddpoel en Vinkhuizen, onderdeel van een serie uitbreidingswijken in Groningen (Staat in Groningen, 2016; Gemeente Groningen, 2010). De wijk bestaat anno 2016 uit ruim 4000 woningen en heeft iets meer dan 6500 inwoners (O&S Groningen, 2016).

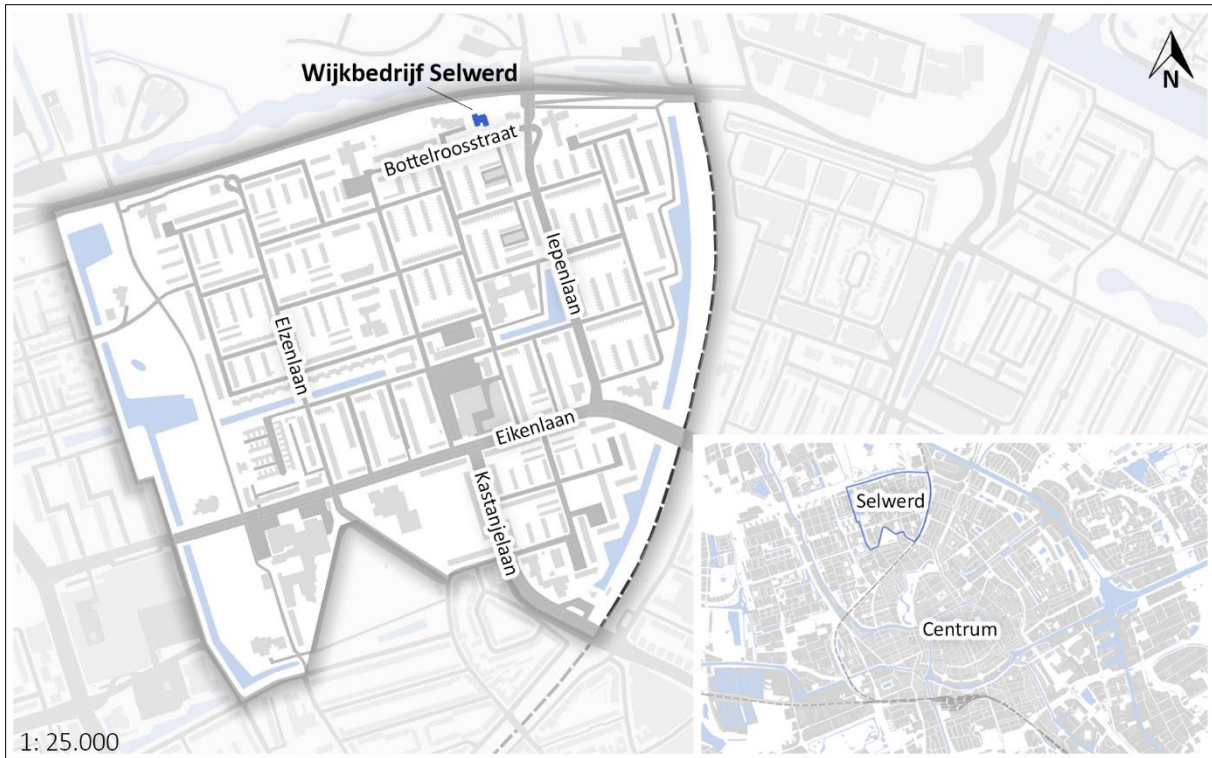
Fysieke domein

De wijk is te karakteriseren als een typische naoorlogse wijk waar veelvuldig gebruikt is gemaakt van stempelstructuren en systeembouw. Selwerd kent een groot aantal grondgebonden eengezinswoningen en portieketagewoningen, zie figuur 4. Van deze woningen valt een groot gedeelte binnen de (sociale) huursector. Ten opzichte van de stedelijk gemiddelde valt een significant grotere groep woningen binnen de huursector in Selwerd, zie ook tabel 6.

	Groningen	Selwerd
Woningvoorraad	97031	3720
% Koopwoning	41%	19%
% Huurwoning	58%	81%
% Onbekend	1%	0%

Tabel 6: Woningvoorraad (Bron: CBS, 2014)

Volgens de Gemeente Groningen (2013) is het in de jaren '60 ontwikkelde woningbestand verouderd. Aan veel woningen is sinds de bouw weinig meer gedaan, waardoor deze woningen vooral op het gebied van geluid, energieprestaties en wooncomfort slecht presteren en daarom aangepakt dient te worden.

Figuur 3: Selwerd, locatie Wijkbedrijf Selwerd en ligging Selwerd t.o.v. stadscentrum (Bron: Top10NL, eigen bewerking)

Waar de wijk voorheen aantrekkelijk was voor ouderen en gezinnen met kinderen zijn het nu met name de later rondom de stad gebouwde nieuwbouwwijken waar deze groepen zich, mits zij over voldoende financiële mogelijkheden beschikken, vestigen. De wijk lijkt daarmee af te glijden in de wijkhiërarchie. Dit komt overeen met het algeheel verval van populariteit van de naoorlogse wijken die Argioli et al. (2008) beschrijven zoals behandeld in hoofdstuk 2. Door het grote aantal huizen in het huursegment en de hiervoor besproken ontwikkelingen zijn in gedeeltes van de wijk concentraties van op sociaaleconomisch gebied kwetsbare groepen ontstaan. Dit heeft onder andere gevolgen voor de kwaliteit van het sociale domein in de wijk.

Figuur 4: Eengezinswoningen aan de Iepenlaan (l) en portieketagewoning aan de Bottelroosstraat (r) (Bron: auteur)

Sociaal domein

Wat betreft de bevolkingsopbouw in de wijk valt in tabel 7 te zien dat er ten opzichte van de hele gemeente Groningen bovengemiddeld veel 65+'ers in de wijk woonachtig zijn, evenals een groter

aandeel 15-25 jarigen. Dit laatste kan verklaard worden door het grote aantal studenten dat in de wijk woonachtig is in bijvoorbeeld de 'Selwerdflats', drie grote studentenflats in het noorden van de wijk.

	Groningen	Selwerd		Groningen	Selwerd
Aantal inwoners	200336	6585	Allochtonen		
Leeftijdsopbouw			Westers totaal	12%	13%
0 tot 15 jaar	12%	12%	Niet-westers totaal	11%	25%
15 tot 25 jaar	24%	30%	Overig niet-westers	3%	16%
25 tot 45 jaar	30%	27%	Totaal allochtonen	29%	54%
45 tot 65 jaar	21%	16%			
65 jaar of ouder	12%	16%			

Tabel 7: Bevolkingsopbouw Selwerd (Bron: CBS, 2015 - eigen bewerking)

Ruim de helft van de bevolking in Selwerd is van allochtone afkomst, bijna het dubbele van het stedelijk gemiddelde. Met name het aantal niet-westerse allochtonen is fors hoger dan in de rest van de gemeente Groningen, zie tabel 7. Hierin is de afgelopen jaren ook een sterke groei te zien, maar deze kan wederom voor een groot deel verklaard worden door de aanwezigheid van de drie Selwerdflats, waar veel buitenlandse studenten verblijven (O&S Groningen, 2015).

De Gemeente Groningen (2013) stelt dat de diversiteit aan bewoners en culturen in de wijk de afgelopen jaren gegroeid is en dat de bewoners die naar Selwerd verhuizen minder binding hebben met de wijk en ook sneller weer wegtrekken uit de wijk (zie ook tabel 8). Dit leidt tot een kwetsbare sociale structuur in bepaalde gedeeltes van de wijk en dit heeft tot gevolg dat er onderlinge spanningen zijn. Uit de Leefbaarometer (2016a) blijkt dat de leefbaarheid in de wijk onder druk staat. De leefbaarheid in Selwerd scoort daar een 'zwak' en dit betekent dat er iets in de wijk aan de hand is waardoor gesproken wordt van een matige leefbaarheid (Leefbaarometer, 2016b). Bewoners voelen zich onveilig in hun buurt en hebben een naar binnen gerichte houding ten opzichte van elkaar. Ten opzichte van het stedelijk gemiddelde scoort de wijk ook beduidend minder op het gebied van tevredenheid met de buurt, zie tabel 8.

	Groningen	Selwerd
<i>Percentage van de bevolking dat:</i>		
Woont in een prettige buurt	93%	85%
Aan de buurt gehecht is	67%	57%
Vindt dat de buurt er op vooruit is gegaan	27%	20%
Verwacht dat de buurt er in de toekomst op vooruit zal gaan	30%	21%
Zou willen verhuizen	13%	25%

In de wijk groeien veel kinderen op in een éénuoudergezin en het aantal kinderen dat opgroeit in een dergelijk gezin waarbij de ouder ook nog afhankelijk is van een uitkering is een keer zo groot als het stedelijk gemiddelde. Hierdoor signaleert de Gemeente Groningen (2013) dan ook dat een toenemende groep gezinnen leeft rond of onder de armoedegrens. Daarnaast kent de wijk problemen als het gaat om gezondheid van kinderen, een in verhouding laag gehalte bewoners dat actief sport of lid is van sportverenigingen en is er een grote groep kwetsbare volwassenen en ouderen die zich (sociaal) geïsoleerd voelt en kampt met psychosociale problemen.

De ontwikkelingen die in de paragrafen hierboven besproken zijn hebben geleid tot een kwetsbare sociale structuur in de wijk. Er is een grote en groeiende diversiteit aan culturen en leefstijlen van de bewoners en samen met het toenemende aantal verhuisbewegingen zorgt dit ervoor dat dit effecten heeft voor hoe de wijk functioneert. Tussen gezinnen in de wijk, vaak van verschillende etnische afkomst, is er sprake van onverdraagzaamheid en ruzies. Jongeren veroorzaken overlast in de buurt en de wijk blijft ten opzichte van de omliggende wijken achter als het gaat om ontwikkelingen op het gebied van werkloosheid (Gemeente Groningen, 2013). Het rapport Stand van Stad (O&S Groningen, 2014) noemt Selwerd dan ook als één van de aandachtswijken in de stad Groningen.

Aanpak van de wijk

Een fysieke herstructurering of renovatie van de wijk zou er toe kunnen leiden dat de instroom van huishoudens verandert waardoor de sociale structuur van de wijk verbeterd zou kunnen worden. Voor de komende jaren liggen deze ingrepen echter niet in het verschiet en daarom stelt de gemeente in haar meest recente wijkontwikkelingsplan voor om door middel van een reeks kleinere projecten, die dicht bij de burger staan, snel zichtbare resultaten te bereiken die nieuwe initiatieven van burgers kunnen aanwakkeren en inspireren (Gemeente Groningen, 2013). Dit soort 'quick wins' worden voornamelijk gerealiseerd op het gebied van de inrichting van de openbare ruimte, woningverduurzaming, overlast en veiligheid. Hier spelen al een aantal initiatieven en met stimulering van de gemeente moeten deze projecten echt uitgevoerd worden. Op deze manier probeert de gemeente de burgerkracht die in de wijk aanwezig is aan te spreken en verder aan te wakkeren.

Door de in hoofdstuk 1 en 2 genoemde dynamiek in de rol van de overheid en burger de afgelopen jaren ziet ook de Gemeente Groningen haar rol veranderen. *'De rol van de overheid verschuift van minder zorgen vóór mensen, naar zorgen dát mensen voor zichzelf en elkaar kunnen zorgen. De gedachtegang is dat de kracht in de wijk kan worden ingezet ter ondersteuning van de mindere sociaaleconomische krachtige groep'* (Gemeente Groningen 2013, p. 12). De gemeente wil in de wijk Selwerd een permanente dialoog op gang brengen tussen bewoners, gemeente en overige belangstellenden om zo op een co-creatieve manier bezig te zijn met zowel beleid als de daadwerkelijke uitvoering daarvan in de wijk. In 2013 is daarom gestart met het verkennen van de mogelijkheden tot het opzetten van een wijkbedrijf (Gemeente Groningen, 2013). Hiermee hoopt de gemeente bewonersinitiatief te kunnen stimuleren, iets wat in Selwerd niet autonoom tot stand komt (Gemeente Groningen, 2016).

4.3 Wijkbedrijf Selwerd

In het wijkontwikkelingsplan Selwerd dat in 2013 is vastgesteld stelt de gemeente dat het de mogelijkheden voor het opzetten van een wijkbedrijf wil onderzoeken (Gemeente Groningen, 2013). Adviesbureau KAW doet dit vooronderzoek in samenwerking met de gemeente Groningen en komt in 2013 ook met een eerste plan voor de realisatie van een wijkbedrijf in Selwerd. Het wijkbedrijf moet allereerst een 'bedrijf' worden voor en door bewoners zelf en is met name gericht op dienstverlening in de wijk om van daaruit te werken aan een betere wijk (KAW, 2013). In maart 2014 is het wijkbedrijf van start gegaan in een leegstaand (voormalig) schoolpand aan de Bottelroosstraat in Selwerd, zie figuur 5. Het wijkbedrijf huurde twee lokalen van het schoolgebouw van de gemeente, de andere lokalen werden destijds nog anti-kraak als woonruimtes verhuurd. Sinds 1 november 2015 is het wijkbedrijf in het bezit van het gehele pand en is gestart met een verbouwing die medio februari 2016 voor een groot gedeelte was afgerond en dit leidde tot de officiële opening van het wijkbedrijf in diezelfde maand.

Door het optimaal inzetten van bepaalde geldstromen en (wijk)dienstverlening probeert het Wijkbedrijf bewoners zelf weer aan zet te krijgen. Bewoners worden zelf het beste in staat geacht met de bestaande (wijk)budgetten zowel binding als maatschappelijke meerwaarde te creëren in de wijk (KAW, 2015b). Bewoners met een idee waarmee ze de wijk vooruit kunnen helpen kunnen een

zogenaamde Right to Challenge-aanvraag indienen bij de Gemeente Groningen en zodoende een financiële bijdrage ontvangen van de gemeente om hun initiatief op te zetten. In het wijkbedrijf kunnen ze worden geholpen bij het indienen van deze Right to Challenge-aanvraag. Ook is er fysieke ruimte om hun initiatief op te zetten, is hulp aanwezig om hen te helpen in contact te komen met nieuwe contacten of interessante partijen, kunnen ze geholpen worden met het bijverdienen naast een uitkering of de aangifte bij de Belastingdienst en is er hulp bij het verwerken van facturen et cetera. De rol van het Wijkbedrijf is dus in eerste instantie met name faciliterend en als intermediair voor wijkbewoners (KAW, 2015b). Naast de bewoners die met een initiatief echt een fysieke ruimte nodig hebben in het wijkbedrijf is er daarnaast plek voor vrijwilligers en ook heeft het wijkbedrijf vacatures open staan voor betaalde krachten uit de wijk.

Figuur 5: Het pand van Wijkbedrijf Selwerd (Bron: Wijkbedrijf Selwerd, 2016a)

Right to Challenge

Bewoners kunnen de financiering voor hun initiatief verkrijgen door middel van het aanvragen van een *Right to Challenge*, ook wel het 'recht om uit te dagen' of 'uitdagingsrecht' genoemd in de Nederlandse context. De Right to Challenge is een amendement op de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) uit 2015 en geeft burgers en initiatieven op buurtniveau de mogelijkheid om taken van de overheid 'uit te dagen' (Gemeente Groningen, 2015a). Dit is echter nog niet vastgelegd als Algemene maatregel van bestuur, waardoor het tot nu toe nog niet verplicht is voor gemeentes om burgers ook daadwerkelijk de mogelijkheid tot het uitdagingsrecht te geven (Harmsen, 2015).

In de Gemeente Groningen hebben burgers deze mogelijkheid wel en het wijkbedrijf vervult hierin een pionierende rol. Als burgers in een plan uiteenzetten welke activiteiten zij efficiënter (minder kosten), met een hogere kwaliteit (eventueel voor dezelfde prijs) of met een grotere maatschappelijke meerwaarde ten opzichte van de gemeente denken uit te kunnen voeren, kunnen zij hier een startkrediet voor krijgen. Na een aanlooperperiode wordt vervolgens beoordeeld of de burgers de taak ook daadwerkelijk kunnen overnemen van de gemeente en als dat het geval is kan de Right to Challenge als geslaagd beschouwd worden. Het kan ook zijn dat burgers hetzelfde doel bereiken als de overheid met een andere activiteit. In dit geval kan ook een Right to Challenge ingediend worden en kan de door de gemeente uitgevoerde taak bij een succesvolle Right to Challenge vervangen worden. Op deze manier hoopt de gemeente meer verantwoordelijkheid en eigenaarschap bij de burger te kunnen leggen in het zorg dragen voor zowel hun sociale als fysieke leefomgeving (Gemeente Groningen, 2015). In het wijkbedrijf zijn de Right to Challenge-aanvragen met name gericht op doelen uit het wijkontwikkelingsplan, de financiële bijdrage is vervolgens dan ook afkomstig uit het wijkontwikkelingsgeld (KAW, 2015).

Initiatieven

Inmiddels zijn in het wijkbedrijf 10 initiatieven van start gegaan, waarvan een groot gedeelte ondersteund door geld van de Gemeente Groningen. Dit vanwege een Right to Challenge op één van de doelen in het wijkontwikkelingsplan. Zo is er een wijktoeristenbureau geopend, waar zowel bewoners als niet-bewoners terecht kunnen voor informatie over het fenomeen van de naoorlogse wijk, architectonische wandelroutes en andere activiteiten worden georganiseerd om de naoorlogse wijk en specifiek Selwerd een culturele plek te geven (Imthorn, 2015; Wijkbedrijf Selwerd, 2016). Dit is geen specifiek doel van de gemeente in haar wijkontwikkelingsplan, maar een effect dat het wijktoeristenbureau hoopt te bereiken is dat bewoners weer trots gaan zijn op hun wijk en de binding met de wijk vergroot wordt. Dit is wel een doel in het wijkontwikkelingsplan en zodoende is er in het wijkbedrijf een door de gemeente gefinancierde plek beschikbaar voor het wijktoeristenbureau.

Daarnaast is er een ondernemerssteunpunt gevestigd. Dit project, dat pas net de Right to Challenge heeft aangevraagd, richt zich op het faciliteren van een (flex)werkplek voor ZZP'ers en ondernemers uit de wijk Selwerd en probeert tevens aan te sluiten bij een pilot part-time ondernemen van de gemeente. In plaats van dat er vanuit de gemeentelijke organisatie begeleiding is voor de part-time ondernemers die nu nog in de bijstand zitten maar via ondernemerschap richting zelfvoorziening in inkomen toewerken zal deze begeleiding vanuit de initiatiefnemer van het ondernemerssteunpunt komen. Daarnaast probeert het ondernemerssteunpunt een actief netwerk te kunnen bieden aan deelnemende ZZP'ers en ondernemers.

Via het wijkilde worden in de wijk stages aangeboden aan onder andere wijkbewoners die een zorgopleiding volgen en deze zijn met name gericht op schoolverlaters of bewoners zonder diploma. Dit initiatief loopt al wat langer en heeft al een aantal lichtenings stagiairs die in de wijk werkzaam zijn geweest, met name als hulp in de huishouding of bij licht verzorgende taken bij de ouderen of andere hulpbehoevenden in Selwerd.

Figuur 6: Buurtbode aan deur bewoner Selwerd (l) en wijktoeristenbureau in het wijkbedrijf (r) (Bron: (l): Wijkbedrijf Selwerd, 2016a, (r): Periferie, 2016)

De buurtbode is een initiatief dat al een jaar draait en als doelstelling heeft om via gesprekken aan de deur zowel informatie te halen als te brengen voor opdrachtgevers, zo heeft de buurtbode huishoudens geworven voor een gratis gevelverbetering van woningcorporatie Nijestee, nadat een bewoner bij het wijkbedrijf aanklopte. De bewoner had geklaagd bij de woningcorporatie over de tocht die via de voorgevel het huis binnendrong en de corporatie wou wel een gevelverbeteringproject opstarten, mits de bewoner zorgde voor een groepje van minimaal tien huishoudens die ook mee wilden doen. Dit lukte hem niet, en nadat hij bij het wijkbedrijf aanklopte is er met hulp vanuit het wijkbedrijf een flyer de wijk ingestuurd, maar dat leverde slechts een respons op van enkele huishoudens. Na een rondje van de buurtbodes was de respons gestegen naar bijna 90 huishoudens, het persoonlijke contact aan de voordeur bereikte dus veel meer bewoners. Doordat de buurtbodes

voor persoonlijk contact zorgen, kan de buurtbode ook een signalerende functie hebben als oren en ogen van de wijk. Hier moet echter wel eerst meer bekendheid voor worden verworven (Etten, 2015).

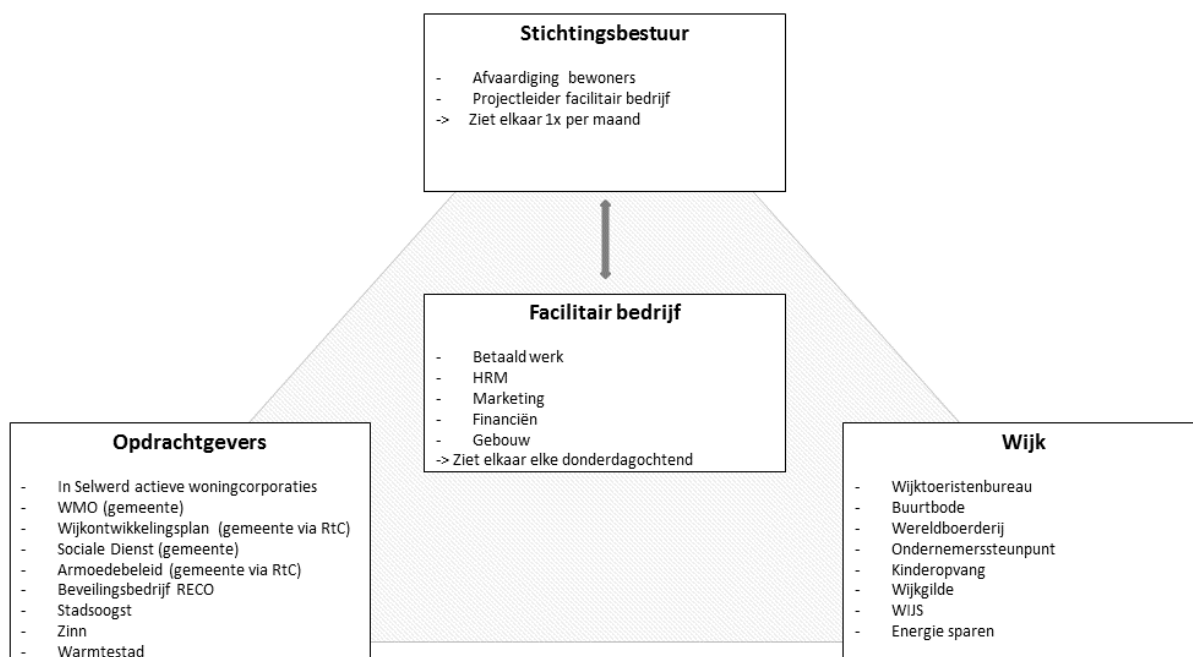
Ook huisvest het wijkbedrijf de wereldboerderij, een initiatief dat zich vooral richt op natuureducatie en zeer aanwezig is in het wijkbedrijf met in veel ruimtes een aquarium. Ook beschikt de wereldboerderij over een tropische vissenkwekerij. De initiatiefnemers van de computerwerkplaats maken van onderdelen van kapotte computers weer een werkende nieuwe computer en stellen deze vervolgens weer beschikbaar aan wijkbewoners. Daarnaast kunnen bewoners op gezette tijden ook terecht voor een juridisch spreekuur of een energiespreekuur voor advies over het verbeteren van de duurzaamheid van hun woning (Wijkbedrijf Selwerd, 2016b).

Naast de initiatieven is er doorgaans een gastvrouw aanwezig die eventueel binnenwandelende wijkbewoners of gasten welkom kan heten en door kan verwijzen. Ook is er een wijkwerkmakelaar die een kantoor heeft in het wijkbedrijf. Hier kunnen bewoners terecht die specifiek vanuit een uitkering op zoek zijn naar een participatiebaan of de weg naar een betaalde baan willen inzetten. Daarnaast zijn er vrijwilligers die de initiatiefnemers ondersteunen, helpen in het tuinteam, helpen klussen of activiteiten organiseren. Tot slot is er een gezamenlijke 'huiskamer' en is er de mogelijkheid om bezig te zijn met de moestuinbakken die op het terrein staan.

Organisatiemodel

Het wijkbedrijf heeft de rechtsvorm van een stichting en functioneert globaal volgens het organisatiemodel zoals dat in figuur 7 te zien is. De stichting Wijkbedrijf Selwerd bestaat op dit moment uit zowel professionals als bewoners, namelijk de kwartiermaker vanuit KAW en een initiatiefnemer. Het stichtingsbestuur stuurt het *facilitair bedrijf* aan, het hart van het wijkbedrijf, welke onderverdeeld is in een aantal functies. Elke functie wordt op dit moment nog deels of in het geheel door een professional van de gemeente of een door de gemeente ingehuurd professional uitgevoerd. Zo wordt er binnen het facilitair bedrijf gezocht naar klussen die door bewoners tegen een vergoeding uitgevoerd kunnen worden (betaald werk) en is er iemand bezig om uitstaande vacatures te matchen aan wijkbewoners (HRM, in de vorm van de wijkwerkmakelaar). Ook is iemand verantwoordelijk voor de naamsbekendheid en marketing in de wijk en daarbuiten en wordt er zorg gedragen voor het gebouw en het onderhoud.

Daarnaast levert het wijkbedrijf diensten aan de wijk middels de reeds opgestarte initiatieven en projecten. Dit kan uit eigen initiatief of door middel van het overnemen van gemeentelijke taken middels de Right to Challenge, maar ook zijn er andere organisaties of ondernemingen die als opdrachtgever fungeren. Zo vervult het wijkbedrijf een functie als opvangplek en overlegruimte voor huurders van woningcorporatie Patrimonium die een woningrenovatie ondergaan. Deze bewoners kunnen in het wijkbedrijf eten als ze thuis niet kunnen koken en het fungeert als gezamenlijke huiskamer als dat nodig is, voor overleg of in noodgevallen. Het is de bedoeling dat op termijn het aantal opdrachtgevers groeit, zodat het wijkbedrijf een steeds serieuzere partij kan zijn in wat er in de wijk gebeurt, als werkgever en als plek voor nieuwe initiatieven.

Figuur 7: Organisatiemodel Wijkbedrijf Selwerd (bron: eigen bewerking auteur o.b.v. informatie kwartiermaker)

4.4 Sociale innovatie: voorzien in behoeftes

Nu de context van de wijk Selwerd en de organisatie van Wijkbedrijf Selwerd besproken zijn, zal in deze en volgende paragrafen stilgestaan worden bij de sociaal innovatieve kracht van het wijkbedrijf. De analyse hiervan is gebaseerd op het conceptueel model. Een van de in het conceptueel model (figuur 2) samengevatte kernwaarden van sociale innovatie is dat een initiatief in de behoeftes van bewoners voorziet. In de onderzoeken van Moulaert et al. (2005) en González et al. (2010) wordt gesproken over materiële behoeftes als adequate huisvesting en voedsel, maar ook zaken als toegang tot educatie, de arbeidsmarkt, een bepaalde socio-culturele status of het krijgen van meer zeggenschap als burger kunnen als behoeftes van burgers voorkomen. Ook bepaalde processen, zoals achteruitgang van de wijk kunnen een aanleiding vormen voor het ontstaan van een behoefte. Vaak is het onvervuld blijven van een dergelijke behoefte de aanleiding voor bewoners voor het starten van een sociaal innovatief initiatief, beschrijven González et al. (2010). In deze paragraaf zal gekeken worden welke behoeftes er in Selwerd spelen en zal de rol van Wijkbedrijf Selwerd in het vervullen van de behoeftes van de burgers worden verkend.

Beleid

Waar González et al. (2010) stellen dat het onvervuld blijven van bepaalde behoeftes voor burgers een aanleiding is voor het starten van een initiatief, is in het geval van Wijkbedrijf Selwerd juist vanuit de gemeentelijke overheid besloten tot het starten van een wijkbedrijf. Deze stap kwam niet uit de bewoners zelf. Uit de documentanalyse van het wijkontwikkelingsplan komt vooral naar voren dat de gemeente Groningen de wijk op zowel fysiek als sociaal vlak achteruit ziet gaan en dat met name het gebrek aan binding met de wijk, gevoelens van onveiligheid en de armoede- en werkloosheidsproblematiek de grootste aanleidingen zijn voor het starten van Wijkbedrijf Selwerd.

Praktijk

Ook de voor dit onderzoek geïnterviewde respondenten, zowel de professionals als de initiatiefnemers uit de wijk, zien deze problemen als de grootste aandachtspunten van de wijk. De Gemeente Groningen (2015b) stelt ook dat er middels het beschikbaar stellen van werkplekken voor

ondernemers en het helpen opzetten van diverse initiatieven aan een behoefte van de wijkbewoners tegemoet gekomen wordt. Of er vanuit de wijk ook echt behoefte is aan een concept als dat van het wijkbedrijf zijn de geïnterviewde respondenten het echter grotendeels eens: die vraag is er eigenlijk niet, althans niet expliciet. Zowel de professionals als de initiatiefnemers hebben niet het idee dat de wijk vroeg om een plek als een wijkbedrijf. Wel zien de respondenten dat de problemen in de wijk aangepakt moeten worden en dat ook de bewoners hier wel om vragen. De wijk zit al een aantal jaren te wachten op een fysieke renovatie, maar vanwege de economische crisis en de daarmee teruglopende slagkracht van zowel gemeente als corporaties zijn grootscheepse renovaties tot op heden in de wijk uitgebleven.

Stadsdeelcoördinator: 'Mensen zagen de wijk achteruit gaan. Er was ook een wijkraad die daar veel aandacht voor vroeg. [...] En daarnaast, we hadden dus de wijkraad, de meer georganiseerde wijkbewoners, het wijkkompas en we hadden ook in toenemende mate allerlei incidenten, tot en met moord en doodslag, letterlijk, op pleintjes, dat het gevolg was van toch teveel mensen met grote problematiek op een klein gebied.'

Wijkwerkmakelaar: 'Er is vraag, maar er is ook een niet gestelde vraag, laat ik het maar zo zeggen. Zoveel de behoefte om de deur uit te komen, onder de mensen te zijn en een sociaal netwerk op te bouwen bestaat zonder dat mensen eigenlijk realiseren dat ze dat zoeken. Je geeft antwoord op een niet gestelde vraag, dat is best ingewikkeld. Mensen denken: 'ach, dat hoeft allemaal niet', maar als ze er eenmaal zijn is het: 'oh, het is best wel leuk!''

Uit de interviews met de respondenten en de documentanalyses blijkt dat de wijk dan ook lastig in beweging is te krijgen (Gemeente Groningen, 2013; Gemeente Groningen, 2015b). Toch zijn er inmiddels zo'n 30 wijkbewoners actief binnen het wijkbedrijf (interview Wijkwerkmakelaar, 2016) in verschillende functies en rollen. Komt de wijk dan toch in beweging?

Analyse

In tabel 9 zijn de in de documenten en interviews meest genoemde behoeftes vanuit de wijk opgenomen en afgezet tegen de verschillende met deze behoeftes corresponderende activiteiten en diensten die het Wijkbedrijf aanbiedt. Te zien valt dat het aanbod van diensten en activiteiten van Wijkbedrijf Selwerd voor een goed deel lijkt aan te sluiten op de meest genoemde behoeftes in de wijk. Met name de diensten op het gebied van werk sluiten goed aan op de werkloosheidsproblematiek in de wijk. Middels het aanbieden van betaalde klussen aan bewoners, mogelijkheden tot het bijverdienen naast een uitkering middels een participatiebaan, de opleidingen en stages via het Wijk Gilde en de hulp voor ondernemers wordt een bijdrage geleverd aan het aanpakken van de werkloosheid in de wijk. Er zijn tot op heden een aantal bewoners die middels een participatiebaan bijverdienen via het wijkbedrijf en er is ook één bewoner die voor zijn werk in het wijkbedrijf 1 dag in de week betaald krijgt.

Een andere behoefte die naar voren kwam uit de interviews en de documentanalyse, is de behoefte aan meer binding van de bewoners met de wijk en tussen bewoners onderling. De diensten van het wijkbedrijf dragen hier impliciet aan bij doordat het een plek biedt waar bewoners samenkomen en samen activiteiten organiseren of samen bezig kunnen zijn met bijvoorbeeld de moestuinbakken of workshops. Bewoners ontmoeten elkaar en leren elkaar zodoende kennen terwijl ze, in sommige gevallen, ook nog bezig zijn voor hun wijk. Zo zijn er avonden georganiseerd waarin bewoners met elkaar in gesprek gingen over de wijk Selwerd en bespraken ze wat er beter kon, zijn er diverse workshops voor en door bewoners georganiseerd en lopen er gedurende de dag vaak bewoners binnen voor een praatje.

Behoeftes van wijkbewoners	Genoemd in D(documenten), (Interviews)	Aanbod Wijkbedrijf Selwerd	Genoemd in D(documenten), (Interviews)	Resultaat	Bijdrage Wijkbedrijf Selwerd aan vervullen behoefte bewoners
Aanpak werkloosheid	D, I	Wijkwerkmakelaar; ondernemerssteunpunt; wijkilde	D, I	Werk voor bewoners (zowel klussen als participatiebanen); hulp bij ondernemen en plek om vanuit te werken; stageplaatsen zorgopleiding in eigen wijk	Ja
Aanpak armoede	D, I			Werk voor bewoners (zie hieronder)	Deels
Meer binding bewoners met de wijk	D, I	Plek om samen bezig te zijn; wijktoeristenbureau; buurtbode; wereldboerderij; computerwerkplaats; moestuinbakken	D, I	Onderlinge ontmoeting en samenwerking bewoners	Ja
Fysieke renovatie	I	Energiespreekuur	D, I	Gevelverbetering (na ronde buurtbode)	Deels
Meer gevoel van veiligheid	D, I				Nee
Werkplek	D	Ondernemerssteunpunt	D, I	Werkplek voor ondernemers uit de wijk	Ja

Tabel 9: Behoeftes bewoners afgezet tegen aanbod Wijkbedrijf Selwerd

De behoefte aan een aanpak van de armoedeproblematiek in de wijk wordt door Wijkbedrijf Selwerd in een mindere mate vervuld. Doordat ze betaald werk aanbieden en bewoners op weg helpen naar een baan zouden ze op kleine schaal wel iets kunnen betekenen voor het aanpakken van de armoede in de wijk, maar echt specifieke activiteiten of anderszins aanbod dat op de armere bewoners gericht is heeft het wijkbedrijf niet. Deze behoefte wordt dus niet vervuld. Het aanpakken van deze situatie is, zoals in paragraaf 4.5 besproken zal worden, ook niet een primair doel van het wijkbedrijf.

Wat betreft de behoefte aan een fysieke opwaardering van de wijk heeft het wijkbedrijf slechts een kleine bijdrage. Waar echte grote opknappbeurten via gemeente of corporaties zullen moeten gaan heeft Wijkbedrijf Selwerd wel bijgedragen aan de isolatie van een tachtigtal gevels van huurwoningen in de wijk, na inzet van de buurtbode. Ook kunnen bewoners wekelijks terecht bij een energiespreekuur om hun woning te verduurzamen. Het wijkbedrijf levert zo een kleine bijdrage aan het verbeteren van de fysieke toestand in de wijk.

Analyse – rol andere organisaties

Als gekeken wordt naar de andere bewonersorganisaties die in de wijk actief zijn is Wijkbedrijf Selwerd wel een aanvulling op het bestaande aanbod. Wat betreft het aanbieden van (vrijwilligers)werk is er in Selwerd nog een organisatie actief, Wij(k)werken Selwerd/Tuinwijk/Paddepoel, maar deze is iets meer gericht op mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking, WA-jongeren en bewoners die anderszins ondersteuning nodig hebben bij het vinden en uitvoeren van werk (Selwerd.info, 2016). Het wijkbedrijf probeert bewoners via de wijkwerkmakelaar echter een stap dichterbij te brengen naar een volwaardige baan, en is hierin dus een aanvulling op het bestaande aanbod.

In de wijk zijn ook een aantal buurthuizen gevestigd die ook gericht zijn op het faciliteren van ontmoeting tussen bewoners en mogelijkheden bieden voor bijeenkomsten en workshops. Hierin vormt het wijkbedrijf in zoverre een aanvulling dat de bestaande buurthuizen of meer gericht lijken op ouderen (Buurthuis De Berk) of kinderen (Speeltuinenvereniging). Wijkbedrijf Selwerd probeert een breder publiek te trekken met haar activiteiten.

Als het gaat om het bieden van fysieke ruimte om te werken en ondernemen is Wijkbedrijf Selwerd een aanvulling op het bestaande aanbod in de wijk. Met de aanwezigheid van ZZP-werkplekken en een ondernemerssteunpunt biedt het wijkbedrijf inwoners van Selwerd met een eigen onderneming de ruimte om in hun eigen wijk te ondernemen en hier eventueel ondersteuning in te krijgen. Deze mogelijkheid was er voorheen niet in Selwerd en ondernemers uit de wijk moesten daarom uitwijken naar andere wijken in de stad.

Wijkbedrijf Selwerd: vervult het de behoeftes?

Concluderend kan gesteld worden dat Wijkbedrijf Selwerd, als het gaat om het vervullen van behoeftes die in de wijk aanwezig zijn, op kleine schaal bijdrages levert. Hoewel het hebben van een wijkbedrijf in Selwerd geen behoefte van bewoners was blijkt uit de analyse dat het aanbod van Wijkbedrijf Selwerd indirect wel bijdraagt aan het vervullen van de behoeftes die er onder wijkbewoners zijn. Het wijkbedrijf is daarmee dus meer een middel dan een doel in het vervullen van behoeftes van de inwoners van Selwerd. Op kleine schaal wordt werk gecreëerd, ontmoeting gefaciliteerd en geeft het wijkbedrijf bewoners de mogelijkheid actief met hun burens en buurt bezig te zijn.

Procesbegeleider: 'En je kunt nog zo'n goed wijkontwikkelingsplan schrijven, je gaat nooit 6500 mensen allemaal bereiken. Dus ik denk dat dat, natuurlijk is het doel dat je de wijk beter wilt maken, maar dat doe je op persoonsniveau, want de mensen maken de wijk'

De vraag is echter wel of het concept zoals dat van het wijkbedrijf de meest effectieve manier is om in deze behoeftes van wijkbewoners te voorzien. Wijkbedrijf Selwerd is gestart omdat de gemeente Groningen dacht dat het een goede manier zou zijn om de potentie die in de wijk aanwezig is aan te

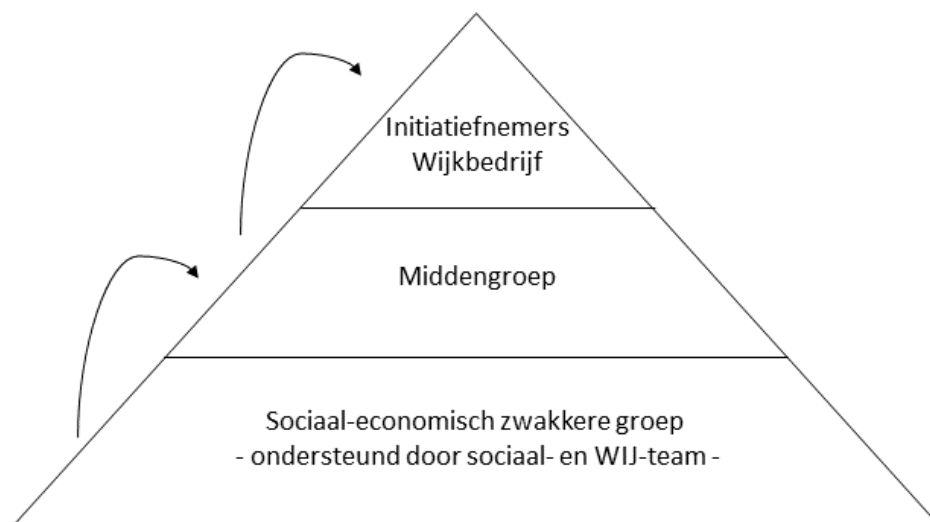
spreken en in te zetten. Omdat er vanuit de wijk geen grote behoefte lijkt te bestaan naar een wijkbedrijf en er op deze manier veel tijd zit in het activeren van bewoners is het de vraag of er niet beter anderszins op de behoeftes van de bewoners ingespeeld kan worden. Tegelijkertijd is wel een duidelijk aanvullende rol ten opzichte van de andere organisaties te zien.

4.5 Sociale innovatie: Empowerment van de bewoners

Zoals in het conceptueel model zoals weergegeven in figuur 2 is opgenomen is een ander kenmerk van een sociaal innovatief initiatief dat het initiatief meer empowerment oplevert voor de betrokken partijen. González et al. (2010) stellen dat hiervan gesproken kan worden als het initiatief en de daarvoor gemobiliseerde sociale en institutionele middelen leiden tot meer empowerment voor bewoners, met name voor de bewoners die zich voorheen minder lieten horen of uit beeld waren. In deze paragraaf zal onderzocht worden of Wijkbedrijf Selwerd een rol van betekenis speelt in het creëren van meer empowerment voor de inwoners van de wijk Selwerd.

Beleid

Uit de plannen van de Gemeente Groningen (2013; 2015b) blijkt dat een belangrijk aandachtspunt in de wijkontwikkeling binnen de gemeente het vergroten van het eigenaarschap van bewoners is. In haar beleid zegt de gemeente bewoners ervan bewust te willen maken dat ze zelf een belangrijke rol kunnen vervullen in de wijkontwikkeling. Door dit te stimuleren en te faciliteren wil de gemeente burgers deze mogelijkheid dan ook echt bieden en het wijkbedrijf is een uiting van deze ambitie voor de wijk Selwerd. Ook het beleid rondom het gebiedsgericht werken is erop gericht om initiatief van de burger tegemoet te komen, (Gemeente Groningen, 2016). Door zowel de gemeentelijke organisatie zo in te richten, door middel van de gebiedsteams en WIJ-teams, als door het beschikbaar stellen van financiële middelen en mogelijkheden via bijvoorbeeld de Right to Challenge kan wel gesteld worden dat de Groningse wijkbewoner meer middelen tot zijn beschikking krijgt om mee te denken en ook mee te doen met wat er in de wijk gebeurt. De gemeente probeert haar rol hier ook naar te conformeren.

Figuur 8: Opbouw Selwerd (Bron: eigen bewerking auteur, op basis van Gemeente Groningen, 2015b)

Voor het betrekken van bewoners bij de wijkontwikkeling in Selwerd heeft de Gemeente Groningen (2015b) de bevolkingsopbouw van de wijk gekenschetst middels een piramide, zie figuur 8. In de bovenste laag van de driehoek plaatst de gemeente de initiatiefnemers. Dit zijn de mensen die met een eigen initiatief, met hulp van het wijkbedrijf, actief zijn in de wijk. De onderste laag wordt gevormd door de bewoners die op sociaaleconomisch gebied minder mogelijkheden hebben en veelal

ondersteuning krijgen van het WIJ-team of het sociale team van de gemeente. Het gaat hier bijvoorbeeld om mensen met sociale of financiële problemen die vanuit de gemeente hulp ontvangen. De middengroep wordt gevormd door het gros van de wijkbewoners. Deze groep mensen wordt idealiter vanuit de onderste laag aangevuld, zodat de groep met een sociaaleconomische achterstand kleiner wordt. Tegelijk is het de bedoeling deze middengroep te betrekken bij de activiteiten van de bovenste laag, de initiatiefnemers, om ze zo mee te trekken in het wijkbedrijf en het werken voor de wijk en hiermee nieuwe initiatieven te ontlocken (Gemeente Groningen, 2015b). Het is om deze reden dat de armoedeproblematiek, zoals uit de analyse in paragraaf 4.4 bleek, minder aandacht krijgt in het aanbod van diensten en activiteiten van het wijkbedrijf, aangezien deze mensen vaak in het onderste gedeelte van de piramide zitten en deze op een andere manier door de gemeente benaderd en ondersteund worden.

Praktijk - doelgroepen

De faciliterende rol die de Gemeente Groningen ten opzichte van haar bewoners in gedachten heeft lijkt dus meer gericht op de bovenste twee lagen van de driehoek uit figuur 6, terwijl de onderste laag op een andere manier aandacht krijgt. De respondenten die op professionele basis bij het wijkbedrijf betrokken zijn beamen dit. De mogelijkheden om, als sociaaleconomisch zwakkere groep, mee te doen in het wijkbedrijf lijken dus niet actief geboden te worden door de gemeente aangezien de aandacht binnen het wijkbedrijf vooral op de andere lagen van de driehoek gericht is.

Stadsdeelcoördinator: 'Als jij niet weet wat jij de volgende dag op tafel moet zetten voor je kinderen, dan ben je niet bezig met je buurt of met je burens. Dus letterlijk de gordijnen zijn in veel stukken van Selwerd gesloten. Zij hebben geen contact met de buitenwereld en dat is de groep waar je gewoon op het gebied van zorg heel veel aandacht voor moet genereren. Maar dan is er een groep die er nog niet zo aan toe is, en een groep die het wel redelijk goed heeft, en die groep proberen we vooral te mobiliseren.'

Toch blijkt uit de interviews met de respondenten dat er wel degelijk groepen in de wijk zijn waar het wijkbedrijf de mogelijkheid tot meedoen in de maatschappij voor vergroot. Dit gaat met name om twee groepen, langdurig werklozen met een uitkering en (hoogopgeleide) allochtonen in de wijk.

Stadsdeelcoördinator: '...tegelijktijd zien we ook een groep mensen die langer in de werkloosheid zitten, en die door collega's van mij die in die hoek zitten, eigenlijk al een beetje zijn opgegeven. Niet omdat alles al geprobeerd was, maar omdat we ze eigenlijk niet goed kennen. We hebben in het wijkbedrijf gezegd: wij willen die groep wel kennen, want in onze ogen zit er enorme potentie bij.'

Uit het interview met de wijkwerkmakelaar over deze groep bewoners blijkt veel van deze bewoners tot het 'granieten bestand' van de Sociale Dienst behoren. Het granieten bestand bestaat uit langdurig werklozen die volgens de Sociale Dienst een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben en waarvan de verwachting is dat ze niet snel aan een baan komen. In het wijkbedrijf zijn er meerdere wijkbewoners die tot dit granieten bestand van langdurig werklozen behoren, die nu initiatiefnemers ondersteunen of andere klussen doen. In sommige gevallen betekent het werk daarnaast een extra inkomen bovenop de uitkering. Dit gaat op dit moment om zo'n twintig wijkbewoners (Interview wijkwerkmakelaar, 2016)

Wijkwerkmakelaar: '....[naam] zit al jaren in de uitkering, ze wordt beschouwd als granieten bestand, kan niet aan het werk, heeft een grote afstand tot de arbeidsmarkt, et cetera, et cetera. Zij krijgt hier de kans om een nieuw boekhoudprogramma te leren en met een boekhouder uit de wijk, die onze administratie voor de belasting en weet ik veel wat allemaal bekijkt, daar werkt ze nu mee samen. Dat is wat mij betreft een route de deur uit, naar een baan. Maar ik krijg wel de vraag [van de Sociale Dienst]: 'maar ja, die vrouw zit al jaren in de uitkering, die kan dat toch helemaal niet, hoezo?' Dan loop

ik door hun lijntjes heen, want zij hebben bedacht: 'twee jaar geen werk, langdurig in de uitkering, dus moet ze dit, en dan moet ze dat traject...'

Voor deze groep mensen kan het wijkbedrijf dus iets betekenen aangezien ze mogelijkheden krijgen die ze voorheen niet kregen. Middels het gemeentelijke project 'Kansen in kaart' is er nu ook een inventarisatie gedaan van de wil om iets te doen in de wijk bij alle uitkeringsgerechtigden in Selwerd. De mensen die aangaven dat ze wel actief wilden worden in de wijk zijn op gesprek geweest bij de wijkwerkmakelaar, dit waren zo'n 50 wijkbewoners. Inmiddels is ruim de helft van deze bewoners betrokken (geweest) bij het wijkbedrijf en haar activiteiten.

De andere – in sommige gevallen ook overlappende – groep die profiteert van de mogelijkheden die het wijkbedrijf biedt, zijn de hoogopgeleide allochtonen. Deze groep heeft financieel vaak wat minder armslag en er is daarom ook een grote groep allochtonen die is komen te wonen, zoals in paragraaf 4.1 beschreven, in de sociale huur of de goedkope koopwoningen in de wijk. Deze groep bestaat voor een aanzienlijk gedeelte uit hoogopgeleide allochtonen, die in Nederland of in het buitenland een opleiding hebben gevolgd maar hier vervolgens niet aan een baan komen. Dit gebeurt om verschillende redenen, zoals een taalbarrière, culturele verschillen of, zoals een aantal respondenten het noemt, verborgen discriminatie (Interview wijkwerkmakelaar, 2016; Interview kwartiermaker, 2016). Allochtonen met een Nederlandse opleiding, die de taal machtig zijn maar toch niet aan het werk komen. Deze groep wil wel graag iets doen, maar krijgen simpelweg niet de kans. Een voorbeeld binnen Wijkbedrijf Selwerd is de vrouw die, zoals in de quote van de wijkwerkmakelaar op de vorige pagina besproken, een Nederlandse fiscale opleiding heeft gevolgd maar niet aan het werk komt. Nu helpt ze bij de financiën van het wijkbedrijf en doet zo ervaring op om haar kansen op een baan te vergroten.

Procesbegeleider: 'En ik denk dat zoiets als een wijkbedrijf, waarbij je het geduld hebt en ze eerst een kans geeft om bijvoorbeeld makkelijk de taal te leren, ondertussen zich ook te kunnen ontwikkelen in hun kennis en in hun vakgebied, dat je daarmee makkelijker de doorstroming naar betaald werk creëert.'

Op dit moment zijn er vijf hoogopgeleide allochtonen actief bij het wijkbedrijf. Uit de gesprekken met de geïnterviewde respondenten blijkt dat met name de professionals verwachten dat deze groep snel groter kan worden. De allochtone inwoners hebben onderling veel contact en via mond-op-mond reclame is deze groep groeiende binnen het wijkbedrijf (Interview kwartiermaker, 2016).

Als het gaat om andere groepen die in Selwerd woonachtig zijn, geven de respondenten aan dat met name de groep ouderen, een vrij grote groep in Selwerd, weinig lijkt te hebben met het wijkbedrijf. Ouderen ontvangen wel zorg via de stagiair(e)s van het Wijk Gilde, maar er zijn weinig ouderen echt actief betrokken bij het wijkbedrijf. De activiteiten zijn weinig gericht op ouderen en er zijn ook geen ouderen die zelf met initiatieven komen (Interview procesbegeleider, 2016).

Procesbegeleider: 'De activiteiten die we organiseren zijn blijkbaar minder gericht op ouderen en is dat jammer? Aan de ene kant denk ik van wel, als hier wat meer senioren zouden zijn krijg je ook een andere dynamiek. Nu is het soms allemaal nog wel wat los, en frivol, en ginnegappen.'

Praktijk – Right to Challenge

Binnen het wijkbedrijf speelt de Right to Challenge een grote rol als het gaat om de financiering van alle initiatieven. De geïnterviewde respondenten die een initiatief binnen het wijkbedrijf hadden opgestart, hebben voor het realiseren en financieren van hun initiatief allemaal gebruik gemaakt van een Right to Challenge. De respondenten ervoeren het proces van aanvragen verschillend. Zo zijn er initiatiefnemers die het proces als vlot en prettig hebben ervaren, maar ook initiatiefnemers die het aanvragen van een Right to Challenge als een uitdaging en lastig karwei beschouwden. Dit had waarschijnlijk vooral te maken met de mate waarin zij de gemeentelijke taken uitdaagden. Dit kan

namelijk op meerdere niveaus: een initiatiefnemer kan een taak van de gemeentelijke professionals in het wijkbedrijf uitdagen, dit is de meest eenvoudige aanvraag. Een initiatiefnemer kan daarnaast ook een doel uit het wijkontwikkelingsplan uitdagen, zoals het wijktoeristenbureau doet. Het derde niveau is als een deel van een gemeentebrede taak uitgedaagd wordt, zoals gedaan wordt door de initiatiefnemer van het ondernemerssteunpunt waar taken van de gemeente op het gebied van part-time ondernemen worden overgenomen. Aangezien dit vaak verschillende gemeentelijke programma's raakt duurt dit proces langer, want er zijn meerdere gemeentelijke afdelingen met een belang in deze aanvraag die akkoord moeten gaan. De middelen worden dus wel geboden door de gemeente, maar het uitdagen van gemeentelijke taken vraagt wel om een inspanning die niet voor iedereen weggelegd lijkt, blijkt uit de gesprekken met de respondenten. Zeker nu het voor de gemeente ook nog een nieuw concept is en ze nog niet goed weten hoe ze met de Right to Challenges om moeten gaan.

Initiatiefnemer wereldboerderij: *'Het maakt mijn project mogelijk, ik had net 1000 euro nodig ofzo om te beginnen. Dat heb ik toen gekregen, de ruimte gekregen, dus het biedt zeg maar wel net het duwtje in de rug om ook echt wat te kunnen gaan doen'*

Initiatiefnemer Ondernemerssteunpunt: *'Met die Right to Challenge, dat geven ze ook toe, zijn ze aan het pionieren. En daardoor ben ik bang dat het voor een toch wel wat selecte groep bewoners op dit moment beschikbaar is. Als ik zie dat het mij toch al heel veel moeite heeft gekost om dat allemaal voor elkaar te krijgen, en nu wil ik niet zeggen dat ik zelf zo goed ben, maar het is niet laagdrempelig, laat ik het zo zeggen. Je moet er wel echt voor vechten, en niet iedereen heeft die mogelijkheid of die capaciteiten om dat ook voor elkaar te krijgen. En nu is daar hier intern wel begeleiding voor, maar als de gemeente het al lastig vindt en moeilijk vindt hoe ze dit moeten doen, dan is het maar de vraag of iemand uit de wijk met een leuk idee de weg weet te vinden'*

Procesbegeleider: *'Het is geen stormloop, maar het is ook wel dat je even een plan moet maken en dat is ook niet aan iedereen besteed.'*

Analyse

Een sociale innovatie moet de participatie van elke in het gebied aanwezige groep verhogen, schrijven Moulaert et al. (2005). In Wijkbedrijf Selwerd wordt echter, als het aan de gemeente ligt, gefocust op bepaalde groepen uit de samenleving. In de praktijk blijkt echter dat er, mede door het project 'Kansen in kaart', met name een grote groep bewoners die nu nog afhankelijk is van een uitkering actief is bij het wijkbedrijf. Terwijl dit juist de groep lijkt die in de door de gemeente opgestelde piramide de onderste of middelste laag vormen. De groep mensen met een vaste baan die actief zijn in het wijkbedrijf is een stuk kleiner, maar wel aanwezig. Middels initiatieven als het ondernemerssteunpunt hoopt het wijkbedrijf deze groep ook meer naar het wijkbedrijf te trekken.

Het wijkbedrijf probeert middels de initiatieven, het bieden van een plek om ideeën te uiten en in de praktijk te brengen of door als bewoner mee te werken aan een project de mogelijkheid te geven aan wijkbewoners om werkervaring op te doen, nieuwe mensen te leren kennen en er eventueel betaald werk aan over te houden. Op dit moment vervult zij die rol met name voor wijkbewoners die van een uitkering afhankelijk zijn en een groeiende groep, vaak hoogopgeleide, allochtone wijkbewoners. Oosterlynck en Debruyne (2013) stellen dat sociale innovatie met name gericht moet zijn op het verbeteren van de mogelijkheden van sociaaleconomisch zwakkere groepen, zodat deze meer kansen krijgen om mee te doen in de maatschappij. Het wijkbedrijf biedt deze mogelijkheden voor dergelijke groepen, hoewel aangetekend dient te worden dat er in het beleid nog wel een scheiding is in de groepen waarop de gemeente middels het wijkbedrijf de focus wil leggen, zoals besproken aan de hand van de drielaagse piramide met de opbouw van Selwerd. Gerometta et al. (2005) benadrukken dat de aansluiting van dergelijke groepen wel gezocht moet worden om tot een vorm van sociale innovatie te komen die lang standhoudt. De activiteiten die vanuit het Wijkbedrijf georganiseerd

worden staan open voor alle wijkbewoners, dus in die zin is er voor alle bewoners uit Selwerd een mogelijkheid om meer eigenaarschap over wat er gebeurt in de wijk te krijgen. Uit de interviews blijkt echter dat niet elke groep even goed vertegenwoordigd is in Wijkbedrijf Selwerd. Er zijn met name weinig ouderen die actief en betrokken zijn bij het wijkbedrijf, terwijl zij toch een aanzienlijk deel van de bevolking in Selwerd uitmaken. De mogelijkheid tot meer empowerment is er dus voor iedere bewoner, maar deze kansen lijken tot nu toe door de verschillende groepen bewoners verschillend gegrepen worden, zie ook tabel 10.

In de praktijk is van de piramide en haar selectiviteit wat betreft de betrokkenheid bij het wijkbedrijf niets merkbaar, iedereen is welkom binnen het wijkbedrijf. Wel is het mogelijk dat voor sommige bewoners de drempel om bijvoorbeeld een Right to Challenge aan te vragen te hoog is of dat voor deze bewoners het wijkbedrijf simpelweg niet relevant is vanwege hun grote persoonlijke problemen.

Ten opzichte van andere bewonersorganisaties in de wijk is Wijkbedrijf Selwerd in zoverre anders dat bewoners voor een initiatief geld uit een gemeentelijk budget kunnen krijgen als ze daar zelf een voorstel voor indienen en dat wordt goedgekeurd, hoewel een Right to Challenge op termijn wellicht voor elke organisatie mogelijk wordt als het wettelijk verplicht wordt. Als het gaat om de mogelijkheid om iets voor Selwerd te kunnen betekenen is er bij de andere bewonersorganisaties vanzelfsprekend ook ruimte voor bewoners om zich actief in te zetten. Hierin vormt Wijkbedrijf Selwerd meer een aanvulling dan dat ze echt iets nieuws betekenen in de empowerment van bewoners. Hetzelfde geldt voor de empowerment tussen bewoners onderling. Wijkbedrijf Selwerd biedt bewoners de mogelijkheid om in contact te komen met andere wijkbewoners, maar verschilt hierin niet van andere bewonersorganisaties, waar deze ontmoeting ook plaats kan vinden. Opnieuw biedt het wijkbedrijf daarin dus extra mogelijkheden in plaats van dat ze echt iets nieuws biedt.

Sociale innovatie - Empowerment

Theorie	Beleid	Praktijk
Participatie van elke betrokken groep moet vergroot worden	Focus gemeente op bovenste lagen piramide	Met name bewoners in uitkering en allochtone bewoners; weinig betrokken ouderen
Empowerment voor bewoners	Mogelijkheid tot financiering initiatief via Right to Challenge; Wijkbedrijf als plek om geholpen te worden; Wijkbedrijf als plek waar ruimte is voor initiatief	Right to Challenge-aanvraag niet laagdrempelig; ruimte en hulp voor initiatieven

Tabel 10: Sociale innovatie - Empowerment

4.6 Sociale innovatie: Verandering in governance-relaties

Het aanbieden van de mogelijkheden om mee te doen in de wijk, de empowerment van bewoners, moet leiden tot veranderende governance-relaties in een wijk (Moulaert et al., 2005). De middelen die de wijkbewoners krijgen moeten dus veranderingen teweeg brengen in de sociale- en machtsrelaties tussen overheid en burger en tussen burgers onderling. Hierbij valt te denken aan de mogelijkheid om te beslissen over wat er met bepaalde geldstromen moet gebeuren of veranderingen op de manier waarop besluiten worden genomen en door wie. In de vorige paragraaf is al besproken hoe met name de groep bewoners die een uitkering heeft en zich wel actief wil inzetten voor de wijk en de groep hoogopgeleide allochtonen meer mogelijkheden krijgen om mee te denken en mee te doen in de wijk, waar zij eerst moeilijker deze mogelijkheden kregen. Er lijkt dus sprake van een verandering in de machtsrelaties in de wijk en ten opzichte van de gemeente. In deze paragraaf zal hier verder bij stilgestaan worden.

Beleid - Rol van de gemeente

De rol van de gemeente is van oudsher dat het de meest dominante partij is in het wijkvernieuwingproces. Door middel van het wijkbedrijf wil de gemeente echter meer eigenaarschap bij de burger leggen (Gemeente Groningen, 2015b). De beslissing om een wijkbedrijf te starten in Selwerd is wel helemaal afkomstig van de gemeente en de gemeente speelt ook nog steeds een rol in wat er in en met het wijkbedrijf gebeurt, door middel van de door de gemeente ingehuurd professionals die actief zijn in het wijkbedrijf en de stadsdeelcoördinator. Daarnaast heeft de gemeente vooral op financieel gebied nog een grote rol. Deze rollen zijn echter wel aan verandering onderhevig.

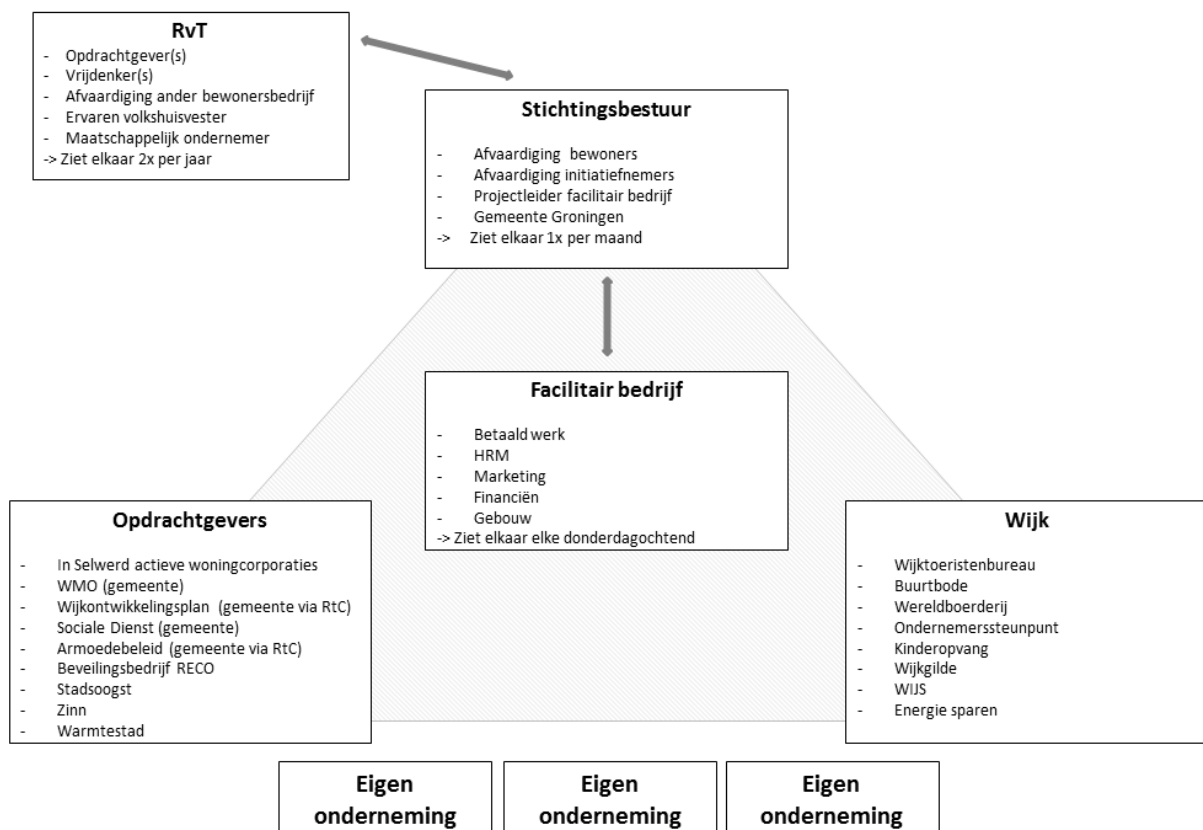
Waar de gemeente aan het begin van het ontwikkelproces van Wijkbedrijf Selwerd nog heel bepalend was, probeert de gemeente nu de regie meer over te geven aan het stichtingsbestuur en de initiatiefnemers van Wijkbedrijf Selwerd. Het stichtingsbestuur bestaat nu nog uit een professional en een wijkbewoner en heeft nog geen grote rol in het functioneren van het wijkbedrijf, behalve dat zij formeel het bestuur vormen. Het is met name in het facilitair bedrijf waar alle zaken worden opgepakt en geregeld worden. Veel organisatorische zaken worden op dit moment nog gedaan door de professionals, waardoor de vraag gesteld kan worden of er voor bewoners wel echt mogelijkheden bestaan om meer eigenaarschap te krijgen over wat er in de wijk gebeurt. Het zijn tot nu toe veelal de professionals die, door de organisatie op te zetten, de kaders bepalen waarbinnen bewoners mogelijkheden krijgen.

Kwartiermaker: 'Nu is het vooral dat Marian, Marte en ik de verantwoording nemen zeg maar. En dat wij veel besluiten nemen en als we denken dat het nodig is dan betrekken we de bewoners erbij, dus dat is nu nog niet optimaal. Dat is om het nu op te zetten, en wij willen eigenlijk ook in het opzetten zeg maar, want er moet best veel georganiseerd en geregeld worden, dan wil je eigenlijk ook niet de bewoners die nu bezig zijn met hun eigen initiatief, daar wil je zie niet mee lastigvallen. We willen een systeempje opleveren wat gewoon loopt en draait. Want het ontnemt allemaal energie bij de mensen die eigenlijk met andere dingen bezig willen en moeten zijn.'

De keuze om als gemeente in de eerste fases van het ontwikkelproces de regie te hebben is dus bewust gemaakt. Nu het wijkbedrijf begint te functioneren wil de gemeente haar rol verder in gaan perken. Het stichtingsbestuur is bezig om nieuwe bestuursleden te werven, en werkt toe naar een organisatie-model zoals dat in figuur 9 te zien is. In dit bestuur zullen zowel bewoners, initiatiefnemers en professionals zitting nemen. Het bestuur gaat vervolgens het facilitair bedrijf aansturen, en het facilitair bedrijf kan zowel bestaan uit bewoners als professionals. Waar het nu de professionals in het facilitair bedrijf zijn die de koers bepalen, en in feite dus de gemeente, zal het bestuur in de toekomst de opdrachtgever worden van het facilitair bedrijf en aangeven wat de bewoners of professionals van het facilitair bedrijf moeten doen. Hoewel het goed mogelijk is dat er een of twee professionals in het stichtingsbestuur plaatsnemen neemt de rol van de gemeente in de besluitvorming dus significant af.

Dat past ook meer bij de in het beleid rondom het gebiedsgericht werken vastgelegde visie van de Gemeente Groningen (2016). De gemeente is daarnaast in de persoon van de stadsdeelcoördinator ook fysiek minder vaak in het wijkbedrijf aanwezig. Waar dit voorheen wekelijks was is dit nu slechts maandelijks. Dit zorgt er ook voor dat de stempel die de gemeente drukt op wat er in het wijkbedrijf gebeurt kleiner wordt (Interview kwartiermaker, 2016).

Kwartiermaker: 'Dus we hebben een wat meer bredere, wat grotere bandbreedte waar we zelf besluiten in kunnen nemen en aan de slag kunnen. We hebben bijvoorbeeld ook een budget gekregen wat eigenlijk best wel ongelabeld is, hij [stadsdeelcoördinator] zegt niet van : nou, mag ik alle bonnetjes even zien, wat is precies uitgegeven? We hebben afgesproken, dat investeren wij in het wijkbedrijf, de inrichting, de Right to Challenges, in mensen kansen geven. Daarvan zegt hij ook: dan moeten jullie ook zelf maar goed bedenken waar je het aan uitgeeft. Dus daar krijg je dan ook wel weer vrijheid in.'

Figuur 9: Mogelijk organisatiemodel Wijkbedrijf Selwerd in de toekomst (bron: eigen bewerking auteur o.b.v. informatie kwartiermaker)

Praktijk – Rol van de gemeente

De rol waarin de gemeente op dit moment in het ontwikkelproces nog erg bepalend is, is die als financier van het wijkbedrijf en de Right to Challenge-aanvragen. Het besluit welke initiatieven wel en welke initiatieven geen geld krijgen om hun plannen uit te voeren. Hiermee blijft dat dus puur een gemeentelijk besluit. Op dit moment zijn er negen Right to Challenge-aanvragen gedaan, waarvan er vijf uiteindelijk goedgekeurd zijn. Aangetekend dient hier echter wel te worden dat een aantal Right to Challenges niet helemaal voldeden aan waar het concept voor bedoeld is, zo waren een aantal aanvragen gericht op het organiseren van een enkele workshop. Dat terwijl de Right to Challenge gericht is op het uitdagen van een gemeentelijke taak. Maar er zijn alsnog ideeën van burgers afgekeurd omdat ze niet voldeden aan de eisen en verwachtingen van de gemeente. Hiermee heeft de

gemeente nog steeds een grote invloed op wat er uiteindelijk in het wijkbedrijf gebeurt. Sommige initiatiefnemers ervaren dan ook nog steeds een erg sturende rol van de gemeente.

Initiatiefnemer Buurtbode: *'Ik heb mensen teleurgesteld zien afdruppen, en ook zonder juiste uitleg. Je moet, als mensen zich aanbieden, moet je goed kunnen communiceren waarom men het niet is geworden en niet denken van: een soort Idols, dat je in de Idols positie bent. 'Het is leuk dat je probeert te zingen, maar: nee, nee'. Want uiteindelijk claim je, want dat is wat je dan ook communiceert, uiteindelijk toch op die stoel te zitten van de jury. En er is geen enkele bewoner die beslist heeft wat er hier binnen zit.'*

De gemeente ziet hun rol bij de Right to Challenge-aanvragen echter iets anders.

Stadsdeelcoördinator: *'We zijn geen sollicitatiecommissie, maar samenwerkingspartij en als er dan zorgen zijn kunnen we ons daarop gaan organiseren.'*

In de communicatie van de gemeente naar bewoners lijkt in dit geval dus nog onduidelijkheid te bestaan. Maar zoals in paragraaf 4.5 al bleek lopen de ervaringen van het aanvraagproces uiteen. Dit blijft dus een punt van aandacht.

Praktijk - Rol van andere organisaties

Wijkbedrijf Selwerd heeft als nieuwe organisatie in de wijk ook relaties met de reeds in de wijk aanwezige organisaties. Zo zijn er in de wijk verschillende vrijwilligersorganisaties, buurthuizen en verenigingen die allemaal hun eigen relatie hebben met het wijkbedrijf. Er is tot op heden, blijkt uit de gesprekken met de respondenten, weinig contact of samenwerking met deze organisaties. Een aantal bewoners geeft ook aan dat het wijkbedrijf soms met argwaan wordt bekeken.

Initiatiefnemer Wereldboerderij: *'Ja, ik merk wel, ik heb wel bijvoorbeeld de speeltuinvereniging, die denken: waarom gaan ze nu weer daar een gebouw openen, en waarom breiden ze hier dan niet het gebouw uit'*

Kwartiermaker: *'Ik merk gewoon bij partijen in Selwerd dat ze het wijkbedrijf ook wel een beetje als concurrent zien. En dat is eigenlijk heel jammer. Dat heeft te maken met, hier wordt natuurlijk echt geld in gestoken, terwijl bijvoorbeeld de drie bestaande wijkcentra, die moeten dan bezuinigen. Dat is dan niet logisch voor die mensen.'*

De geïnterviewde respondenten denken zelf echter dat de rol van het wijkbedrijf vooral aanvullend is op het bestaande aanbod in de wijk. Maar doordat het concept van het wijkbedrijf voor veel bewoners nog onbekend is wordt veelal gedacht dat het wijkbedrijf een soort buurthuis is (Interview kwartiermaker, 2016)

Ten opzichte van professionele organisaties en bedrijven heeft het wijkbedrijf zelf een andere rol gekregen dan traditionele bewonersorganisaties. Een voorbeeld hiervan is de relatie met woningcorporatie Patrimonium, dat bij het uitvragen van een offerte voor groot onderhoud aan haar huurwoningen in de wijk, aan de verschillende consortia als voorwaarde stelde het wijkbedrijf als partij in het proces mee te nemen. Bewoners die tijdelijk niet in hun huis kunnen zijn kunnen als gevolg hiervan in het wijkbedrijf terecht, om tijd te overbruggen, samen te eten of met de uitvoerende partij te kunnen overleggen. Ook worden vanuit het wijkbedrijf vacatures uitgezet voor wijkbewoners om als zelfstandig ondernemer betaald mee te helpen bij de renovatieprojecten van woningcorporaties (Wijkbedrijf Selwerd, 2016c). Hierdoor is de rol die het wijkbedrijf in deze situatie vervuld echt die van 'bedrijf' in plaats van een traditionele bewonersorganisatie.

Praktijk - Bewoners onderling

In de relaties tussen bewoners onderling heeft Wijkbedrijf Selwerd ook een rol. Zoals in paragraaf 4.4 te lezen valt gaat het hier met name om het faciliteren van ontmoeting tussen wijkbewoners. Hierdoor leren bewoners elkaar beter kennen hierdoor zijn inmiddels al een aantal activiteiten vanuit het wijkbedrijf georganiseerd, puur voor gezelligheid en onderling contact.

Initiatiefnemer wijktoeristenbureau: *'Nu hebben we dus die barbecue gehad die goed aansloeg, vorige week vrijdag en dat was de eerste keer dat hier door bewoners iets groots werd aangepakt. Door mensen uit de wijk, het was niet een ambtenaar of iemand die betaalt wordt om iets aan te pakken.'*

Afgezien van het bevorderen van sociaal contact tussen bewoners is uit dit onderzoek gebleken dat Wijkbedrijf Selwerd verder geen effect heeft op de relaties tussen bewoners onderling.

Analyse

Op dit moment krijgen de in het wijkbedrijf actieve bewoners mogelijkheden om meer zeggenschap te hebben in wat er in het wijkbedrijf en daarmee in de wijk gebeurt. Met name omdat de gemeente zowel in haar beleid als in de praktijk een stap terug doet. De gemeente is dus bereid los te laten, maar is hierin wel voorzichtig en neemt de tijd voor dit proces.

De toegenomen zeggenschap komt het meest tot uiting in de Right to Challenge, waar bewoners gemeentelijke taken uit kunnen dagen en hiervoor financiering kunnen krijgen. Toch blijft het uiteindelijke besluit om een Right to Challenge goed te keuren bij de gemeente. Desondanks is het voor de bewoners van Selwerd wel mogelijk om zo meer invloed te krijgen in hun wijk. Het wijkbedrijf heeft inmiddels ook budget gekregen waarvan niet door de gemeente vastgelegd is waar het voor bedoeld is, dus op deze manier nemen de mogelijkheden van Wijkbedrijf Selwerd om geld te investeren in de zaken die zij gezamenlijk de moeite waard vinden, toe. De governance relaties in de wijk veranderen zo dus langzaam. Het gaat hier wel om kleine veranderingen en de toekomst moet uitwijzen of de mogelijkheden voor zeggenschap nog groter gaan worden. Die ambitie is er wel en zowel het wijkbedrijf als de gemeente geven dit proces nog een aantal jaar de tijd om uit te kristalliseren.

In de relaties tussen organisaties onderling in de wijk valt er voor Wijkbedrijf Selwerd blijkt dat de organisaties nog niet erg bekend zijn met het wijkbedrijf. Doordat bij veel bewoners en organisaties nog niet goed duidelijk is wat de doelen van het wijkbedrijf zijn en er verschillende overlappende activiteiten worden georganiseerd ten opzichte van de wijkcentra wordt er met argwaan gekeken naar het wijkbedrijf. Hoewel Wijkbedrijf Selwerd met haar activiteiten op het gebied van het aanbieden van workshops inderdaad als concurrent gezien kan worden van de wijkcentra zijn de kernactiviteiten van het wijkbedrijf wel degelijk anders. Communicatie met de andere organisaties is dus van groot belang om het draagvlak in de wijk te vergroten en zo ook meer uit eventuele samenwerkingen met deze organisaties te kunnen halen. Het feit dat Wijkbedrijf Selwerd bij veel mensen nog niet of in kleine mate bekend is lijkt ook de marketing van het wijkbedrijf nog niet helemaal te landen in de wijk. Voor bewoners die het wijkbedrijf wel weten te vinden kan het wijkbedrijf een impuls geven aan de onderlinge contacten met andere buurtbewoners.

Zijn de veranderingen blijvend?

De verandering in de governance relaties moet blijvend zijn wil gesproken kunnen worden van een sociaal innovatief initiatief. Wijkbedrijf Selwerd zorgt zoals hierboven beschreven voor veranderingen in de manier waarop de wijkontwikkeling in Selwerd is georganiseerd. Groepen bewoners hebben meer mogelijkheden gekregen om mee te doen en mee te denken en op termijn wil de gemeente haar rol verder inperken en het reilen en zeilen van het wijkbedrijf en de daar ontplooiende activiteiten meer overlaten aan bewoners. Wel blijft de gemeente de komende jaren betrokken als financier van het project. Dit is ook nodig aangezien het wijkbedrijf nog niet een dusdanig verdienmodel heeft dat het

los van de steun van de gemeente kan bestaan. Wel is er door middel van de Right to Challenge een weg ingezet die op termijn ertoe moet leiden dat de initiatieven die in het wijkbedrijf een plek hebben ook landen in het gemeentelijk beleid. Een voorbeeld hiervan is het ondernemerssteunpunt, dat doordat het gemeentelijke taken uitdaagt op het gebied van parttime ondernemen structureel een financiële bijdrage gaat ontvangen uit de daarvoor bestemde gemeentelijke budgetten. Het wijkontwikkelingsgeld, waar nu nog een groot gedeelte van de initiatieven en in het algemeen het wijkbedrijf van worden betaald is over een aantal jaren op en wordt niet aangevuld. Het is de bedoeling dat dan zoveel mogelijk initiatieven op een dergelijke manier als het ondernemerssteunpunt in het gemeentelijk beleid verankerd zijn, zodat er een stabiele geldstroom ontstaat. Op deze manier moet een blijvende verandering in de manier waarop het gemeentelijk beleid wordt ingestoken worden bewerkstelligd.

Sociale innovatie -Governance-relaties

Theorie	Beleid	Praktijk
Blijvende veranderingen in machts- en sociale relaties in de wijk	Gemeente trekt zich terug; bewoners krijgen eigenaarschap over wat gebeurt in de wijk via Wijkbedrijf	Afnemende rol gemeente in dagelijkse gang van zaken; bepalende rol gemeente Right to Challenge; argwaan vanuit andere bewonersorganisaties; voor betrokken bewoners meer contact met andere bewoners

Tabel 11: Sociale innovatie - Governance-relaties

5

CONCLUSIE

5. Conclusie

5.1 Community enterprises: een sociaal innovatieve vorm van wijkvernieuwing?

In het eerste hoofdstuk van dit onderzoek is de hoofdvraag van dit onderzoek geformuleerd en in dit hoofdstuk zullen de uitkomsten van dit onderzoek besproken worden. De hoofdvraag, zoals deze in het eerste hoofdstuk is opgesteld, luidt:

‘Wat is de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces op het gebied van sociale innovatie?’

In paragraaf 5.2 zal op basis van zowel de theorie als de resultaten van het empirisch gedeelte van dit onderzoek een antwoord gegeven worden op deze hoofdvraag. In paragraaf 5.3 zal gereflecteerd worden op het conceptuele model zoals dat in hoofdstuk 2 is opgesteld. De lessen voor professionals zijn tot slot opgetekend in paragraaf 5.4.

5.2 Synthese theorie en empirie

Het doel van dit onderzoek is het achterhalen van de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces op het gebied van sociale innovatie. Op basis van dit onderzoek is de bijdrage van een community enterprise aan het wijkvernieuwingsproces in potentie heel wezenlijk. Door de specifieke kenmerken van een community enterprise – gedragen door inzet van bewoners, gericht op zelfbestuur en zelfredzaamheid – lijken de mogelijkheden om op een sociaal innovatieve manier impact te hebben op het wijkvernieuwingsproces aanwezig. Een community enterprise zorgt voor binding met de wijk en nieuwe samenwerkingen tussen en verantwoordelijkheidsgevoel bij bewoners. Op deze manier kan een wijk zowel sociaal als fysiek profiteren van de aanwezigheid van een community enterprise. Bewoners nemen of krijgen middels een community enterprise meer verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving, creëren hier zelf de mogelijkheid ook toe en de bestaande machtsrelaties in een wijk kunnen veranderen naar een situatie van meer sociale inclusie.

De praktijk van het in Selwerd onderzochte wijkbedrijf lijkt echter iets weerbarstiger. Omdat Wijkbedrijf Selwerd door de gemeente is opgestart blijft de gemeente Groningen onlosmakelijk verbonden aan het wijkbedrijf en wat daar gebeurt, aangezien zij bepaalde doelen voor ogen hebben die gehaald dienen te worden. Op dit moment bevindt het wijkbedrijf zich nog in een opstartfase, maar langzaam vindt er al wel een overgang in machtsrelaties plaats en krijgen de betrokken bewoners wel steeds meer mogelijkheden om mee te bepalen wat de koers van het wijkbedrijf is. Ze kunnen bijvoorbeeld participeren in het stichtingsbestuur, meer verantwoordelijkheden op zich nemen binnen het wijkbedrijf of zeggenschap krijgen over bepaalde budgetten die ingezet kunnen worden ten bate van de wijk. De initiatieven blijven voor een groot deel wel financieel afhankelijk van toezeggingen van de gemeentelijke budgetten, waardoor op dit vlak de gemeente voorlopig nog een bepalende rol houdt doordat zij bepalen welke initiatieven goedgekeurd worden en geld ontvangen.

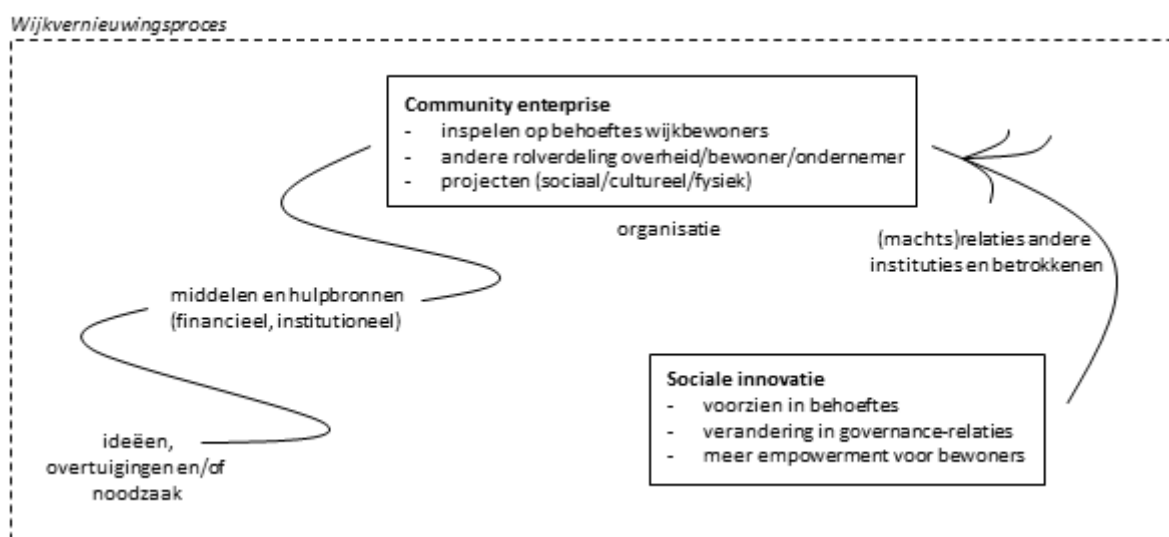
De onderzochte community enterprise, Wijkbedrijf Selwerd, is zelf geen antwoord op een specifieke behoefte van bewoners en lijkt daarmee niet sociaal innovatief. Door haar activiteiten blijkt zij echter wel in te spelen op behoeftes van bewoners en deze ten dele te vervullen. De mogelijkheden om deze behoeftes te vervullen worden middels het wijkbedrijf voor bewoners vergroot. Wijkbedrijf Selwerd is daarmee dus meer een middel dan een doel. De mogelijkheden worden met name vergroot voor bewoners die afhankelijk zijn van een uitkering en allochtone bewoners met een afgeronde opleiding in het hoger onderwijs. Voor hen verbetert het wijkbedrijf de kansen om aan een baan te komen substantieel en zij zijn daarmee een goed voorbeeld van de sociaal innovatieve kracht van Wijkbedrijf Selwerd. Daarnaast kunnen bewoners (mede) de koers bepalen en middels de door hun

georganiseerde activiteiten en acties een eigen stempel drukken op hun wijk. Dit is dan ook de unieke kracht van een community enterprise zoals Wijkbedrijf Selwerd. Door te faciliteren en aan te jagen dat bewoners verantwoordelijkheid nemen en deze vervolgens ook te geven krijgen bewoners mogelijkheden die andere organisaties niet kunnen bieden.

De vraag die na dit onderzoek wel overblijft is of een concept zoals dat van het wijkbedrijf wel echt nodig is om in een vergelijkbare situatie dezelfde verbetering in mogelijkheden te creëren. Wat betreft de overige kenmerken van sociale innovatie vormt Wijkbedrijf Selwerd meer een aanvulling op bestaande organisaties. Als het bijvoorbeeld gaat om de onderlinge relaties tussen organisaties en het wijkbedrijf en tussen bewoners onderling is de rol van Wijkbedrijf Selwerd tot op heden eerder aanvullend dan vernieuwend. Bewoners ontmoeten elkaar bij het wijkbedrijf maar andere (bewoners)organisaties in de wijk faciliteren deze ontmoetingen ook. Als het gaat om de relaties tussen organisaties in de wijk onderling heeft Wijkbedrijf Selwerd ook nog geen grote rol. Andere (bewoners)organisaties in de wijk kijken met argwaan naar de ontwikkelingen in het wijkbedrijf, aangezien zij het wijkbedrijf zien als concurrent voor hun eigen organisatie. Op basis van dit onderzoek kan echter gesteld worden dat het wijkbedrijf meer als aanvullend voor deze organisaties gezien kan worden en dat de argwaan vooral gebaseerd is op onduidelijkheid en weinig communicatie tussen de organisaties.

5.3 Reflectie conceptueel model

In hoofdstuk 2 is een conceptueel model opgesteld dat weergeeft hoe op basis van de literatuur community enterprises en sociale innovatie zich tot elkaar verhouden in het wijkvernieuwingproces, zie figuur 10.

Figuur 10: Conceptueel model op basis van literatuurstudie hoofdstuk 2

In het empirisch onderzoek zijn alle in het conceptueel model benoemde 'stappen' bestudeerd. Een belangrijk punt voor de mate waarin een initiatief uiteindelijk als sociaal innovatief gezien kan worden lijkt op basis van dit onderzoek de aanleiding voor het starten van een community enterprise te zijn. Wijkbedrijf Selwerd is geïnitieerd door de gemeente Groningen en dat zorgt ervoor dat de gemeente gedurende het hele proces een, zij het steeds meer afnemende rol heeft in besluiten die genomen worden binnen het wijkbedrijf. De rol van de gemeente als financier van het project is hierin tot op heden de belangrijkste factor.

Deze betrokkenheid kan enerzijds gezien worden als een nadeel, omdat zo de sociaal innovatieve kracht op het gebied van empowerment wellicht minder sterk is. Anderzijds kan gesteld worden dat

de betrokkenheid van de gemeente Groningen leidt tot een makkelijkere verandering in governance-relaties, aangezien de gemeente als belangrijke bepalende partij bij het wijkbedrijf betrokken is en zelf toe wil werken naar een situatie waarin meer beslisrecht bij bewoners terechtkomt.

Een ander belangrijk punt waardoor de sociaal innovatieve kracht van een community enterprise bepaald lijkt te worden, is de rol ten opzichte van andere in de wijk actieve organisaties. Onbekendheid in de wijk en bij andere organisaties over wat het precieze doel en de activiteiten van Wijkbedrijf Selwerd zijn maken dat de onderlinge relaties met andere organisaties in de wijk niet sterk zijn. Door een betere communicatie kunnen activiteiten en doelstellingen beter op elkaar afgestemd worden en zo kunnen de governance-relaties in de wijk veranderd worden. Zo kunnen de mogelijkheden voor burgers om meer beslisrecht te krijgen in de wijk ten positieve veranderen. Als duidelijk is wat de mogelijke bijdrage van de verschillende organisaties is, kan toegewerkt worden naar een samenwerking die deze bijdrages verder vergroot.

5.4 Lessen voor de praktijk

Op basis van de dit onderzoek zijn er een aantal zaken naar voren gekomen die van belang zijn voor professionals – vanuit zowel de overheid als professionals vanuit andere organisaties – en wijkbewoners die zich bezighouden met community enterprises en stedelijke vernieuwing. Deze worden per aandachtspunt kort besproken.

Communicatie

Uit de casestudie blijkt dat communicatie van professionals naar bewoners cruciaal is. Uit de interviews bleek dat sommige initiatiefnemers niet goed wisten welke mogelijkheden er allemaal waren en ook welke dingen níet konden. Het is van belang deze ‘spelregels’ duidelijk te communiceren zodat er geen verkeerde verwachtingen zijn, maar er moet ook worden voorkomen dat de mogelijkheden onderschat worden. Het gaat hier in het geval van Wijkbedrijf Selwerd bijvoorbeeld om de mogelijkheden van de Right to Challenge.

In de communicatie met andere organisaties in de wijk is het duidelijk maken van wat de community enterprise precies doet minstens even belangrijk. Zoals bleek uit de casestudie wordt het concept van een wijkbedrijf door zowel bewoners als organisaties als ‘vaag’ ervaren en dit leidt tot verkeerde beelden van een community enterprise en dit heeft mogelijk nadelige gevolgen voor de beeldvorming en samenwerking.

Tijd

Als het gaat om de tijdsspanne waarin resultaat geboekt moet worden lijkt het op basis van dit onderzoek verstandig om er rekening mee te houden dat snel succesvol willen zijn niet reëel is. In de casestudie worden de eerste resultaten nu zichtbaar, na een meerjarig voorbereidingsproces tot de daadwerkelijke opening aan het begin van 2016. Op basis van de interviews kan gesteld worden dat het de voorkeur geniet om een community enterprise deze tijd ook te gunnen, en het liefst aan een vaste groep professionals/bewoners. Op deze manier is duidelijk wat er moet gebeuren en wat de taakverdeling is. Aangezien het een bewonersorganisatie is moet echter wel flexibel omgegaan kunnen worden met bewoners die eruit stappen of bewoners die zich juist extra willen inzetten voor de community enterprise.

Er moet wel opgemerkt worden dat, hoewel het creëren van resultaten tijd nodig heeft, snelle resultaten met de eerste initiatieven wel wenselijk zijn. Zo ontstaat bij wijkbewoners bijvoorbeeld duidelijkheid over welke mogelijkheden het wijkbedrijf kan bieden en is het wijkbedrijf zichtbaar in de wijk. Daarnaast creëren snelle resultaten vertrouwen bij bewoners in de toegevoegde waarde van een wijkbedrijf, waardoor zij zich eerder zullen verbinden aan een initiatief.

De steen in de vijver

De verwachtingen bij het starten van een community enterprise moeten realistisch zijn. De kans om een wijk van 6500 inwoners helemaal te veranderen is nihil, dit moet dan ook niet het doel zijn. Er dient gefocust te worden op kleine stapjes, op persoons- of gezinsniveau. De impact is niet direct merkbaar, maar positieve ervaringen waaieren uit en zodoende kan een positief imago van de community enterprise opgebouwd worden. Op deze manier kunnen steeds meer mensen betrokken raken bij een community enterprise en kan uiteindelijk een substantiële bijdrage geleverd worden aan het sociaal en fysiek domein van een wijk.

Bereidheid taken uit handen te geven

Voor betrokken professionals en overheid is het bij het begeleiden of faciliteren van een community enterprise van belang om bereid te zijn taken aan bewoners over te laten en uit het stramien te stappen. Een community enterprise kan pas effect sorteren als het ook echt zeggenschap heeft over wat er in de wijk moet gebeuren, over geld en activiteiten. Het is niet zo dat een overheid zich zomaar volledig terug kan trekken, een overheid heeft ook bepaalde doelstellingen en verantwoordelijkheden. Het is zaak om onderling te komen tot een goede verdeling van deze verantwoordelijkheden en opnieuw is hierin communicatie belangrijk. Onderling moet duidelijk zijn welke partij waar verantwoordelijk voor is. Hierbij kan gedacht worden aan duidelijke afspraken over wie zeggenschap heeft over bepaalde budgetten en keuzes, bijvoorbeeld als het gaat om de goedkeuring van Right to Challenges of de dagelijkse gang van zaken. Als hierin veranderingen op moeten treden moeten geen verkeerde verwachtingen geschapen worden. Dit kan enkel worden voorkomen door heldere communicatie. Alleen dan kan een community enterprise een nuttige bijdrage leveren aan de lokale samenleving.

Tabel 12 geeft een concluderend overzicht van de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek naar community enterprises en sociale innovatie.

Voorwaarden sociale innovatie	Impact Wijkbedrijf Selwerd	Aandachtspunten o.b.v. onderzoek
Voorzien in behoeftes	Middel i.p.v. doel; creëert binding; pakt werkloosheid aan	Mogelijk andere manieren om deze behoeftes doeltreffender aan te pakken
Verandering governance-relaties	Meer beslisrecht voor bewoners over wat er in de wijk gebeurt (via stichtingsbestuur, zeggenschap over budget, ontplooiën initiatieven); t.o.v. andere organisaties in de wijk tot op heden meer aanvullende dan vernieuwende rol	Beslisrecht Right to Challenge als belangrijke financier van initiatieven blijft bij gemeente; communicatie met andere organisaties kan argwaan wegnemen; afspraken over spelregels met betrokkenen zijn van belang; creëren van blijvende veranderingen
Empowerment voor wijkbewoners	Vergroot mogelijkheden met name voor bewoners met uitkering en hoogopgeleide allochtone bewoners; voor veel bewoners slechts aanvullend	Aantrekken andere doelgroepen (ouderen en werkende wijkbewoners) kan impact op empowerment vergroten

Tabel 12: Overzicht uitkomsten onderzoek

6

REFLECTIE

6. Reflectie op het onderzoek

6.1 Terugblik op het onderzoek

In dit afsluitende hoofdstuk zal gereflecteerd worden op het uitgevoerde onderzoek. Een aantal zaken aangaande het proces, de data en de analyses van dit onderzoek zullen puntsgewijs besproken worden.

Opzet

Er is in dit onderzoek gekozen voor een casestudie met één case. Waar dit het voordeel biedt dat er een *in-depth* beeld ontstaat van de case is het een nadeel dat de uitkomsten van dit onderzoek gebaseerd zijn op slechts één specifieke community enterprise in één specifieke stadswijk. Dit maakt het generaliseren van de resultaten lastig. Wel heeft het onderzoek voor Wijkbedrijf Selwerd nuttige uitkomsten opgeleverd en dit onderzoek kan een aanleiding vormen voor verder onderzoek naar de sociaal innovatieve kracht van community enterprises, want deze kracht lijkt er wel degelijk te zijn.

Voor vervolgonderzoek is het interessant om meerdere cases te onderzoeken om zodoende deze te kunnen vergelijken. Daarnaast is de sociaal innovatieve kracht van community enterprises die niet door een overheid geïnitieerd zijn wellicht groter of kleiner dan die van de in dit onderzoek onderzochte community enterprise. Ook de aandachtspunten die op basis van dit onderzoek zijn opgesteld zijn bij andere cases mogelijk anders, aangezien de betrokkenheid van de overheid daar wezenlijk anders is. Verder onderzoek kan hier duidelijkheid in geven.

Hoeveelheid en kwaliteit data

De data voor dit onderzoek is verzameld door middel van het analyseren van documenten en semi-structureerde interviews. Een mogelijk zwak punt van deze manier van dataverzameling is dat alleen gesproken is met bij het wijkbedrijf betrokken bewoners en professionals. Dit zorgt voor een mogelijke bias in de verzamelde gegevens. Voor dit onderzoek was het echter wel van belang om met betrokkenen te spreken, aangezien het gaat over de impact die een community enterprise heeft op de betrokken bewoners en partijen. Voor vervolgonderzoek is het wellicht interessant om ook bewoners die niet actief bij het wijkbedrijf betrokken zijn mee te nemen in de dataverzameling. Zo kan een meer genuanceerd beeld ontstaan over de rol en effecten van een community enterprise in een wijk.

Omwille van de tijd en de mogelijkheden is gekozen om met 8 respondenten te spreken middels een interview. Dit bleek genoeg te zijn, aangezien uit veel gesprekken dezelfde informatie kwam en zodoende voldoende basis aanwezig leek te zijn om uitspraken te kunnen doen over de impact van het wijkbedrijf. Wel moet aangetekend worden dat gesprekken met wijkbewoners die niet betrokken zijn bij Wijkbedrijf Selwerd de onderzoeksresultaten hadden kunnen verrijken en verstevigen.

Rol onderzoeker

De onderzoeker heeft zowel als vrijwilliger als via een stage bij adviesbureau KAW meegelopen in Wijkbedrijf Selwerd. Hierdoor konden makkelijk contacten gelegd worden met mogelijke respondenten en gaf het de onderzoeker de nodige voorkennis bij het doen van het onderzoek. Mogelijk heeft deze betrokkenheid de objectiviteit van dit onderzoek beïnvloed, aangezien de onderzoeker eerder betrokken is geweest bij het wijkbedrijf. Door middel van de analyses op basis van coderingen van de interviews en documenten is geprobeerd te komen tot een objectieve analyse van het functioneren van het wijkbedrijf.

Referenties

Artikelen

Bailey, N. (2012). The role, organization and contribution of community enterprise to urban regeneration policy in the UK, *Progress in Planning*, 77(1), 1-35

Bolt, G. & Kempen, R. Van (2013). Neighbourhood Based Policies in the Netherlands: Counteracting Neighbourhood Effects? In Manley, D., Ham, M. Van., Bailey, N., Simpson, L., Maclennan, D. (Red.). *Neighbourhood Effects or Neighbourhood Based Problems?* (pp. 177-194). Dordrecht: Springer Science and Business.

Boonstra, B., Boelens, L. (2011). Self-organization in urban development: towards a new perspective on spatial planning. *Urban Research & Practice*, 4(2), 99-122.

Dekker, K., Kempen, R. Van (2006). *Governance as glue: Urban governance and social cohesion in post-WWII neighbourhoods in The Netherlands*. Utrecht: KNAG & Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht.

Eizaguirre, S., Pradel, M., Terrones, A., Martinez-Celorrío, X., García, M. (2012). Multilevel Governance and Social Cohesion: Bringing Back Conflict in Citizenship Practices. *Urban Studies*, 49(9), 1999-2016.

Gerrits, L., Rauws, W., Roo, G. de (2012). Dutch spatial planning policies in transition. *Planning Theory & Practice*, 13(2), 336-341.

Gerometta, J., Häussermann, H., Longo, G. (2005). Social innovation and civil society in urban governance: strategies for an inclusive city. *Urban Studies*, 42(11), 2007-2021.

González, S., Healey, P. (2005). A Sociological Institutional Approach to the Study of Innovation in Governance Capacity. *Urban Studies*, 42(11), 2055-2069.

Kokx, A., Kempen, R. Van. (2009). Joining forces in urban restructuring: dealing with collaborative ideals and role conflicts in Breda, the Netherlands. *Environment and Planning*, 41(5), 1234-1250.

Meerkerk, I. Van, Boonstra, B., Edelenbos, J. (2013) Self-Organization in Urban Regeneration: A Two-Case Comparative Research, *European Planning Studies*, 21(10), 1630-1652.

Moulaert, F., Martinelli, F., González, S., Swyngedouw, E. (2007). Introduction: Social Innovation and Governance in European Cities. *European Urban and Regional Studies*, 14(3), 195-209.

Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E., González, S. (2005). Towards Alternative Model(s) of Local Innovation. *Urban Studies*, 42(11), 1969-1990.

Musterd, S., Ostendorf, W. (2008) Integrated urban renewal in The Netherlands: a critical appraisal, *Urban Research & Practice*, 1(1), 78-92.

Nienhuis, I., Dijk, T. Van., Roo, G. de (2011) Let's Collaborate! But Who's Really Collaborating? Individual Interests as a Leitmotiv for Urban Renewal and Regeneration Strategies, *Planning Theory & Practice*, 12(1), 95-109.

Oosterlynck, S., Debruyne, P. (2013). Going beyond physical urban planning interventions: fostering social innovation through urban renewal in Brugse Poort, Ghent. In Moulaert, F., MacCallum, D., Mehmood, A., Hamdouch, A. (Red.), *The International Handbook on Social Innovation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Oude Vrielink, M., Verhoeven, I., Wijdeven, T. Van de (2013). Meedoen met de overheid? Over de stille beleidspraktijk van de doe-democratie. *Bestuurskunde*, (22) 2, 13-22.

Oude Vrielink, M. & Wijdeven, T. Van de (2008). Bewonersinitiatieven: een prachtkans voor wijken? *Bestuurswetenschappen*, 3, 66-83.

Peredo, A., Chrisman, J. (2006). Toward a theory of community-based enterprise. *Academy of management review*, 31(2), 309-328.

Somerville, P., McElwee, G. (2011). Situating community enterprise: A theoretical exploration. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5-6), 317-330.

Tracey, P., Philips, N., Haugh, H. (2005). Beyond Philanthropy: Community Enterprise as a Basis for Corporate Citizenship. *Journal of Business Ethics*, 58, 327-344.

Wagenaar, H. (2007). Governance, Complexity, and Democratic Participation: How Citizens and Public Officials Harness the Complexities of Neighborhood Decline. *The American Review of Public Administration*, 37(1), 17-50.

Boeken

Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de, Teunissen J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Tweede druk. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Bell, J. (2000). *Doing your research project*. Vierde druk. Maidenhead: Open University Press.

Flowerdew, R., Martin, D. (2005). *Methods in human geography*. Tweede druk. Edinburgh: Pearson Education Ltd.

Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., Whatmore, S. (Red.) (2009). *The Dictionary of Human Geography*. Sussex: Wiley-Blackwell.

Hay, I. (2010). *Qualitative research methods in human geography*. Derde druk. Oxford: Oxford University Press.

Jong, M. de (2014) Coalition Planning. In Boelens, L. en G. Roo, de (Red.) *Spatial Planning in a Complex Unpredictable World of Change; Towards a proactive co-evolutionary planning: Introducing innovative non-linear perspectives within a 'Delta' planning arena*. Groningen: In Planning.

Maxwell, A.J. (2013). *Qualitative research design*. Derde druk. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Muijs, D. (2011). *Doing quantitative research in education with SPSS*. Tweede druk. Londen: SAGE Publications.

Nienhuis, I. (2014). Vrijheid, gelijkwaardigheid en bevoogding. Groningen: In Planning.

O'Leary, Z. (2010). *The essential guide to doing your research project*. Tweede druk. Londen: SAGE Publications.

Roo, G. de & Voogd, H. (2007). *Methodologie van planning*. Tweede druk. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Swyngedouw, E., Moulaert, F. (2010). Socially innovative projects, governance dynamics and urban change. In Moulaert, F., Martinelli, F., Swyngedouw, E., González, S. *Can neighbourhoods save the city?* Milton: Routledge.

Wijdeven, T., Van de (2012). *Doe democratie: Over actief burgerschap in stadswijken*. Delft: Eburon

Yin, R.K. (2009). *Case study research: design and methods*. Vierde druk. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Documenten

Argiolu, R., Dijken, K. Van, Koffijberg, J., Bolt, G., Kempen, R. Van, Beckhoven, E. Van, Engbersen, G., Engbersen, R. (2008). *Bloei en verval van vroeg-naoorlogse wijken*. Den Haag: NICIS Institute.

Etten, R. (2015). *Buurtbode*. Groningen: Richard Etten.

Gemeente Groningen (2010). *Bestemmingsplan Paddepoel, Selwerd en Tuinwijk*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2013). *Wijkontwikkeling Selwerd, kennis en potentie verbinden*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2015a). *Right to Challenge – Voorstel hoe gezamenlijk vorm te geven aan het uitdagingrecht*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2015b). *Voortgangsrapportage Wijkontwikkeling Selwerd*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2016). *Gebiedsgericht werken en de rol van de Gemeenteraad: gespreksnotitie t.b.v. raadsbijeenkomst 23 maart 2016*. Groningen: Gemeente Groningen

Harmsen, T. (2015). *Right to Challenge en Wmo: kansen voor bewonersaansturing*. Santpoort-Noord: Harmsen Procesmanagement / Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Hurenkamp, M., Tonkens, E., Duyvendak, J.W. (2011). *Wat burgers bezielt. Een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / NICIS Kenniscentrum Grote Steden

Imthorn, M. (2015). *PERIFERIE - Right to Challenge-aanvraag*. Groningen: Marcel Imthorn.

InAxis (2007). *Help! Een burgerinitiatief*. Den Haag: InAxis / Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

KAW (2013). *Startplan Wijkbedrijf Selwerd*. Groningen: KAW.

KAW (2015b). *Gespreksnotitie Wijkbedrijf: Hoe Selwerd model werd*. Groningen: KAW.

KAW (2015c). *Opzet Right to Challenge aanvraag*. Groningen: KAW.

KEI & NICIS (2012a). *Stedelijke vernieuwing op uitnodiging*. Rotterdam: KEI.

KEI & NICIS (2012b). *Rapport Toekomst Stedelijke Vernieuwing na 2014*. Rotterdam: KEI.

Kilic, M. (2008). *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?* Amersfoort: Twynstra Gudde.

Kleinans, R., Doff, W., Romein, A., Ham, M. Van (2015). *Eindrapportage Project Kennisontwikkeling Experiment Bewonersbedrijven*. OTB – Research for the built environment: Delft.

Ministerie BZK (2015). *Betrokkenheid Rijk bij stedelijke vernieuwing*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

O&S Groningen (2014). *Stand van Stad*. Groningen: Onderzoek & Statistiek Groningen.

O&S Groningen (2015). *Stadsmonitor 2015*. Groningen: Onderzoek & Statistiek Groningen en Gemeente Groningen.

Tonkens, E. & Verhoeven, I. (2011) *Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid. Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/Stichting Actief Burgerschap.

Visitatiecommissie Deetman (2001). *Toekomst van de wijkenaanpak: doorzetten en loslaten*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Websites

BewonersBedrijven (2015). *Over ons*. Geraadpleegd op 06-09-2015 via <http://www.bewonersbedrijven.nl/over-ons/>.

CBS (2014). CBS StatLine – Woningvoorraad, woning naar eigendom. Geraadpleegd op 11-05-2016 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82931ned&D1=32,38-39,42&D2=90,108&HDR=T&STB=G1&VW=T>.

CBS (2015). CBS StatLine – Aantal inwoners, allochtonen, leeftijdsgroepen, particuliere huishoudens. Geraadpleegd op 11-05-2016 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83220ned&D1=4,7-11,16-17,27&D2=90,179&HDR=T&STB=G1&VW=T>.

Google (2016). *Google Maps*. Geraadpleegd op 14-07-2016 via <https://www.google.nl/maps/>.

KAW (2015a). *Wijkbedrijf Selwerd*. Geraadpleegd op 30-04-2015 via <http://www.kaw.nl/project/wijkbedrijf-selwerd/>. Groningen: KAW.

KAW (2016). *Wijkbedrijf*. Geraadpleegd op 01-03-2016 via <http://www.kaw.nl/wijkvernieuwing/wijkbedrijf/>. Groningen: KAW.

Leefbaarometer (2016a). *Kaart*. Geraadpleegd op 23-06-2016 via <http://www.leefbaarometer.nl/kaart/#kaart>. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Leefbaarometer (2016b). *Help*. Geraadpleegd op 24-06-2016 via <http://www.leefbaarometer.nl/page/help>. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

O&S Groningen (2016). *Gronometer/Buurtmonitor*. Geraadpleegd op 19-05-2016 via <https://groningen.buurtmonitor.nl/>. Groningen: Onderzoek & Statistiek Groningen.

Periferie (2016). Toeristenkantoor. Geraadpleegd op 11-08-2016 via <http://periferie.nl/toeristenkantoor/>.

Platform31 (2015). *Stedelijke vernieuwing nieuwe stijl*. Geraadpleegd op 7-10-2015 via <http://www.platform31.nl/nieuws/stedelijke-vernieuwing-nieuwe-stijl/>. Den Haag: Platform31.

Selwerd.info (2016). *Wij(k)werken*. Geraadpleegd op 22-07-2016 via http://www.selwerd.info/index.php?option=com_content&view=category&id=71&Itemid=368

Staat in Groningen (2016). *Selwerd*. Geraadpleegd op 10-05-2016 via <http://www.staatingroningen.nl/wijk/88/selwerd>. Groningen: Staat in Groningen.

Steden in Transitie (2015). *Bewoners weer trots op Heechterp Schieringen*. Geraadpleegd op 02-07-2015 via <https://stedenintransitie.nl/stadbericht/bewoners-weer-trots-op-heechterp-schieringen/>.

Wat Werkt in de Wijk (2016). *Buurtbeheerbedrijf / Bewonersbedrijf / Wijkbedrijf*. Geraadpleegd op 01-03-2016 via <http://www.watwerktindewijk.nl/index.cfm/interventie/details?id=1164/>. Den Haag: Platform31.

Wijkbedrijf Selwerd (2016a). *Wijkbedrijf Selwerd*. Geraadpleegd op 11-08-2016 via <https://www.facebook.com/WijkbedrijfSelwerd/>.

Wijkbedrijf Selwerd (2016b). *Bedrijven*. Geraadpleegd op 07-06-2016 via www.wijkbedrijfselwerd.nl/bedrijven/.

Wijkbedrijf Selwerd (2016c). *Vacatures*. Geraadpleegd op 12-08-2016 via <http://wijkbedrijfselwerd.nl/vacatures/>.

Interviews

Interview kwartiermaker (2016). *Interview met Theo Adema, adviseur KAW Architecten & Adviseurs*. Afgenomen op 02-06-2016. Groningen: Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

Interview wijkwerkmakelaar (2016). *Interview met Marte Wytsma, wijkwerkmakelaar Selwerd*. Afgenomen op 27-05-2016. Groningen: Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

Interview stadsdeelcoördinator (2016). *Interview met Peter Wijnsma, stadsdeelcoördinator West Gemeente Groningen*. Afgenomen op 26-05-2016. Groningen: gemeentekantoor Kreupelstraat. Transcript opvraagbaar.

Interview procesbegeleider (2016). *Interview met Marian van Voorn, procesbegeleider Hoppa*. Afgenomen op 25-05-2016. Groningen: Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

Interview buurtbode (2016). *Interview met Richard Etten, initiatiefnemer buurtbode*. Afgenomen op 07-06-2016. Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

Interview initiatiefnemer ondernemerssteunpunt (2016). *Interview met Haaije Koenders, initiatiefnemer ondernemerssteunpunt*. Afgenomen op 02-06-2016. Groningen: Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

Interview initiatiefnemer wereldboerderij (2016). *Interview met Douwe Tuinstra, initiatiefnemer wereldboerderij*. Afgenomen op 09-06-2016. Groningen: Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

Interview initiatiefnemer wijktoeristenbureau (2016). *Interview met Marcel Imthorn, initiatiefnemer PERIFERIE – wijktoeristenbureau*. Afgenomen op 01-06-2016. Groningen: Wijkbedrijf Selwerd. Transcript opvraagbaar.

GIS-data

Top10NL (2016). Top10NL, kaartblad 07W. Apeldoorn: Kadaster/PDOK. Verkregen via <https://www.pdok.nl/nl/producten/pdok-downloads/basis-registratie-topografie/topnl/topnl-actueel/top10nl>

Bijlage I – Interviewguides

Interviewguide – Theo Adema / Marian van Voorn

Korte intro van mijzelf, uitleg van het onderzoek en de rol van dit interview daarin + toestemming voor opname, tijdscheck

Kunt u zich kort voorstellen
(heel kort; tijd)

Hoe bent u aan de wijk Selwerd verbonden?
(bewoner; ondernemer; beroepsmatig; hoe lang al)

Wat is uw rol bij het wijkbedrijf?
(werkzaamheden; verantwoordelijkheden)

Wat zijn volgens u de aandachtspunten in de wijk?
(behoeftes vanuit de wijk; fysieke staat; onderhoud; voorzieningen; groen; sociaal; gemeenschapsgevoel; sfeer; werkgelegenheid; bepaalde achtergestelde groepen; ontwikkelingen hierin)

Draagt het wijkbedrijf bij aan het verbeteren van deze aandachtspunten?
(projecten; right to challenge; behoeftes vanuit de wijk; hoe en met welke middelen)

Wat is de rol van bewoners in het wijkbedrijf?
(mogelijkheden voor alle bewoners?; hoe uitgenodigd/uitgedaagd; activiteiten; kansen; dienstverlening aan bewoners)

Hoe is de relatie van het Wijkbedrijf met de gemeente Groningen?
(samenwerking; hiërarchie; right to challenge; mogelijkheden tot invloed op beleid; wijkontwikkelingsplan; verantwoordelijkheden; afhankelijkheid)

Wat is de impact van het Wijkbedrijf op de relatie tussen gemeente en wijkbewoner?
(right to challenge; meer inspraak/participatiemogelijkheden; invloed; luisterend oor)

Levert het wijkbedrijf een bijdrage aan de invloed die bewoners hebben op hun wijk en het gemeentelijk beleid dat hun wijk raakt?
(Zo nee, waarom niet; Zo ja, waaruit blijkt dit; meer mogelijkheden; kortere lijnen naar overheid, samenwerking; welke middelen worden hiervoor ingezet en wat levert dit op)

Hoe is de relatie van het Wijkbedrijf met andere in de wijk actieve organisaties? En tussen bewoners onderling?
(WIJ Selwerd; wijkraad; wijkcentrum De Berk; Vensterschool; speeltuinvereniging; overige partijen; samenwerken; contacten; nieuwe verbindingen)

Welke voorwaarden zijn nodig om een succesvol wijkbedrijf op te kunnen zetten?
(voorwaarden om behoeftes te vervullen; voorwaarden om samenwerking met instanties en gemeente goed te laten verlopen; middelen (geld, netwerk, mensen); type wijk; eigen pand)

Afronden/bedanken voor gesprek. Mogelijkheid opvragen transcript benoemen. Vragen naar documenten die van waarde kunnen zijn en suggesties voor verdere respondenten.

Interviewguide – Peter Wijnsma

Korte intro van mijzelf, uitleg van het onderzoek en de rol van dit interview daarin + toestemming voor opname, tijdscheck

Kunt u zich kort voorstellen
(tijd!)

Hoe bent u aan de wijk Selwerd verbonden?
(bewoner; ondernemer; beroepsmatig; hoe lang al)

Wat is uw rol bij het wijkbedrijf?
(werkzaamheden; verantwoordelijkheden)

Wat zijn volgens u de aandachtspunten in de wijk?
(fysieke staat; onderhoud; voorzieningen; groen; sociaal; gemeenschapsgevoel; sfeer; werkgelegenheid; bepaalde achtergestelde groepen; ontwikkelingen hierin)

Draagt het wijkbedrijf bij aan het verbeteren van deze aandachtspunten?
(projecten; right to challenge; behoeftes vanuit de wijk; hoe en met welke middelen)

Wat is de rol van bewoners in het wijkbedrijf?
(mogelijkheden voor alle bewoners?; hoe uitgenodigd/uitgedaagd; activiteiten; kansen; dienstverlening aan bewoners)

Hoe is de relatie van het Wijkbedrijf met de gemeente Groningen?
(samenwerking; hierarchie; right to challenge; mogelijkheden tot invloed op beleid; wijkontwikkelingsplan; verantwoordelijkheden; afhankelijkheid)

Wat is de rol van het Wijkbedrijf in de relatie tussen gemeente en wijkbewoner? Is daar iets in veranderd?
(right to challenge; meer inspraak/participatiemogelijkheden; invloed; luisterend oor)

Wat is de impact van het wijkbedrijf op de relaties tussen de gemeente en de bewoners van de wijk?
(meer mogelijkheden; kortere lijnen naar overheid, samenwerking; welke middelen worden hiervoor ingezet en wat levert dit op)

Hoe is de relatie van het Wijkbedrijf met andere in de wijk actieve organisaties? En tussen bewoners onderling?
(WIJ Selwerd; wijkraad; wijkcentrum De Berk; Vensterschool; speeltuinvereniging; overige partijen; samenwerken; contacten; nieuwe verbindingen)

Welke voorwaarden zijn nodig om een succesvol wijkbedrijf op te kunnen zetten?
(voorwaarden om behoeftes te vervullen; voorwaarden om samenwerking met instanties en gemeente goed te laten verlopen; middelen (geld, netwerk, mensen); type wijk; eigen pand)

Afronden/bedanken voor gesprek. Mogelijkheid opvragen transcript benoemen. Vragen naar documenten die van waarde kunnen zijn en suggesties voor verdere respondenten.

Interviewguide – initiatiefnemer

Korte intro van mijzelf, uitleg van het onderzoek en de rol van dit interview daarin + toestemming voor opname, tijdscheck

Kunt u zich kort voorstellen
(tijd!)

Hoe bent u aan de wijk Selwerd verbonden?
(bewoner; ondernemer; beroepsmatig; hoe lang al)

Wat is uw rol bij het wijkbedrijf? Kunt u uw initiatief toelichten?
(werkzaamheden; verantwoordelijkheden; wat; hoe; waarom; wat wordt er mee bereikt)

Wat zijn volgens u (kort!) de aandachtspunten in de wijk?
(fysieke staat; onderhoud; voorzieningen; groen; sociaal; gemeenschapsgevoel; sfeer; werkgelegenheid; bepaalde achtergestelde groepen; ontwikkelingen hierin)

Draagt het wijkbedrijf bij aan het verbeteren van deze aandachtspunten? En wat is de rol van uw initiatief daarin?
(projecten; right to challenge; behoeftes vanuit de wijk; hoe en met welke middelen)

Hoe ervaart u als initiatiefnemer vanuit het wijkbedrijf de relatie met de gemeente Groningen?
(welke houding: afstandelijk, faciliterend, bruggen slaand; samenwerking; right to challenge; mogelijkheden tot invloed; anders dan voorheen; verandering)

Hoe ziet u als initiatiefnemer vanuit het wijkbedrijf de relatie met andere partijen die in de wijk actief zijn? En met bewoners onderling?
(WIJ Selwerd; wijkraad; wijkcentrum De Berk; Vensterschool; speeltuinvereniging; andere partijen; samenwerken; contacten)

Draagt uw betrokkenheid bij het wijkbedrijf bij aan de mogelijkheden die u heeft om actief bezig te zijn of invloed uit te oefenen op wat er in de wijk gebeurt?
(hoe; welke mogelijkheden biedt het; hoe was dit voorheen; waardoor nu wel en daarvoor niet)

Afronden/bedanken voor gesprek. Mogelijkheid opvragen transcript benoemen.

Bijlage II – Overzicht geanalyseerde documenten

Etten, R. (2015). *Aanvraag Right to Challenge Buurtbode*.

Gemeente Groningen (2013). *Wijkontwikkeling Selwerd, kennis en potentie verbinden*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2015a). *Right to Challenge – Voorstel hoe gezamenlijk vorm te geven aan het uitdagingrecht*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2015b). *Voortgangsrapportage Wijkontwikkeling Selwerd*. Groningen: Gemeente Groningen.

Gemeente Groningen (2016). *Gebiedsgericht werken en de rol van de Gemeenteraad: gespreksnotitie t.b.v. raadsbijeenkomst 23 maart 2016*. Groningen: Gemeente Groningen

Imthorn, M. (2015). *PERIFERIE - Right to Challenge-aanvraag*. Groningen: Marcel Imthorn.

KAW (2013). *Startplan Wijkbedrijf Selwerd*. Groningen: KAW.

KAW (2013). *Discussienota Wijkraad Selwerd*. Groningen: KAW.

KAW (2015). *Gespreksnotitie Wijkbedrijf: Hoe Selwerd model werd*. Groningen: KAW.

KAW (2015). *Opzet Right to Challenge aanvraag*. Groningen: KAW.

KAW (2015). *Startnotitie Wijkbedrijf Selwerd*. Groningen: KAW.

KAW (2015). *Actieplan Wijkbedrijf Selwerd*. Groningen: KAW.

Koenders, H., Wijsman, N. (2015). *Right to Challenge: Het ondernemersplatform voor en door ondernemers*.

Oudekerk, J. (2015). *Wijkwinkel, opruim- en verhuiscoach – Right to Challenge aanvraag*.

Venema, B., Oude Wolbers, E. (2015). *Right to Challenge aanvraag: Selwerd is werelds*.

Bijlage III – Coderingsoverzicht

Coderingsoverzicht op basis van zowel documenten als interviews

Voorzien in behoeftes

Ontmoeting/Sociaal netwerk
Armoede/Schulden
Werk
Doelgroepen
Fysieke ruimte

Empowerment

Doelgroepen
Werk
Fysieke ruimte
Opleiding
Right to Challenge
Netwerk opdoen
Meedoen in maatschappij
Initiatieven

Governance-relaties

Doelgroepen
Bewoners onderling
Rol/relatie gemeente
Andere organisaties

